956 Sene : 3. Cilt: VIII; Sayı : 122

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI



AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Sene: 3, Cilt: VIII, Sayı: 122

Rüzgârlı **Sok.** *Ovehan*
Kat: 3, Daire: 7
P. K. 588 — Ankara
18992 *(Yazı İşleri)*
15221 *(İdare)*

Fiatı : 60 Kuruş

*

Neşriyat Müşaviri :
Metin TOKER

*

İmtiyaz Sahibi ve *yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ûl Müdür :*
Yusuf Ziya ÂDEMHAN

*

Umumi Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOĞLU

*

Teknik Sekreter :
M. Nevzat ÜNLÜ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

*

Klişe:
Doğan Klişe ATELYESİ

*

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

*

Abone Şartları :

8 aylık	(12 nüsha)	:	6 lira
6 aylık	(25 nüsha)	:	12 lira
1 senelik	(52 nüsha)	:	24 lira

*

İlân Şartları
4 renkli arka kapak (Tam Sayfa): 350 lira
Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

*

Dizildiği ve Basıldığı Yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel: 15221
Basıldığı tarih: 6.9.1956

Kapak resmimiz :

Ş. Günaltay

Hâdise yaratacak adam

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Vay, vay, vay! Biz de mütemadiyen Abdülnâsır'dan "Diktatör", "Hitler", "Zalim", "Faşist" diye bahsederiz. Onun, demokratik bir idare kurmamış olmasını tenkid ederiz. Memleketinde hürriyetleri yok etmiş -zaten mevcut olmayan şeyler yok edilemeyeceğine göre, daha doğrusu gerçekleştirmemiş olmakla suçlandırırız. "Dünyanın hangi istikamette olduğunu görmüyor mu" diye sorarız. Simdi, Anadolu Ajansının verdiği bir telgraf gözlerimizi açıyor.

Ajansın Kahireden bildirdiğine göre Mısır hükümeti yalan ve maksadlı haber yayanlar ile mücadele etmek üzere bir kanun tasarısı, "hazırlamaktadır.". Evet, kelime Anadolu Ajansınındır. "Hazırlamaktadır". Ajans, hükümete yakın çevrelere atfen tasarının esasları hakkında da malûmat veriyor. Devletin itibarını sarsacak, iktisadi çevrelerde telâş uyandıracak maksadlı ve yalan haber yayanlar altı aydan beş seneye kadar ağır hapis ve 100 ilâ 500 Mısır lirası para cezasına çarptırılacaklardır. Bu kanun yabancı memleketlerde yayınlanmış olan haberlere de şamil olacak ve bunları iktibas edenler veya ağızdan ağıza yayanlar aynı şekilde tecziye edileceklerdir. Peki, "Diktatör Nasır" bugüne kadar aklını başına toplamamış mı? Yalan ve mâksadlı haber yayanlarla mücadeledeki bu vahim gecikmenin sebebi nedir ? "Diktatör Nâsr" uyuyor muydu ? Ne ise ki, gafletten artık kurtulmuş bulunuyor. Yalnız, eğer Anadolu Ajansının verdiği telgrafın kelimeleri itinayla seçilmişse ve hazırlanacak ta* sarıda "mâksadlı ve yalan haber "don bahsedilecekse "Diktatör Nâsır"ı adamlarından biri ikaz etmelidir. Metinde mutlaka "mâksadlı veya yalan haber" denilmelidir. Zira aksi halde, sadece "maksad" affile sevmsiz gazetecileri hapse atmak imkansız hale gelir. Haberin yalan olmadığını, yazılan hadisenin teferruatına varıncaya kadar gerçek bulunduğunu ispat eden gazetecileri "Diktatör Nasır "ın hakimleri mahkûm edemezler. "Mâksadlı veya yalan haber". Aman, ibareye dikkat etmek lâzımdır.

Demek, diktatörlükle idare edilen, insan hak ve hürriyetlerinin ayaklar altına alındığı Mısırda basına böyle sert tahditler yeni konuyor. Konulması düşünülüyor. Bu, bizim Kahirede cereyan eden hadiselerden, oradaki havadan tamamile haberdar olmadığımızın bir delilidir. Amerikanın Abdülnâsır rejimine karşı şimdiye kadar munis davranmasını garipseyenlerimiz bu suretle suallerine bir cevap bulabilirler. Gerçi Anadolu Ajansının bahsettiği "hazırlık", rejimin istikameti hakkında hiç bir tereddüde mahal bırakmayacak kadar açıktır ve tasarının kanunlaşmasından sonra kilitlenecek ağızlar duruma her gün biraz daha kötüye götürecek, Abdülnâsırı mütemadiyen çamura batıracaktır. Ama ne de olsa Mısırlı "Diktatör"-ün, maksadlı ve yalan haberlere karşı şimdiye kadar vasiyet almamış olması, daha doğrusu o bahaneyi kullanmamış bulunması elinde başka kozların mevcudiyetini ispat eder. Anlaşılan bedbaht albay için artık tek çare budur. Zira bahis mevzuu tasarılar nevinden tedbirler, iktidarlar için birer "kuğunun şarkısı"dır. Zaaf alametidir.

Şimdi Mısırda, Abdülnâsırı ebedi sanan savcılar, ona kaderini bağlamakta istikbal gören, hakimler, bin rejimden arta kalmış adalet teşkilâtı ileri gelenleri sıra sıra gazeteciyi bu kanuna dayanarak, "maksad" atfı ile mahkûm edeceklerdir. Sonra da, Mısır bir şark memleketi olduğuna göre, yüzlerine tükürenlere ellerini açıp "evde evladü ayal var" diyeceklerdir. Sanki mahkûm ettikleri, hapse attıkları kimseler çadırda yaşarlarmış, onların da evleri, onların da çolakları ve çocukları yokmuş gibi.. Ama Mısırlı diktatör, bütün diktatörler gibi, hiç kimsenin beklemediği anda, hiç kimsenin beklemediği şeklide yuvarlandığı gün bütün hür insanlık bir tek şeyi isteyecekdir. Vicdansız, daha doğrusu vicdanını iki pula satmış hukuk sahtekârlarının ebedî şerefsizliğe mahkûm edilmeleri, yaptıklarının hesabının kendilerinden son damlasına kadar sorulması, bu cihanda cezasız hiç bir fenalığın bırakılmaması !

Elbette ki Mısırın idealistleri, bir zamanlar kral Faruk'a karşı mücadele ettikleri gibi Albay Abdülnâsıra karşı da mücadele edeceklerdir ve zafer gene onlarda kalacaktır.

*

Talihin garla cilvesi. Anadolu Ajansı bu ' haberle aynı gün bir başka haber daha veriyordu. Amerikadaki Seçim Kampanyasında parti kavgaları yüzünden millî güvenliğe halel gelmemesi ve iktidarda bir değişiklik vukuunda Dış İşlerinin sevk ve idaresinde savsaklık olmaması için Başka Eisenhower'ın emriyle rakibi Demokrat aday Stevenson's devletin dış işlerine dair gizli istihbarat raporları muntazaman gönderilecekti.

Elbette ki birinci haberin ayıbı sadece Abdülnâsıra olmadığı gibi. ikincinin şerefi de yalnız Eisenhower'e ait değildir. Ayıp en çok Mısır milletinin, şeref en çok Amerikan milletinindir.

Saygılarımızla

AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

İnkilâplar

Korkunç iftira!

Bundan bir kaç hafta kadar evvel, Güney Anadolunun güzel şehirlerinden biri olan Maraşta pek çok kimse heyecanlı görünüyordu. Sokaklarda kadınlar süratle ilerliyor, bilhassa büyük vilâyet konağının önünden geçerken adımlarını hızlandırıyor, karakolların civarında dikkatli oluyor, erkekler köşe başlarında fiskos yapıyorlardı. Bunlar şehrin ekseriyetini teşkil ediyor muydu, etmiyor muydu ? O mesele ayrıydı. Fakat heyecanlı havayı sezmemeye imkân yoktu ve bu, köylere kadar gitmişti. Gerek köylerdeki, gerekse şehirlerdeki iktidar partisi ileri gelenleri halk tarafından sıkıştırılıyordu. Hükümet çarşafı ve şalvarı yasak edecekmiş! Heyecanın sebebi buydu. İktidar partililerden -sayıları Maraşta da azalmıştı- ve cesaret edenlerin resmi sıfat taşıyanlardan cevabını aradıkları sual bundan başka bir şey değildi. Çarşaf ve. şalvar yasak edilecek miydi? Hem de bu demokrasi devrinde...

Maraşlı Demokratlar ateş püskürüyorlardı. Bu hayasızca dedikodu kimin eseriydi. Hangi melun böyle korkunç bir isnatta bulunmuştu. Maksad açıktı: İktidarı kötülemek! Maksad bu olunca, fail de kendiliğinden ortaya çıkıyordu. Fransızlar esrarlı meselelerde "kadını arayınız" demiyorlar mıydı? Maraşlı demokratlar da, "Muhalefeti arayınız" diye düşündüler. İşte bunun neticesidir ki Türkiyede son haftaların en mühim hadisesi Maraşta cereyan etti. Demokrat Parti değil, doğrudan doğruya valilik çarşafın ve şalvarın menedilmediğini,, . alınmış bir kararın da olmadığını resmen tebliğ etti. Evet valilik, şöyle bir tebliğ yayınlıyordu:

"Son günlerde şehrimizde çarşaf ve şalvarın menedildiği şeklinde bazı şayiaların dolaştığı öğrenilmiştir.

Bu havadisler tamamen yalan ve maksada matuf olup çarşaf ve şalvar hakkında Vilâyetçe alınmış bir karar bulunmadığını sayın halkımıza duyururum".

Tebliğin altında Maraş Valisi İbrahim Öztürkün imzası vardı.

Maksadı mahsus peşinde

Yalanlama gene bir dereceye kadar anlaşılabilirdi; ama, Türkiye Cumhuriyeti hükümetini Maraşta temsil eden valinin "çarşaf ve şalvar menediliyor" diye şayia çıkaranlara nasıl bir maksad atfettiği meçhuldu. Tebliğde bu gibi kimselere İbrahim Öztürkün sempati beslemediği açık olarak seziliyordu. "Maksad", iyi maksad değildi. "Maksad", kötü maksaddı. Nitekim vilâyetin tebliği ile beraber, D.P. Maraş İl Başkanlığının da bir açıklaması gazetelerde intişar etti. "Maraşın Sesi" bunu büyük başlıklarla veriyordu. Ömer Dedeoğlu adındaki zat. hemşehrilerini teskin ediyordu. Parti teşkilâtı Vilayetle temas etmişti. Bu temas neticesinde anlaşılmıştı ki, çarşaf ve şalvar mevzuunda hiç bir karar yoktu. Böyle bir şey de düşünmüyordu. Bu asılsız şayialar "kötü maksadlar altında" çıkarılıyordu. Kasıd "parti ve hükümetimizi kötülemek" idi. Tebliğ şöyle bitiyordu:

"Halkımızın bu hususta müsterih olmasını ve keyfiyetin sayın gazeteniz vasıtasıyla umumi efkâra duyurulmasını rica ederim".

Demokrat başkana göre Maraşlılar, çarşaf ve şalvarın yasak edilme-

Okuyucu mektupları :

Mecmua hakkında

Neşriyat politikanızın aleyhimize olmasına rağmen memleketin büyük partilerinin yapamadığı hizmeti yapmakta olan ve muhalefete Kuvvet, ruhlara cesaret veren derginizin son sayısındaki vakıfane tenkitleriniz faaliyetlerimde daha az hata islememe yaradığından bu yoldaki irşatkar tenkitlerinizi samimiyetle telâkki ettiğimizi arz eder hasretle gözlerinizi öperim. Durum çok iyidir. Saygılar.

Abdurrahman Boyacıgiller - C.M.P.

*

Gazetelerimizin son zamanlarda kabuklarına çekilmiş ve âdeta kendi gölgelerinden korkan hali yanında AKİS'in çekinmeden okuyucuyu tenvir edişi unutulmıyacaktır. Allah yardımcınız olsun.

Turan F. Gönen _ Trabzon

*

Partiler hakkında

AKİS'in 120. sayısında. Hür. P. Genel Merkezinin resminin altına "Siyasi İlimler Akademisi" yazılıydı. Her ne kadar bu partiye karşı hususî bir şefkatimizin mevcudiyeti gizilenemiyecek kadar açıksa da müsamahanıza , sığınarak bir maruzatta bulunayım. Partinin haline bakarak buna "Siyasi İlimler Kahvehanesi" denilseydi daha doğru olmaz mıydı?

Raif Sezer - İstanbul



1956 Türkiyesinde bir sokak

D.P. iftiraya uğradı!

diğini, edilmesinin düşünülmediğini öğrenince derin bir oh çekeceklerdi.

Bu hâdise Atatürk Türkiyesinde, 1956 senesinin yazında cereyan ediyordu.

Tebliğ yayınlayan, valilik ve D.P. Başkanlığından ibaret kalmadı. Maraş Türk Kadınlar Birliği de bir beyanname çıkardı. Bu beyannamede Birliğin Maraş şubesinin kıyafetle uğraşacağı yolundaki söylentiler kati bir dille yalanlanıyordu. Bir orkestra şefinin bütün bu protesto kampanyasını idare ettiğini anlamak o kadar da zor değildi. Kaldı ki çarşaf ve şalvarın yasak edileceği şayialarının "partimizi ve hükümetimizi kötülemek kasdı" ile ortaya atıldığı da açıklanmıştı. Muhalefetin yeni bir tertibi ile karşı karşıya bulunuluyordu. D.P. yi çarşaf ve şalvar aleyhtarı gibi göstermek için gayret sarfediliyordu. Evet, şu D.P.. Hani Nazlı Tlabarın Âliye Temuçinin, Edibe Sayarın partisi.. Bu parti için kim, çarşafın ve şalvarın düşmanı diyebilirdi? Diyen, yalnız D.P. Başkanından değil, üstelik Türkiye Cumhuriyetinin Maraş Valisinden de azarı işitiyordu..

Uyanan hayret

Bu haftanın başında Türkiyenin bütün münevver muhitlerinde konuşulan hadise buydu. Böyle bir tebliğin yayınlanmasının, çarşafı teşvikten başka işe varamayacağı ortadaydı. Nitekim "Maraşın Sesi" gazetesinin neşriyatının akabinde kara kara kadınlar tekrar Maraşın bakımlı caddelerini doldurdular. Hallerinde artık bir de rahatlık hissediliyordu. Tuhaftır, rahatsızlık duyanlar çarşafsızlar, şalvarsızlardı. Sanki bunlar suçluydular. Öyle ya, ötekiler validen icazet almamışlar mıydı?

Haftanın ortalarında merakla beklenen, meselâ avrupai Nazlı Tlabarın, olgun Aliye Temmuçinin, medeni cesaret sahibi Edibe Sayarın Maraş Valisinin hareketi hakkında hiç olmazsa kendi Meclis Gruplarına bir soru verip vermeyecekleriydi. Böyle biri soru verdikleri takdirde pek çok hücuma maruz kalacaklarından ve yenileceklerinden şüphe edilemezdi. Çarşaf ve şalvar dostluğunu D.P.nin hakiki kuvvetleri arasında sayanlar, Maraşın İl İdare Kurulu mensuplarından ibaret değildi. İhtimal ki çok patırdı olacaktı, kılık ve kıyafete dokunmamanın faziletlerinden bahsedilecekti. Demokrasi yok muydu? Zaten böyle şayialar Muhalefetin taktiğinden ibaretti. Hürriyet, Hürriyet diye bağırılmıyor muydu? İşte, çarşaf giyme hürriyetinin D.P. tarafından yok edileceği söylenerek kütleler bir defa daha partimiz aleyhinde tahrik olunuyordu. Dinmeliydi artık bu fitne!

Evet. bütün bunlar doğruydu. Ama aynı derecede doğru olan başka bir husus vardı. Madem ki üç kadın milletvekili bu kadar aşikâr bir hadise karşısında dahi seslerini çıkaramayacaklardı, o halde çarşafın men'i hakkında hangi cesaretle kanun teklifinde bulunmuşlardı ? Şimdi. Türkiyenin bütün münevver kadınları gözlemlerini üç milletvekiline dikmiş bekliyordu. Onlardan haber çıkmazsa, hep beraber bağırmalıydık: Yaşasın Nuriye Pınar!

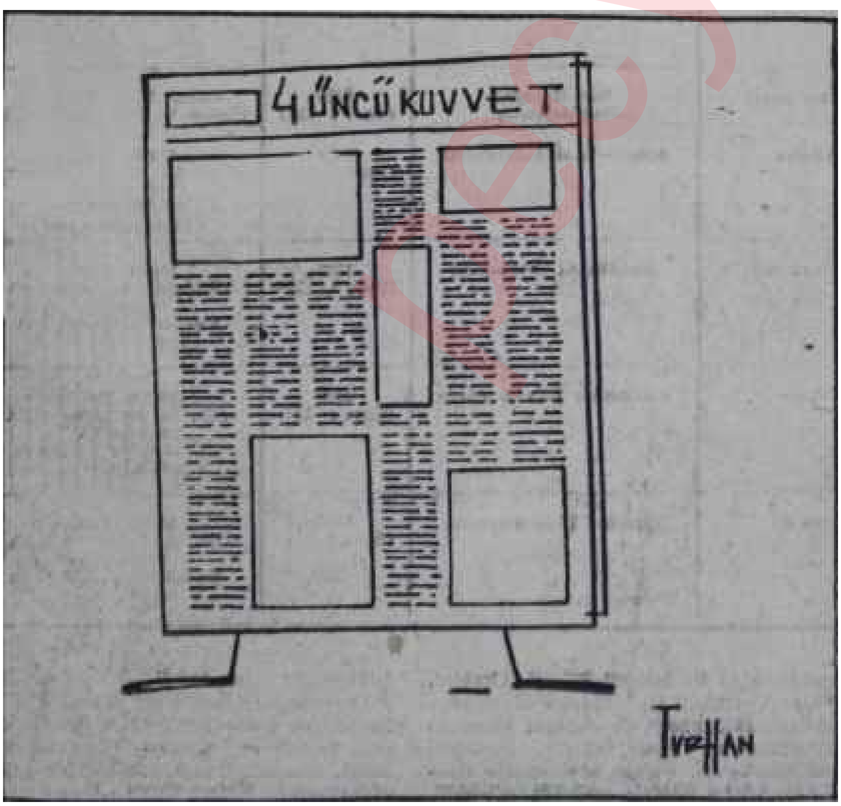
Hiç olmazsa o. politik sezişi olduğunu ispat etmiş ve ... kanun teklifini hiç imzalamamıştı.

Mahkûmiyet Kararı

AKİS mesulleri aleyhine,"Basın - Bir Tahrifçilik Örneği" başlığı altında neşredilen ve Çankayadaki bir ziyafetin haberini veren yazı dolayısıyla açılan dâva geçen cuma günü nihayetlenmiş ve Ankara Toplu Basın Mahkemesince aşağıdaki karar ittihaz olunmuştur:

"Gereği Düşünüldü: Tahkik edilecek bir elbet kalmadığından, duruşmaya son verilerek tafsilâtı bilâhare yazılacak esbabı mucibeli kararda gösterileceği üzere maznun Yusuf Ziya Ademhan'ın tadil bükümleri nazara alınarak hareketine uyan Türk Ceza Kanununun 161 inci maddesinin 3 üncü fıkrası mucibince altı ay hapis ve beş yüz lira ağır para cezasiyle mahkûmiyetine Kanuni veya taktiri bir sebep bulunmadığından cezanın arttırılıp, eksiltilmesine veya teciline mahal olmadığına ve 3400 kuruş yarım harç ile 75 kuruş mahkemeye masrafının kendisinden alınmasına kanun yolları açık olmak üzere 31.8.1956 tarihinde karar verilerek Cumhuriyet Müddeiumumi Muavini Sami Coşarcan hazır olduğu halde maznun ve vekilinin gıyaplarında açıkça okunarak usulen tefhim edildi.

Reis	Aza	Aza
Adil Güneşoğlu	Emin Gebizlioğlu	Behçet Hüdayioğlu



Nasır Basın Kanununu ağırlaştırıyor (Gazetelerden)

4 NO.LU **DİKTATÖR** DÜŞMANI

Demokrasi

Kulakların çınlasın Cook!

Bu satırlar okunduğu sırada, ihtimal ki Türkiyenin bir köşesinde bir muhalif sözcü, partililerine veya doğrudan doğruya vatandaşlara fikirlerini anlatmakla meşgul bulunacaktır. Haftanın başında bir çok evde. hanımlar kocalarının eşyalarını hazırlamakla meşguldüler. Bunların bir kısmı için bu, adeta günlük meşgale halindeydi. Meselâ Osman Bölükbaşının evinde "Beyin bavulu" hemen daima hazır duruyordu. Fakat

bazıları, senelerden sonra, kocalarının yeniden faaliyete geçtiğini görüyorlardı; İşin en mühimi. Erenköyde, bahçe içinde ki bir evde oturan yaşlı. ismi herkes tarafından bilinen ve tarih tarafından bir gün Türkiyenin gördüğü en iyi başbakanlardan biri diye anılacak bir şahsiyet de yolcunun yolunda olması gerektiğine nihayet kanaat getirmiş bulunuyordu. Bu Şemseddin Günaltaydı.

Hakikaten üç Muhalefet Partisi. Türkiyeyi bir çok koldan taramak kararlarını infaz etmek Üzereydiler. Bu bakımdan, önümüzdeki haftaların hadiseli geçeceğinden ve son kanunların idare tarafından garip tatbikatına şahid olacağımızdan şüphe yoktu. Bunların sonuncusu bir parti kongresinde olmuştu. Toplantıda bulunan emniyet memuru alkışı ikiye ayırmıştı: Tasvip ve Tezahürat. Kanaatince Tasvip alkışı caizdi, fakat Tezahürat alkışı yasaktı. Bu bakımdan, sözcü kendi partisinin memleketi iyi idare ettiğini söyleyince alkışlanırsa mesele yoktu. Ancak karşı partinin memleketi fena idare ettiğini söyleyince al kışlanırsa, iste o tezahürat sayılıyordu ve caiz değildi. Yani, bir odanın "yarısı boş" denilmesinde mahzur yoktu da "yarısı dolu" denilince memura göre kanuna karşı hareket edilmiş oluyordu. İktidar organı Zafer Gazetesinin hararetle müdafaa ettiği meşhur tatbikat, bundan ibaretti. Muhalefet partileri bunun dertlerini göze aldılar ve içinde bulunduğumuz haftanın başında mensuplarını yolcu etmeye başladılar.

Ne söylenecek?

Bu hareketin arefesinde Ankara hararetli bazı müzakerelere sahne olmuştu. Bilhassa Ziya Gökalp caddesi civarındaki, yanyana iki küçük evde -biri C.H.P diğeri CMP Genel Merkeziydi- hatiplerin hangi meseleler üzerinde duracakları tesbit olunmuştu. Tabii konuşmalar şahıslara süre değişecekti. Meselâ Nuri Ocakçıoğlu ile İsmail Rüştü Aksalın, Fethi Çelikbaş ile Hasan Kangalın, Osman Bölükbaşı ile Ahmet Bilginin aynı şeyleri aynı tarzda ifadeleri beklenemezdi. Fakat bir mesele üzerinde adeta ittifak edildiği görüldü. Dertler çoktu, memleket bugünkü iktidar tarafından iyi idare edilmiyordu. iktisadi vaziyet gittikçe kötüleşiyordu: ama bunların sebebi demokratik bir rejimin D.P. tarafından kurulmamış olmasıydı. Rejim meselesi halledildiği gün, bir çok dert kendiliğinden ortadan kalkacaktı. Bunun çaresini ise, seçmen elinde tutuyordu. Bu, reydi. Bilhassa Hür. P. mensupları seçmene vazifesini ve kudretini hissettirmeye çalışacaklar, ona demokratik şuuru telkin edeceklerdi. Seçmen istemezse biç bir şeyin olmayacağı bilinmeliydi.

C.H.P. heyeti kalabalıktı. Onların içinde prensiplerden bahsedecekler

A K İ S

AKİS ile alâkalı olarak açılan muhtelif dâvaların mahiyeti hakkında okuyucularımızı tenvir maksadıyla aşağıdaki tabloyu neşrediyoruz. Okuyucularımız bu suretle hukukî

Dâvanın numarası	Dâvanın kısa ismi	Suç konusu yazının başlığı	Neşir Tarihi	Sanıklar ve sıfatları
1	Sarol	Çeşitli 8 yazı	1964	Metin Toker (Sahip ve Yazı İşleri Md.)
2	Erozan	Romanın Yandığını Görmüyor musunuz?	1956 (Sayı : 92)	Metin Toker (Sahip) Yusuf Ziya Ademhan (Yazı İşleri Md.)
3	Çankaya	Basın-Bir tahrifçilik örneği	1956 (Sayı : 103)	Yusuf Ziya Ademhan (Yazı İşleri Md.)
4	Karar neşri	Bir Mecmua Toplattırıldı	1956 (Sayı : 111)	Yusuf Ziya Ademhan (Sahip ve Yazı İşleri Md.)
5	Adalet	Adalet-Yeni tasarruflar	1956 (Sayı : 110)	Metin Toker (Hakiki sahip ve suçta müşterek) Yusuf Ziya Ademhan (Yazı İşleri Md.)
6	Murad Ali	Kapaktaki Demokrat	1956 (Sayı : 115)	Metin Toker (Hakiki sahip ve suçta müşterek) Yusuf Ziya Ademhan (Yazı İşleri Md.)
7	Time	Faydadan Büyük Zarar	1956 (Sayı : 110)	Metin Toker (Hakiki sahip ve suçta müşterek) Yusuf Ziya Ademhan (Yazı İşleri Md.)
8	2800'ler	2800'ler İndirilmelidir	1956 (Sayı : 115)	Metin Toker (Hakiki sahip ve suçta müşterek) Yusuf Ziya Ademhan (Yazı İşleri Md.)

bulunduğu gibi, vatandaşın küçük dertlerinin üzerine eğilecekler de vardı. Hepsinin gayesi bir CHP. iktidarının eski ve tek parti iktidara olmayacağını, Demokrasiye gönül rızasıyla geçen bu partinin artık eski defterleri kapamış bulunduğunu, zaten

doğrudan doğruya vatandaşlarla teması kolay olmayacaktı. C.H.P. liler bilhassa kendi partileri ileri gelenlerine fikirlerini anlatacaklar, kongrelerde konuşacaklar ve seslerini basın vasıtasıyla duyuracaklardı. Ancak hepsi) basını hadiselerden günü gü-

organizasyon yapmak zorundaydılar. Zira şu eylül ayında o kadar çok politikacı geziye çıkacaktı ki gazetelerin bunların hepsine muhabir ayırmaları imkânsızdı. Gazetelerde bahsedilmeyecek gezilerin ise Türkiye çapında sayılamayacağı muhakkak-

DÂVALARI

durumumuz hakkında, bir kanaat sahibi olabilecekleri gibi tabloyu saklamak suretiyle dâvalarımızın seyrini takip imkanını da bulacaklardır.

Dâva tarihi	Tatbiki istenen kanun	İddia	Son Durum
1954	6334	Devlet Bekanı Dr. Sarol'un şeref ve haysiyetine tecavüz.	Topla Basın Mahkemesince verilen beraat kararı Temyiz Ceza Dairesi tarafından bozulmuştur. Dâvaya tekrar bakılmaktadır.
1956	6334	B.M.M. Başkan Vekili Agâh Erozan'ın şeref ve haysiyetine tecavüz	Topla Basın Mahkemesi, Yusuf Ziya Ademhan'ı 8 ay hapis, 1333.30 lira ağır para cezasına; Metin Toker'i 6666.50 lira ağır para cezasına: Yusuf Ziya Ademhan'ı ayrıca mağdura 1000 lira tazminat ödemeye mahkûm etmiştir. Karar temyiz edilmiştir.
1966	Türk Ceza Kanunu (Madde : 161)	Maksadı mahsusla neşriyat suretile âmmenin telâş ve heyecanına sebebiyet vermek	Toplu Basın Mahkemesi Yusuf Ziya Ademhan'ı 6 ay hapis ve 500 lira ağır para cezasına mahkûm etmiştir. Karar temyiz edilmiştir.
1956	6733	Mecmuanın toplattırılmasına dair hâkim kararını neşretmek	Duruşmada
1956	6732, 6733 T.C.K. (Mad.: 36. 71) Basın Kanunu (Mad.: 30 ve 36)	Suiniyetle ve maksadı mahsusla neşriyat	Duruşmada
1956	6732, 6733 T.C.K. (Mad.: 36. 71) Basın Kanunu (Mad.: 30 ve 36)	Suiniyetle ve maksadı mahsusla neşriyat	Duruşmada
1956	6732. 6733 T.C.K. (Mad.: 36, 71) Basın Kanunu (Mad.: 30 ve 36)	Sayın Başvekil Adnan Menderes hakkında, şüphe ve suizannı mucip neşriyat	Duruşmada
1956	6732, 6733 T.C.K. (Mad.: 36, 71) Basın Kanunu (Mad.: 30 ve 36)	Resmî sıfatı hala olanlar aleyhine tahrik edici neşriyat	Duruşmada

Hür. P. ise, gezilerine "vazife gezisi" diyordu. Zira Hür. P. ekipleri daha ziyade milletvekillerinden teşekkül ediyordu. Anayasaya göre her milletvekili sadece bölgesinin değil, bütün milletin Vekil! olduğuna göre Hür. P. ileri gelenlerinin yurdun dört bir tarafındaki vatandaşla temasından daha tabii bir şey olamazdı. Bu, Zafer'in şikâyet ettiği gibi, elbette ki. bir formüldü. Maksadın Hür. P. nin fikirlerini yaymak olduğu muhakkaktı. Ama bir Demokraside partiler için bu, en tabii hak değil miydi ? Zaferi tatmin için

Gezilerin, bilhassa son kanunların garip tatbikleri yüzünden zaman zaman gergin havaya sebebiyet vermesini beklemek lâzımdı. Çeşitli müdahalenin bir çok kimseyi sinirlendireceği muhakkaktı. Hadise çıkarmak için can atanların mevcudiyeti unutulmamalıydı. Bu bakımdan hatiplerin, dana sözlerinin başında dinleyicilerinin kafasına bir hususu sokmaları iyi olurdu: 1958'e kadar D. P. İktidarı memleketin meşru iktidarıdı ve bunu böylece bilmek şarttı. Hakikaten D.P., yapılan bütün şikayetlere rağmen tam bir meşruiyet içindeydi. 1950'de milletin serbest

devleti ciddiyette idare edecek partinin de CHP olduğunun anlaşıldığını vatandaşa telkin etmekti.

Her parti, kendi gezisine bir isim takmıştı. C.H.P.liler "Sohbet gezisi" diyorlardı. C.H.P. heyetleri daha ziyade milletvekili olmayan şahsiyetlerden teşekkül edeceği için bunların

nüne haberdar etme işini, meselâ Kasım Gülek kadar iyi şekilde yapabilecekler miydi? Mesele oydu. Gazetelerin Şemsettin Günaltay gibi şahsiyetlerin faaliyetiyle kendiliklerinden alâkalanacakları ve onun refakatine en kuvvetli muhabirlerim verecekleri şüphesizdi. Ötekiler iyi bir

reyile dört sene iyin iş başına getirilmişti. Bu dört senenin sonunda, kendisini gayrı meşru vaziyete getirecek hiç bir savsaklamaya teşebbüs etmeden bir serbest seçim daha yapmıştı. O seçimlerde de milletin ekseriyeti kendisini bir dört sene için daha iş başında tutmak istediğini



Bölükbaşı - Aksal - Çelikbaş
Yolculuk var

bildirmişti.. Bu dört senenin bitmesine daha bir buçuk seneden fazla zaman vardı. O bakımdan D.P. hükümetleri elbette ki sadece D.P. lilerin değil, bütün Türklerin hükümetiydi ve onlara uymak her vatandaşın boynunun borcuydu. Hatiplerin, sözlerine böyle başlamaları çok vatanperverane olurdu ve Zaferin de şüphelerini bertaraf ederdi. Zira mesele bir itaatsizliğe teşvik değil, kanunlar dairesinde demokratik mücadeleye seçmenin davetiydi. 1968 geçmemiş, iktidar milletten aldığı dört senelik emanetin müddetini aşırmamış, onun üzerine oturmak niyeti göstermemiş, buna tevessül etmemişti ki tam meşruiyetine halel getirmiş olsun.. Anayasanın 13 üncü maddesi sarihti. Büyük Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılmalıydı. Gerçi "seçim yapılmasına imkân görülmezse" toplanma dönemi bir yıl daha uzatılabilirdi. Ama bu imkânsızlığın, herkesi tatmin edecek bir imkânsızlık olması şarttı. Nitekim tek parti devrinde dahi, seçimlerin fazla pir manâ ifade etmemesine rağmen bu hususta titizlik gösterilmişti ve iktidar gayrı meşru hale düşmemeye dikkat etmişti. Zira her kuvvet, ancak meşru kalmanın neticesiydi. Seçimleri savsaklayacak, yahut Anayasadaki hükmü değiştirerek dört sene için getirildiği mesuliyet mevkiinde daha fazla kalmaya teşebbüs edecek bir iktidar -zira o madde değiştirilir değiştirilmez yeni seçimlere gitmek ve milletten yeni süre için selâhiyet almak lâzımdır- derhal gayrı meşru hale gelirdi. Bunun ne demek olduğunu anlamak da fazla zekâya elbette ihtiyaç hissettirmezdi. Seçimler ne savsaklanabilirdi, ne de yapılmaması yoluna gayrı meşruluğa düşmeden sapılabilirdi.

Bütün bunlar bahis mevzuu olmadığına göre, muhalefet hatipleri şu mühim noktanın üzerinde durmalıydılar: Biz, hiç kimseyi itaatsizliğe teşvik etmiyoruz;1958'e kadar D.P. İktidarı Türk Milletinin meşru iktidarıdır; o tarihte yapılması elzem olan seçimlerde, bugünkü durumunuzdan memnunsanız reyinizi gene D.P. ye verirsiniz; ama bize verirseniz biz şöyle, şöyle, şöyle yapacağız. Evet her muhalif milletvekilinin şu hususu iyice bilmesi lâzımdı ki, Türk Milleti 1954 yılında dört şene için seçtiği D.P. İktidarını tam 1958 yılına kadar meşru bilecekti. Devleti o tarihe kadar D.P. ye emanet etmiş bulunuyorduk. Muhalefet hatipleri bunu ehemmiyetle belirtmeliydiler: 1958'e kadar bizi D.P. idare edecektir. Ama ne var ki millet, eğer idareden memnun değilse, onu 1958'de değiştireceğini hissettirmeliydi. Bu, 1958'e kadar dahi daha iyi bir idare sağlamanın tek çaresiydi.

İşte bu şartlar altında, içinde bulunduğumuz haftanın başında ilk heyetler Ankaradan hareket ettiler. Birinci C.H.P. heyeti eski Sağlık Bakanı Kemali Beyazıt, Malatya milletvekilleri Mehmet Zeki Tolunay ve Ahmet Fıratta müteşekkildi. Heyet Niğde ve Maraş illerine gidecekti. C.H.P. ekipleri 63 vilâyeti gezeceklerdi. Ekiplerin bir kısmının, gittikleri yerlerde büyük alâka göreceklerine şüphe yoktu. Hemen hemen aynı esnada İstanbul'da Fethi Çelikbaş "vazife gezileri"nin lüzumunu bir basın toplantısında anlatıyor ve buna adeta mecbur bulunduklarını bildiriyordu.

D.P. de hareket

Meşhur Cook acentasına gıpta ettirtecek bu turistik faaliyetten D.P. de nasibini alacaktı. Nitekim Meclisin temmuzdaki tatil kararını müteakip daha ziyade yabancı memleketler istikametinde Ankaradan ayrılan milletvekilleri bu sefer, Meclis Başkanı Refik Koraltanın da tavsiyesine uyarak seçim bölgelerine gitmişlerdi. Oralarda temaslar yapacaklar ve seçmenlerinin ruh haletini öğrenmeye çalışacaklardı. Bunun son derece mühim olduğunda şüphe yoktu. Zira iki seneden bile az bir zaman sonra umumî seçimlere gitmek mecburiyeti vardı ve milletvekilleri gene o seçmenlerinin kargısına çıkacaklar, onların reyini isteyeceklerdi.

Anadoluyu dolaşmaya niyetli olan D.P. liler sadece milletvekillerinden müteşekkil değildi. Bu haftanın başında bir çok gazete Başbakan Adnan Menderesin de bir yurt gezisi düşündüğünden bahsetti. Gideceği yer olarak Ege gösteriliyordu. Haberin Yeni Sabah gibi kısmen doğrudan doğruya, kısmen de vasıtalı olarak Adnan Menderesle temas imkânı mevcut bir gazetede çıkması Egedeki D.P. teşkilâtı için işaret yerine geçti. Genel Başkan iyi bir şekilde

CUMHUR

1948 yılında, C.H.P. İktidarı zamanında ve İsmet İnönü Cumhurbaşkanı iken, Vanın Özalp ilçesinde, S3 şahıs haksız yere kurşuna dizdirilmiş, ancak hâdise çok geçmeden Büyük Millet Meclisine intikal etmişti. Hâdiseyi ilk elde inceleyen B.M.M. dilekçe komisyonu, 1948 yılında verdiği bir kararla, hâdise hakkında kanuni kovuşturma istemiş, bu talebe sonradan ve İsrarla o sıralarda muhalefette bulunan D.P. milletvekilleri de katılmışlardı.

Yapılan kanuni kovuşturma sonunda, 88 şahsın, bir orgeneralin tamamen keyfi bir emriyle kursu - na dizdirildiği anlaşılmış ve bu orgeneral -gene C.H.P. iktidarda iken ve gene İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı zamanında- suçu sabit görülerek 20 yıl hapse mahkum edilmişti.

Fakat mesele bununla kapanmış olmuyordu. Dâva devam ederken, B.M.M. ne yapılan ikinci bir müracaatla, yalnız askerlerin değil, idarecilerin ve ilgili Bakanların da dâvaya ithali istenmişti. Bu müracaatı incelemek üzere teşkil olunan geçici komisyon, "şimdilik" kaydıyla buna imkân olmadığını belirtmiş, ve geçici komisyonun da bu kararma, 1950 yılında. Eskişehir milletvekili İsmail Hakkı Çevik itiraz ederek eski İçişleri ve Millî Savunma Bakanları hakkında tahkikat açılması talebinde bulunmuştu. Bu sıralarda, iktidar da el değiştirmişti.

D.P. iktidarı zamanında, Eskişehir milletvekilinin sözü geçen itirazı dolayısiyle verilen kararda ise, eski Bakanlar hakkında herhangi bir takibata ve muameleye hukuken imkân olmadığı belirtilmişti.

karşılanmalıydı. Bununla için de uzun ve kesif hazırlık gerekiyordu. Ancak son kanunlar muvacehesinde "tezahürat" nasıl yapılabilecekti? Eğer idare, Muhalefete gösterdiği muameleyi İktidara göstermezse muhakkak ki çok fena bir not alacaktı.'

Adnan Menderesin Egede on gün kadar dolaşacağı yazılmıştı. Fakat Başbakanın işleri çoktu. Maliye Bakanlığının yorucu mesaisini omuzlarına almıştı. Parti meseleleriyle de meşguldü. Üstelik, İstanbulu da imar ettiriyordu. Sonra, Zaferin bahsettiği "nazik dış meseleler" vardı. Bütün bunlardan baş alıp da Başbakanın bahis mevzuu seyahate çıkması kolay olmayacaktı.

Ankarada sükûnet

İşte bütün bu sebeplerden dolayıdır ki bu haftanın ortalarında siyasî faaliyet Ankaranın dışına kaydı. Başkent, mûtad yaz tenhalığına yeniden girdi. Bunun en aşağı Kasıma kadar süreceği anlaşılıyordu. Sonbaharda hareket merkezi yeniden Ankara olacaktı. Gözler bilhassa Muhalefetin gezilerine çevrikti, Onlar vesilesiyle iktidarın tutumu anlaşılacaktı. Kasımda ise, milletvekilleri döndüklerinde yeni yeni hadiselerle karşılaşmamız mukadderdi. Şimdi söz seçmenlerindi. Unutulmamalıydı ki meşhur "seçim sathımaili"ne girmemize pek az zaman kalmıştı.

Muhalefet

Yeni gelişmeler

Geçen haftanın sonunda C.M.P. Genel İdare Kurulu Ankarada toplanırken bir çok C.M.P. li, bilhassa Osman Bölükbaşıya hitaben yazdıkları mektupların ne tesir yaratacağını düşünüyordu. Hakikaten CM. P. Genel Başkanı, sadece seçmenlerinden değil, bilhassa partililerinden bol bol mektup alıyordu. Bahis mevzuu olan Muhalefet partileri arasındaki işbirliğiydi ve herkes fikrini söylüyordu. İşbirliğine aleyhtar olanların varlığı hissediliyordu, fakat bunun lehinde vaziyet alanların sayısının Osman Bölükbaşıyı derin derin düşündürmemesi imkânsızdı. Üstelik lehteki mektuplar,gözleri açacak mahiyetteydi.

Osman Bölükbaşı şehirlerden gelip geçiyor ve her yerde tezahüratla karşılanıyor, sevgi, alâka görüyordu. Fakat kendisi ayrılınca ne oluyordu? İşte, mesele buydu. Zira Bölükbaşı bir seldi; asıl haber kumdaydı. Mektuplardan anlaşılıyordu ki halkın Bölükbaşının şahsına gösterdiği yakınlık ile C.M.P.ye karşı olan hisleri arasında dünyalar kadar fark vardı ve partinin Genel Sekreteri Abdurrahman Boyacıgiller bir hayal âlemi içinde yüzüyordu. C.M.P. nin tek ba-

BAŞKANLARI VE MECLİS TAHKİKATI

Alp KURAN

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 15.8.1956 tarihli toplantısında, Özalp hâdisesi yeniden ele alınmış, fakat bu sefer hiç beklenmeyen yepyeni iddialar ortaya- atılmışlar. D.P. milletvekilleri tarafından, 1943 yılından beri ilk defa, eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de bu suçta -ki adam öldürmedir- iştiraki olabileceği ileri , sürülmüş, açılacak olan Meclis soruşturmasının ona da teşmili istenmiştir.

Şimdi, hadisenin bir siyasî, bir hukuki cephesi vardır. Bizim burada incelemek istediğimiz, hukukî cep hedir. İnönünün hadiseyle bir alâkası var mıdır, yok mudur? Siyasi cephe odur. Eski Cumhurbaşkanının siyasî muarızlarının kendisini şaibeli göstermek istediklerine şüphe yoktur. Bilerinde ne delil bulunduğu da yakında anlaşılacak ve umumî efkâr hükmünü verecektir. Fakat bu mevzuda umumî efkârın hükmünden başka hüküm olabilir mi?

Evvelâ, şu basit nokta muhalif olsun, muvafık olsun- herkesin gözünden kaçmıştır: Anayasamızın hükümleri karşısında, Cumhurbaşkanları hakkında herhangi sebeb ve surette -vatana hiyanet halt müstesna- Meclis soruşturması açmağa imkân yoktur. Binaenaleyh, eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü hakkında da. Anayasayı ve hukuku çiğnemeksizin, Meclis soruşturması yapmak, mümkün değildir.

İşte bu durum, her şeyden önce, 15.8.1956 tarihli Meclis müzakerelerinin ve soruşturma kararının hukuka uygun olup olmadığı meselesini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 15.8.1956 tarihli ruznamesine göre, müzakere konusu olan madde, merhum İsmail Hakkı Çevik'in itirazı, yani eski İçişleri ve Millî Savunma Bakanları hakkındaki tahkikat talebi idi. Esasen, Anayasamızın ve Meclis İç Tüzüğünün sarih hükümleri karsısında, Meclis soruşturması sadece ve münhasıran Bakanlar hakkında asılabilirdi. Fakat, iktidar partisi milletvekilleri yalnız eski Bakanlar üzerinde konuşmaları gerekirken, -eski Cumhurbaşkanı hakkında Meclis- soruşturması açılamıyacağını tamamen unutarak-. İsmet İnönüyü de ağır seklide itham etmişlerdir. Ancak, tasvip edilmese bile, onların bu davranışlarında ve sözlerinde Anayasaya aykırı hiç bir cihet yoktur. Çünkü, Meclis İç Tüzüğünün hükümleri mahfuz kalmak şartile söz hürriyetinin yegâne sınırsız olduğu yer ,, Meclis kürsüsüdür ve milletvekilleri oradan diledikleri gibi konuşabilirler. Sözleri, Anayasaya aykırı olsa veya suç teşkil etse bile. sorumlu tutulamazlar.

Bununla beraber, Meclis Başkanlık Divanının, Özalp faciasında eski Cumhurbaşkanının sorumluluğu bulunup bulunmadığını Meclisin araştıramıyacağını -buna yetkili olmadığını- belirtmesi ve bu sebebe dayanarak İnönüyü itham eden milletvekillerinin sözlerini kesmesi, hatipleri ruzname dahilinde konuşmaya davet eylemesi beklenebilirdi. Fakat, eski Cumhurbaşkanı hakkında Meclis soruşturması açılamıyacağı, herkes gibi Başkanlık Divanının da gözünden kaçmış, muhalefet milletvekilleri de bu hususu ona hatırlatmamışlardır.

Bu konuda ayrıca işaret etmek gerekir ki, Meclis Başkanlık Divanının, haiz olduğu takdir hakkını kullanarak, hatiplerin sözlerine müdahale etmemiş olması da mümkündür. Binaenaleyh, Meclis Başkanlık Divanının müzakereler sırasındaki davranışı İç Tüzük hükümlerine aykırı sayılamaz.

Meclisin soruşturma kararına gelince: Eğer bu kararda, eski Cumhurbaşkanı hakkında Meclis soruşturması açıldığı tasrih edilseydi, bu karar, şüphesiz ki, Anayasanın ağır bir ihlâlini teşkil edecek ve hukuken bâtıl olacaktı. Fakat kararda, eski Cumhurbaşkanından hiç bahsedilmeyerek, "Mesuller" hakkında soruşturma istenmiştir. Bu sebeple, iktidar partisinin umumî temayülü ne olursa olsun, Meclisin bu soruşturma kararı da -ihtiva ettiği kelimeler itibariyle- Anayasaya aykırı sayılmaz. Çünkü, "mesuller" ibaresinin, Anayasanın ve İç Tüzüğün emredici hükümlerine uygun olarak, sadece eski Bakanlara inhisar ettirilmesi, her zaman mümkündür.

Şimdi bütün mesele, bu "mesuller" ibaresinin şümulüne eski Cumhurbaşkanının da ithal edilip edilmiyeceğindedir. Cumhurbaşkanları hakkında hiçbir şekilde ve suretle Meclis soruşturması yapılamıyacağına göre, her halde ithal edilmemesi ve önümüzdeki haftalar zarfında Özalp hadisesini inceliyecek olan Meclis Tahkikat Komisyonunun bu noktayı daima göz önünde tutarak çalışması gerekir.

İktidar partisinin bundan sonraki davranışlarıdır ki, Anayasa içi bir rejimde bulunup bulunmadığını ispatlıyacaktır.

şına iktidara gelmesi, hatta 150 milletvekili çıkarması bahis mevzuu dahi değildi ve bu iddiaları ciddiye almak imkânsızdı. Partililer Genel Başkanın gözünü açmak istiyorlardı. Pek çok sayıda vatandaş Bölükbaşıyı biliyor, C.M.P. yi bilmiyordu. Partinin teşkilâtı zayıftı, her yerde ocak açamıyordu. Bir çok yerde halk "Demokrat" ve "Halkçı" diye ikiye bölünmüştü. Vasiyet bu iken tutup ta iktidarı almaktan bahsetmenin manâsı bulunamazdı.

C.M.P. Genel İdare Kurulu bu seferki toplantısında müzakerelerin cereyan ettiği odanın pencerelerini kapamak ihtiyatkârlığında bulunduğundan dışarıya pek çok havadis sızmadı. Fakat biliniyordu ki, partinin Büyük Kongresi yaklaşmaktadır ve orada şiddetli münakaşalar olacaktır. Zira C.M.P. liderleri işbirliği mevzuunda selâhiyetin Büyük Kongrede olduğunu bildirmişlerdi. İşte, bu selâhiyeti kullanmak zamanı gelmişti. Genel İdare Kurulu o tarihe kadarki faaliyet programı üzerinde durdu. Partiden fazla miktarda çatlak ses çıkıyordu. Bunları koordine etmek lâzımdı. Bunun da çaresi, İşbirliği mevzuundaki fikirlerin Kongreye saklanmasıydı.

Çelişen işbirliği

Zira C.M.P. tereddütlerini muhafaza ederken C.H.P. ile Hür. P. işbirliğini sıkılaştırıyor ve bunu en verimli sahaya döküyordu. Bu haftanın başında iki partinin Gençlik kolları müşterek bir tebliğ neşrederek kundan böyle beraberce çalışacaklarını birdirdiler. Gençler Demokrasiyi her şeyden çok bir eğitim meselesi telâkki ediyor ve memleket aydınlarının meselelerimize kargı ilgisiz kalışını bu anlayışla yetişmemiş olmalarına bağlıyordu. Şimdi, hiç olmazsa yeni nesle bu ruh mutlaka aşılanmalıydı. Böylece Hür. P. ve C.H.P., Meclis Gruplarının müşterek tebliğinden sonra işbirliği mevzuunda yeni bir adım atıyorlardı.

Yurtta işte bunlar olup biterkendir ki, D.P. nin şöhretli organı Zafer, bu haftanın başında partisinin kuvvetini şöyle ilân etti:

"D.P. teşkilâtı, Şark bölgesinde, gün geçtikçe kuvvetlenmektedir. Bilhassa son şekli ile meriyete giren Milli Korunma Kanunu ve işçilerle ilgili kanun, halk üzerinde müsbet tesirler yapmış, bu suretle de muhalefetin tahripkâr propagandaları' istedikleri neticeyi vermemiş, halkın D.P. ye olan itimadı kuvvetlenmiştir. Bu cümleden olarak gecen gün Bitlis'in Sizor, Alak, Mozek ve Kasrik köylerinde yapılan muhtar seçimleri ittifakla D.P. lehine neticelenmiştir."

Sizor, Alak, Mozek, Kasrik köyleri ve Milli Korunma kanunuyla işçiler hakkındaki kanun!. Aradaki münasebeti anlamak için ihtimal Zafer'e muharrir olmak lâzımdı. Üstelik bu yazının çıktığı, sayısında Zafer başka bir havadis daha veriyordu: Muhtar seçimleri iki sene öteye atılmıştı.

Kapaktaki Politikacı

Şemseddin Günaltay

Bundan senelerce sonra tarih, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinden, hiç olmazsa rejimin ilk otuz senesinde en "kalite"siıe kimin başkanlık etliğini ararsa mutlaka bir tarihçiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu, Şemseddin Günaltaydır. Hakikaten Günaltay kabinesi gibi bir kabine, kolay kolay unutulmayacaktır. İşin dikkate şayan olan tarafı şudur ki, C.H.P. İktidarı seçimleri, işte böyle bir hükümetle kaybetmiştir. Bu, onun başlıca şereflerinden biri sayılmak gerekir.

1947 senesinde, Başbakan Recep Peker istifasını verdiği gün Ankarada D.P. Genci Merkezinde bir bayram havası esiyordu. Recep Peker Muhalefetin 1 numaralı hedefi olmuştu. Şimdi İsmet İnönü. onu "feda" ediyordu. Bugün hâlâ, D.P. iktidarın n bazı ileri gelenleri iktidarın C.H.P. tarafından kaybını Recep Pekerin İsmet İnönü tarafından "feda"sına bağlarlar. Onların kanaatince bu bir hatâ olmuştur. Recep Peker ayrıldıktan sonra C.H.P. kuvvetli bir başbakan bulamamış. Hasan Sakalara, Şemseddin Günaltaylara kalmıştır.. Bu görüşün çok büyük bir yanlış olduğunu aradan gecen bir kaç sene herkese göstermiştir. CHP. iktidarının düşmesi mukadderdi. Bu akibet İsmet İnönünün çok partili rejime geçilmesine karar verdiği gün o saatte adeta bir emri hak halini almıştı. Demokratik bir sistem içinde 25 yıllık, üstelik inkılâplar yapmış bir partinin millet reyile tekrar iş başında bırakacağını sanmak kimsenin aklına gelmezdi. Hele 1946 seçimlerinin -hiç lüzuma yokken- cereyan tarzı C.H.P. yi yıkmak arzularını bilemişti. Partiyi hiç kimse kurtaramazdı. Daha doğrusu, partinin iktidarını. Zira partinin istikbalini Şemseddin Günaltay kabinesinin kurtarmış bulunduğu artık ortaya çıkmıştır. Kimdir hu Şemseddin Günaltay?

Şemseddin Günaltay 1882 senesinde Eğinde doğduğuna göre bugün 74 yaşındadır. Ama dinçtir ve bir genç kadar enerji dolu hale gelebilir. Tahsilini İstanbulda yapmış, 1905'de Yüksek Öğretmen Okulundan birincilikle mezun olmuştur. Aynı yıl Lozan Üniversitesine gönderilmiş ve orada Tabiiye Fakültesinden diplomasını almıştır. Yurda döndükten sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi Türk Tarihi Profesörlüğüne tayin edilmiş, Milli Mücadelede Kuvayı Milliyenin İstanbul teşkilâtında çalışmıştır. Önce Bilecik'ten, müteakiben Sivastan milletvekili seçilmiştir. Bu arada İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde Türk Tarihi Profesörlüğü yapmıştır.

Şemseddin Günaltay parti kademelerinde de vazife almıştır. 1925' de C.H.P. nin İstanbul Başkanlığında, müteakiben İstanbul Belediyesi Başkan yardımcılığında bulunmuştur. 1938'de Büyük Millet Meclisi Başkan Vekilliğine seçilmiş. 1946 seçimlerinden sonra da C.H.P. Grup Başkan Vekilliğine getirilmiştir.İş'e İsmet İnönünün Başbakan olarak bulup çıkardığı şahsiyet budur.

Şemseddin Günaltay genç ve münevver C.H.P.lileri etrafına toplamaya muvaffak olmuş ve onları başarıyla idare etmiştir. Tarih Profesörü bir ekibin mesaisini yürütmenin sırrına, vakıf olduğunu göstermiştir. Kabinesi bugün D.P. iktidarının övündüğü bir çok işin temelini atmış, hazırlıklarını yapmış, fakat hepsinden mühimi tatmin edici bir seçim kanunu çıkartarak Türkiyenin ilk hakiki, ciddi ve dürüst seçimini gerçekleştirmiştir. Bu sırada Şemseddin Günaltay ve C.H.P. nin ileri gelenleri seçimleri kaybedebileceklerini bilmiyorlar mıydı? Elbette ki biliyorlar, bu ihtimali hatırlarına getiriyorlardı. Ama Demokrasiyi her ne pahasına olursa olsun bu millete maletmek arzusu içindeydiler. Bu paha iktidarın kaybı şeklinde tecelli ederse, onu da ödeyeceklerdi. Nitekim ödemişlerdir de..

Şemseddin Günaltay 1950'den sonraki ilk Meclise Erzincan milletvekili olarak katılmıştır. Fakat muhalefeti. Başbakanlığı kadar parlak olmamıştır. Zaten kabinesinin pek az azası "muhalif politikacı" vasfını kazanmıştır. Eski başbakanın adı, bu devre zarfında zaman zaman bazı çatlak seslere karışmış, ismi etrafında dedikodulara yol açılmış, muhalif milletvekili olarak da Günaltay kendisini gösterememiştir. 1954 seçimlerini kaybedince adı biraz daha az duyulmaya başlamış, duyulduğunda da falsolu notlar çıkmıştır. Şimdi, kendisinden beklenileni nihayet yapmak üzere bulunuyor. Anadoluya çıkacak, yurdu dolaşacak ve kuvvetli şahsiyetiyle vatandaşlarını tenvir edecektir. Bu, onun için ne zamandır yapılması gereken işti. Memleket ona muhtaçtı ve kendisini vazifeye çağırıyordu. Öyle bir devirdeydik ki herkes üzerine düşeni ifa etmeliydi. Üstelik, 1950 seçimlerini yapan hükümetin başkanı sıfatıyla Günaltay millete karşı adeta borçlu vaziyette de bulunuyordu. Onan devrinin hasretini dindirmeye, hiç olmazsa çalışmakla mükellefti. Zira millet, kabinesini çok arıyordu.

AHLAKLI DİKTATÖRLER - AHLAKSIZ DİKTATÖRLER

Yusuf Ziya ADEMHAN

İçinde yaşadığımız devirde, dünyanın en sevimsiz insanlarının Diktatörler olduğu kolaylıkla düşünülebilir. Herkes hürriyete doğru koşarken vatandaşlarını bir tedhiş rejimi altında, en tabii haklarından mahrum olarak yaşatmaya çalışan bu adamların hür vicdanlarda nefretten başka bir his yaratmalarına imkân yoktur. Bunların bir gün devrilecekleri, boğmak istedikleri kütlelerin ağırlığı altında boğulacakları muhakkaktır. Bazı milletler başlarındaki belâdan çabuk kurtulacaklardır; bazılarının çilesi, kendi miskinliklerinden belki daha uzun sürecektir. Ama sonunda, sadece Diktatörler değil Diktatörlük mutlaka ve mutlaka mukadder hezimetine uğrayacaktır.

Buna rağmen, hürriyete aşık camialarda dahi Diktatörler bir nevi sınıflandırılmaya tâbi tutuluyorlar. Bakıyorsunuz kimisi, nisbeten sempatik geliyor. Bir kısmı karşısında kayıtsız kalınıyor. Bazısı tabii karşılanıyor. Bunlar, pek küçük bir ekalliyettir. Asıl büyük ekseriyetin, inanılması güç bir mide bulantısı tevlid ettiğine dünya gazetelerinin neşriyatı şahiddir. Şimdi, Amerikan basınını yakından takip edenlerden öğreniyoruz ki, Mısırın hakimi Abdülnasır birincil zümreye dahil edilmektedir. Hattâ Amerikanın bir çok çevresinde İhtilâlci Albay hâlâ "memleketinin iyiliğini düşünen" bir lider olarak görülmektedir. Neden? Namuslu bir hükümet kurduğu, hırsızlığa müsaade etmediği, hususi hayatı rezaletlerle dolu olmadığı için..Meşhur Time mecmuasının, kapağını Nâsır'ın resmile süslediği son nüshasında bunu açıkça ifade ettiği anlaşılıyor. Amerikalılara göre İhtilâlci Albay iyi niyet doludur; iktidara, kendisine bir harem, etrafındakilere servet temin etmek maksadıyla geçmemiştir. Memleketin perişan half yüreğini hakikaten yaralamaktadır. Zavallı milletine faydalı olabilmek için elinden gelen gayreti göstermektedir. Aynı teraneleri okuyan başkaları gibi cümbüşler yap mamaktadır. metreslerine otomobiller, apartmanlar, kürkler hediye etmemektedir, ömrünün yarısını şarkıcıların kucaklarında geçirmemektedir, devlet parasıyla lüks arabalar sipariş etmemektedir, ideal arkadaşlarının hırsızlığını ne teşvik etmektedir, ne de örtbas, hırsızlığa mani olmak için elinden geleni esirgememektedir. İyi bir aile babasıdır, eski küçük evinde oturmakta, subayken çalıştığı karargâhta çalışmaktadır. Tenkili ettiği devrin hiç Mr âdetini hortlatmamıştır. Ne Kral Faruğun sarayına geçmiştir, ne de onun yatında sefa sürmekte, dost gezdirmektedir. Çalışmakta, mütemadiyen çalışmaktadır.. Bildirildiğine göre Time onun için "Mısırın gördüğü en namuslu hükümeti kuran adam" demektedir. Hakikaten Nasır hükümetinin, liderin başkanlığında toplanıp cümbüş yaptığı şimdiye kadar duyulmamıştır. Mısırlının o bakımdan şikâyeti yoktur. Milletin parasıyla işleyen arabalar zarif metreslerin emrine verilmemektedir. Yabancı memleketlerden avuç dolusu, bavul dolusu, sandık dolusu hediye Nasırın evine, karısına akmamaktadır. Bunlar Kral Faruk devrinin marifetleriydi. İhtilâlci Albay onların hiç birine iltifat etmemiştir. Hafta tatillerini basit yuvasında, çoluk ve çocuğu arasında geçirmektedir. Onlarla beraber eğlenmekte, onlarla beraber dinlenmektedir. İktidara geçtikten sonra ne karısını değiştirmiştir, ne de resmi metresler tutmuştur. En yakın arkadaşlarını, yoldan çıktıklarını gördüğünde feda etmekten çekinmemiştir. Zavallı fellahın parasının çarçur edilmesine dalma mani olmaya çalışmıştır. İyi niyetini muhafaza etmiştir, gayesi hakikaten milleti ve memleketi olmuş, ihtirasları küçük ve süfli ihtiraslardan müteşekkil kalmamıştır. Temiz idealler edinmiştir. Muhteris değil midir? Hem de nasıl? Ama ihtirası parayla tutulmuş metreslerin boynanda bitmemiştir. Başbakanken başbakanlığını, Cumhurbaşkanıyken cumhurbaşkanlığını bilmiştir. Milletinin büyük çoğunluğunun sevgisini toplaması bu yüzdendir.

Şimdi, Süveyş meselesinde Amerikanın tutumu gösteriyor ki Atlantiğin ötesinde de Nasır, Peron sınıfı diktatör muamelesi görmemektedir ve Birleşik Devletler Hükümeti temiz bildiği genç albaya hâlâ elinden gelen yardımı yapmaya hazırdır. Zira Nâsır'ı, en ziyade o vasfı dolayısıyla Amerikada Cumhurbaşkanından da, hükümetten de. Meclisten de mühim bir kuvvet, Amerikan Vatandaşı tutmaktadır.

Tutmaktadır, fakat ideallerini tahakkuk ettirmek için Nâsır'ın yolların en kötüsünü seçmiş olması karşısında yüreği paralanacak... Zira o yol idealist albayı bir gün mutlaka ve mutlaka öteki murakabesiz rejimlerin liderlerinin akıbetine sürükleyecektir. Onun da etrafı çalacak, ona da zevkü sefanın faziletleri anlatılacak, onun da hükümeti sefih Faruk'un hükümetlerine dönecektir. Demokrasiden başka hiçbir şey devlet adamlarım o çamurdan kurtaramaz. Ne var ki Nasır, hiç olmazsa devlet hayatının başında temiz kalmış olmakla övünebilecek, bu bakımdan öteki diktatör sınıfından, iktidara bir çete reisi hırsı ve iştahı ile gelenlerden tarih önünde ayrılacaktır.

Zaten saltanatının ne kadar süreceği de meçhuldür ya..

*

Diktatörün bile temizinin, hakiki idealistinin, namuslusunun takdir kazandığı bir devirde yaşadığımızdan dolayı üzülmeli miyiz, yoksa sevinmeli miyiz? Amerika bu! Dünyanın en büyük, en kuvvetti, en zengin ve hürriyete en aşık insanlarının yaşadığı memleketi.... Oranın halkı gözlerini tâ uzak bir diyara dikmiş, orada iş başında bulunanları inceliyor, Asvan barajı için Nasır'a yardım teklifinin sebebi şimdi anlaşılıyor. Amerika bu teklifi yaparken emindi ki verilecek para yârânın apartmanlarına temel, metreslerin narin boynuna kolye, Mısırlı bakanların tombul altlarına lüks otomobil olmayacaktır. Peron da Amerikaya elini açmıştı, Peronu da ekonomik sıkıntılarından Washington kurtarabilirdi. Ama kurtarmamışsa bugün Arjantinliler Washington'a müteşekkirdirler Eva Peronun ölümünden sonra Bay Peronun şansının tamamile dönmüş olması onun hususi hayatındaki yaldızın silinmiş bulunması neticesidir. Herkes Diktatörün ne mal olduğunu anlamıştır. Kof bir dev! İşte Peron buydu. Milletinin nazarında bütün itibarını içki kadehlerinde, rujlu dudaklarda bitirenlerin en umulmadık zamanda ve bir tek tekmeyle devrilivermesinin sebebi işte bundan başka bir şey değildir. Faruk başka türlü mü yuvarlanmıştır? Hele diktatör iktidarı vatan kurtararak, zafer kazanarak değil, talihin cilvesi olarak elde etmişse... Yani mazisi dahi yoksa...

Abdülnâsırın bu hatalardan ders aldığı muhakkaktır. Ders almadığı akibet, Hitlerin akıbetidir. İyi niyetinin ve temizliğinin ona temin ettiği sempatinin son kırıntılarını da mutlaka yiyip bitirecek, kendisinden evvel sayısız "kuvvetli adam"ın düştüğü çukura o da düşecektir. Eğer Amerikadan gelen ses onu uyandırabilirse, her çırpınışında biraz daha batacağı bir batağa girmek üzere olduğunu hissettirebilirse. Demokrasinin faziletlerini, murakabenin faydalarını ispat edebilirse Mısır Nasırın idaresinde hiç şüphesiz gelişecek, kuvvetlenecek, müreffeh olacaktır. Ama genç albay frenleyemediği bir başka ihtirasın tesirinden kurtulabilecek, asıl işinin Mısırın dışında değil, Mısırın içinde olduğunu görebilecek mi?

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Krediler

Dağın arkasındaki ümit

Maliye bakanı Nedim Ökmen'in geç kalmış istifası, son haftaların en mühim hâdiselerinden biriydi. Sarsılmış bir iktisadi hayatı yeniden düzene sokmak maksadı ile alınan sert tedbirlerin neticeleri merakla bekleniyordu. Daha şimdiden kendini gösteren bazı menfi neticelere rağmen hükümet, refaha çok yaklaşmış olduğumuza inanıyordu. Bir zamanlar. 1929 iktisadî buhranı patlak verdiğinde, dünyanın bazı memleketlerinde bir söz moda haline gelmişti : "Refah şu dönemecin ardındadır" diyorlardı. Bunun mânâsı buhranın sür'atle atlatılacağına inanmaktan başka birşey değildir. Ama refaha kavuşmak için nice dönemeçlerin ardına dolanmak icap etmişti. Son günlerde Hükümetimiz de hemen hemen aynı şeyi söylüyordu : Refah nerede ise kapımızı çalacaktı. İşte böyle bir sırada böyle bir hükümetin iktisadî siyasetle en yakından alâkalı bakanının istifa etmesi, haklı olarak bütün vatandaşların ilgisini çekmişti.

Batı demokrasilerinde bakanlar istifalarının sebeblerini -halktan saklamazlar, bu sebebleri bütün çıplaklığı ile açığa vurmayı bir vazife bilirlerdi. Ama bizde âdet başka türlüydü. Bir bakan ya sağlık durumu daha fazla çalışmasına imkân bırakmadığı için, ya da "açıklanmasına lüzum görmediği" sebebler ortaya çıktığı zaman istifa ederdi. Maliye bakanı da sıhhî sebeblerle istifa ettiğini söylememişti, ama, bu sebeblerin kendisinin değil iktisadiyatımızın sıhhati ile ilgili olduğu kolayca tahmin edilebilirdi. Nitekim halk efkârında derhal bu yolda söylentiler dolaşmağa başladı. Bu söylentilerin başlıcası kredi mevzuunda toplanıyordu. Ziraî kredilerde 1956 nın ilk beş ayında_116 milyon liralık bir artış olduğu Fuar aşıklıktan dört gün sonra ilgililer tarafından açıklanmıştı. Bir de ticari krediler mevzuu vardı. Gerçi Ekonomi ve Ticaret Bakanının Fuar nutkunda bundan da bahsedilmemişti ama, aynı gün bir başka beyanat veren Ekonomi ve Ticaret Bakanı ticari kredilerin de artırıldığını bildiriyordu. Halk efkârına göre. Nedim Ökmen'in istifasının asıl sebebi, bu kredi artışları idi. Çünkü Ökmen, Maliye bakanı olduktan sonra, o güne kadar takip edilen enflâsyoncu politikaya karşı cephe almıştı. Anlaşılıyordu ki, çok geç de olsa, Nedim Ökmen iktisadî gidişimizin aksak noktalarını tenkid eden iktisatçılar safına geçmek niyetindeydi.

Bu iktisatçılara göre,' çektiğimiz iktisadî sıkıntıların asıl kaynağı hükümetin takip edegeldiği iktisadî, mali siyaset - bilhassa para ve kredi siyaseti - idi. Yaptıkları iş bakımından bunların ikisi, yani para ve kredi, aslında bire indirilebilir ve sıkıntının sebebi para siyasetidir, denebilirdi.

Hükümetin takip ettiği para siyaseti enflâsyonu doğurmuş ve körüklemişti. Para miktarı ve tedavül sürati ile fiatlar arasında çok yakın bir bağ vardı. Bir çok iktisatçılar bu bağın formüllerle ifadesine çalışmışlardı. Gerçi bunların hiç birinde yüzde yüz isabet yoktu. Fakat bir dereceye kadar doğru oldukları söz götürmez bir hakikatti. Paranın miktarı ile fiatlar arasındaki ilgiyi açıklamağa çalışan bu nazariyenin kısaca ifadesi şöyle idi :

Bir iktisat düzeni içinde satın alma gücünü temsil eden başlıca şey para idi. Bu satın alma gücünün karşısında bir miktar mal ve hizmet vardı. Para miktarının değişmediği kabul edilir ve mal ve hizmet miktarında bir azalma meydana geldiği farz edilirse fiatlar artacaktı. Tersine mal miktarı değişmez fakat para miktarı- azalırsa, bu defa da paranın kıymeti yükselecek, yani fiatlar düşecekti. Bir de paranın tedavül süratini hesaba katmak lâzımdı. Paranın tedavül - yani el değiştirme - sürati tıpkı miktarının artırılışı gibi tesir ederdi. Yukarda da belirtildiği gibi bu tesirler bakımından para ile kredi arasında hiç bir fark yoktu. Matbaada yeni banknot bastırıp piyasaya sürmekle kredilerin hacmini artırmak aynı kapıya çıkıyordu.



Nedim Ökmen
Söz gümüşse...

Hükümetin politikası ilk gününden, başlayarak para ve kredilerin artırılması şeklinde kendini göstermişti. Emisyon yoluna sık sık başvurulmakla para miktarı doğrudan doğruya artırıldığı gibi krediler de ölçüsüz şekilde geniş tutulmuş, kredi muslukları sonuna kadar açılmıştı. Meselâ ziraî krediler görülmemiş bir seviyeye ulaşmıştı. Öte taraftan uzun vadeli yatırımlar için kullanılacağı, kullanıldığı söylenen bir kısım ticarî krediler doğrudan doğruya piyasaya intikal ettirilmiş, kısa vadeli işlerde kullanılmıştı. Netice meydandaydı. Mal ve hizmetler miktarında aynı ölçüde bir artış olmadığı için paranın değeri günden güne düşmüş, fiatlar korkunç bir süratle yükselmişti.

Ziraat Bakanlığından Maliyeye geçen maliyeci Nedim Ökmen 29 Aralık 1955 de bütçe encümeninde bazı açıklamalarda bulunmuştu. Meselâ hükümet, hakiki mal ve hizmet arzı ile karşılanmıyacak, munzam talep yaratan yeni satın alma gücü ile finansman yapmamağa karar vermişti. Bu yola açılan iktisadî devlet teşekkülleri faaliyetinin kontrol edileceği, bunların Merkez Bankasına gitmelerinin önleneceği, para ve maliye politikasında yeni tedbirler alınacağı, kredilerin daha iyi kontrol edileceği hususları da açıklamalar arasında idi. Açıkça söylenmese bile bu tedbirlerin enflâsyonu önleyici mahiyette olduklarını görmemeğe imkân yoktu. Menderes IV. hükümetinin programında da aynı ruh hakimdi. Beş senedir yürüyen yolun yanlış olduğu üstü örtülü bir şekilde itiraf ediliyordu.

Kredilerin tanzimi gayreti

Beslenen ümitlerin suya düşmesi için çok zamana ihtiyaç yoktu. 20 Şubat 1956 da Maliye Bakanının Mecliste okuduğu bütçe nutkunda enflâsyonu önleyici tedbirlerden bahis yoktu. Hiç bir şeyin değişmediği Meclise sunulan Bütçe Tasarısından da anlaşılıyordu. O sıralarda da hükümetin iktisat siyasetini vasıflandıracak kelime, bugün olduğu gibi, kararsızlık idi. Banka kredilerinin tahdidi için bir komite kurulmuştu. Banka Kredileri Tanzim Komitesi adını taşıyan bu komitenin başlıca vazifesi "iş ve istihsal hacminin icaplarına ve iktisadî faaliyetlerin arzettiği ihtiyaçlara göre, umumî kredi hacminin, sektörler. mevzular ve neviler itibarile tevziini" düzenlemekti. Bu ifadeden anlaşıldığına göre kredi hacminde bir azaltma düşünülmüyor, sadece kredinin ihtiyaçlara göre dağılışı kontrol edilmek isteniyordu. Halbuki miktar bakımından bir kontrol kaçınılmaz bir zaruretti. Gerçi kredilerin birdenbire azalması da zararlı olabilir, iflâslar başgösterirdi. lima kredi musluğunu azar azar Mamak mümkündü ve bu muhakkak lazımdı.

Nihayet 28 Haziran 1956 tarihli Resmî Gazetede Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin bir kararı neş-



Merkez Bankasının binasının görünüşü

"Reeskont hadleri aşağı, reeskont hadleri yukarı!."

redildi. Bu tebliğ her iki tarafa çekilmesi mümkün bir ifade taşıyordu ama, ilk bakışta maksadının kredilerin tahdidi olduğu sanılabilirdi. Tebliğin hükümlerine göre bankaların plasmanlarına bir sınır çiziliyor, bu sınırın dışına çıkılması Kredileri Tanzim Komitesinin iznine bağlanıyordu. Bankaların bundan sonraki ibrazları için çizilen sınır, son üç yıl içinde yaptıkları plasmanlarda erişilen en yüksek seviye idi. Fakat bankalar, sermaye ve ihtiyatlarında meydana gelecek artışların tamamı ve tasarruf mevduatlarındaki artışın % 50 si kadarı ile bu sınırı aşabileceklerdi. Tebliğde daha başka hükümler de vardı. Bankaların ancak iki yıllık ikramiye plânlarına yetecek kadar gayrimenkul edinebilecekleri, bundan fazlasını iki yıl içinde tasfiye etmek zorunda olduklarım belirten hüküm bunlardan biriydi. Kısacası bu tebliğ hükümlerinin tatbiki ile, pek tatmin edici olmasa bile, gene bir miktar kredi tahdidinin mümkün olacağı tahmin ediliyordu. Zaten bu tebliğin neşrinden yirmi gün önce Merkez Bankası iskonto haddini % 4,5 tan % 6 ya yükseltmişti. Bu da aslında kredileri kısma yolunda atılmış bir adım mahiyetindeydi. İskonto haddinin artırılmasından sonra yayınlanan tebliğin maksadı kredileri tahdit etmek olmalıydı.

Fakat Fuarın açılış günü herkesi bir sürpriz bekliyordu. Ekonomi ve Ticaret bakanı Anadolu Ajansına şu beyanatı veriyordu : "Kredi mevzuunda evvelce kabul edilmiş olan bir kararın yer yer tevlid ettiği hatalı anlayışı ve bu anlayışın sebebiyet verdiği üzüntüyü gidermek isterim. 14 sayılı para kararına ek olarak yayınlanan 5 sayılı tebliğde, bankalarımız için umumi plasman haddi olarak son üç yılda kaydedilen en yüksek seviye esas tutulmuş ve buna bankaların öz ve yabancı kaynaklarında meydana gelecek artışlara nazaran ilâveler yapılabilmesi kabul edilmişti. Bu karar ne firma, ne şahıs, ne müessese kredilerinde bir kısıntı, bir kesinti ve bir donmayı istihdaf ediyor, sadece, banka muamelelerinin umumuna matuf bazı esaslar vaz ediyordu. Bu noktayı böylece açıkladıktan sonra, ihraç mallarımızın bir çoğunda görülen feyiz ve sanayiimizin kaydettiği mühim gelişmeler karşısında evvelce yayınlanmış olan kararın tekrar ele alındığım ve bu hayırlı gelişmelere muvazi olarak değişiklikler yapıldığını ve başkaca kolaylıklar da derpiş olunduğunu bildirmek isterim. Bankalarımız için umumî plasman haddi olarak evvelce son üç yılın en yüksek seviyesinin alınmış bulunduğunu biraz evvel işaret etmiştim. Buna yeni ve mesut ihtiyaçlarımız göz önüne alınarak yüzde 20 nisbetinde bir ilâve yapılması kabul edilmiş bulunmaktadır. Gene evvelce tesbit edilmiş olan hükümlerde akreditif mevzuunu teşkil eden emteanın yurda ithali ile akreditif muamelelerinin alelıtlak ve derhal tasfiye olunması ve emtea üzerine avanslara inkılâp etmemesi esası mevcut bulunuyordu. Bu defa yapılan tâdillere göre, istihsal ve imalatta kullanılan iptidai ve yardımcı maddelerle istihsal malları, bunların yedekleri, tevzie tâbi mallar ve bazı malların ithaliyle tavzif edilmiş olan müesseseler ithalâtı, muayyen şartlar dahilinde kredi suhuletinden istifade etmekte devam edebilecekler-dir. Krediler Tanzim Komitesinin bu yeni kararı, ihraç mevsimi başın piyasanın beklediği ferahlığı sağlımış olacaktır".

Görülüyordu ki hükümet enflâsyonu önleyici mahiyette almış olduğu tedbirleri çok kısa bir zamanda değiştirmek yoluna gidiyordu. Yeni yol, gene eski yoldu. Yani bugün kü sıkıntıların başlıca âmili olarak para ve kredi siyaseti yolu. idi. Herşey gibi kredi siyaseti de aslına rücu etmişti.

Fransa

Sert tedbirler

Fransa'nın iktisadi durumu öteden beri pek parlak olmamıştır. Başka Avrupa devletlerinin pek hafif atlattıkları sarsıntıları, Fransa biraz fazlaca hissediyordu. Hükümet bu buhranlarını doğuran sebeblerin en ehemmiyetlileri de bu iktisadî sarsıntılardı. Ama Fransızların başka milletlere pek benzemedikleri de apaçıktı. Fiatlarda yüzde biri bulmayan bir artış bile görülse hemen milletvekilleri arasında bir kıpırdama başgösteriyordu. Bu kıpırdanmaların neticesi, çok zaman gensoru açılması idi. Aleyhine gensoru açılan bir kabinenin devrilmesi ise kuvvetli ihtimaldi. Bazan gensoru açılmasına da lüzum kalmıyordu. Kıpırdanışı hisseden hükümet kendiliğinden güven oyu istemek yoluna gidiyordu. Bu açık yürekliliğin, cesaretin mükâfatı da çok zaman hükümetin alaşağı edilmesi oluyordu. Nedense Fransız milletvekilleri başbakanların iyi niyetlerine, kabiliyetlerine, iktisat bilgilerine, devlet adamlığı vasıflarına güvenemiyorlar, bir kimsenin veya bir grubun kendi başına mucizeler yaratabileceğine inanmıyorlardı. İnandıkları bir şey vardı: Milletin ve onun temsilcileri olan milletvekillerinin samimi olarak destekledikleri bir hükümet milletçe karşılaşılan zorlukları yenebileceği.. Bu şartlara sahip olmayan bir hükümet, Fransa gibi bir memlekette, derhal yerini bir başkasına bırakmak zorunda kalıyordu. Fakat bir başka memlekette böyle bir hükümet pekâlâ uzunca bir müddet iş başında kalabilirdi. Nitekim buna bir sürü misalini tarihte bulmak mümkündür. Fransa gibi memleketlerde yaşayanların büyük çoğunluğuna ve onların temsilcileri olan milletvekillerine göre, böyle hükümetlerin. yani milletin ve milletvekillerinin samimi olarak, hiçbir korkuya kapılmadan, hiçbir şahsi menfaat düşüncesinin esiri olmadan, desteklemekten uzak oldukları hükümetlerin milletçe karşılaşılan sıkıntılar karşısında mağlûp olmaları mukadderdi. Bu kader kendini göstermekte. Şaşılacak tarafı şurasıydı ki mukadder gecikebilirdi. Fakat mutlaka gelir derattan kurtulmak, onu geciktirmek için atılan her adım, aslında mukadderata doğru bir koşuş ifade ediyordu. Fransız milletvekilleri

sun vadeli siyasî değişiklikleri bekliyecek kadar sabırsız kimselerdi. Bu yüzdendir ki, en küçük bir sıkıntı karşısında azıcık mütereddit davranan bir hükümeti hemen değiştirmek için zaman kaybetmiyorlardı.

Fransa son zamanlarda, iktisadî bakımdan, gene pek sıhhatli değildi. Geçen yıl Batı Avrupa memleketleri ile Amerika Birleşik Devletlerinde kendini gösteren enflasyoncu baskı bu yaz başında henüz ortadan kalkmış değildi. Fiatlar yükselme temayülü gösteriyordu. Bu devletler arasında enflâsyon tehlikesinin en fazla tehdidi altında bulunan memleket de Fransa idi. Fakat hatırlanması gereken bir nokta vardı : Bu memleketlerde gerek halk, gerek hükümetler en küçük bir fiyat artışı karşısında ya koyu koyu düşünüp tedbir bulmağa çalışıyorlar, ya da "enflâsyon var" feryadını basıyorlardı.

Fransa enflâsyon tehlikesini gerçekten fazla hisseden devletti ve durumu da buna müsaitti. Çünkü uzunca bir zamandır savaş içinde idi. Görünüşe göre Kuzey Afrika harekâtı Fransız Birliği toprakları üstünde geçen bir iç olaydı. Fakat aslınla iş o kadar basit değildi. Cereyan eden harekât hakikî bir savaştı. Bunun iktisadi neticeleri elbette lehte olmayacaktı. Nitekim olmuyordu la .. Bir kere savaş devlet giderlerini büyük ölçüde artırıyordu. Sonra da iş gücünün eksilmesine sebep oluyordu. İstihsalin gereken hızla artması için lüzumlu unsurlardan biri ş gücü idi, yani çalışabilecek güçte insandı. Fransa bu insanların bir cismini Kuzey Afrika harekâtında kullanmak zorunda idi. Bunun mânâsı istihsalden bir miktar fedakârlıktan başka bir şey değildi. Üstelik mahsul de iyi olmamıştı. İstihlâk maddeleri miktarında bir artış olmadığı halde halkın eline zahirî gelirler - sun'i satınalma gücü - verilmişti. Bu aşırı satın alma gücü zaten gereği gibi artamayan istihsal karşısında aşırı bir talebin doğmasına sebeb olmuş, umumî seviyesinde bir yükselme başgöstermişti.


Guy Mollet
Dayanıklı Başbakan

İşte böyle bir durum karşısında, işbaşındaki Guy Mollet hükümeti bazı sert tedbirlere başvurmak lüzumunu duydu. Başbakan her iki Mecliste okuduğu bir nutukta hükümetin iktisadi ve malî siyasetini açıklamıştı. Bu siyasetin bazı noktalarını tasvip etmemek mümkündü. Fakat bir programa sahip olmak, bunu açıklamak takdir edilecek bir şeydi. Halk şaşırmış, endişelenmeğe başlamıştı. Halkı ne tarafa sevketmek istenildiğinin açıklanması zamanı gelmişti.


Kuzey Afrikada savaşan Fransız askerleri
Fransız maliyesinin derdi

Guy Mollet enflâsyondan ve devalüasyondan sakınılacağım, "sert tedbirlerin her sahaya tatbik edileceğini" söylemekle yetinmemiş, halk efkârının hoşuna gidebilecek kararlar aldığını da açıklamıştı. Bu kararların başlıcası fiatların durdurulması idi. Bu tedbirin daha çok psikolojik bir değeri vardı. Fiyat yükselmesinin mekanik sebebleri kararla yok edilemezdi. Buhranın sebebleri mahsulün az oluşu, işgücünün eksikliği, devlet masrafları yolu ile halkın eline sun'i satın alma gücü verilmesi idi. Bunların fiatlar üzerindeki tesirleri ancak istihsalde ve ithalâttaki artışla ve verimliliğin yükselmesi ile giderilebilirdi. Fiatların oldukça yükseldiği kararsızlık devrelerinde spekülatif maksatlarla mal alımı artar, işçiler ücretlerinin artırılmasını isterler, bunların neticesinde fiatlar yeniden yükselirdi. Mühim olan talebi kısmak, muvazeneyi yeniden kurmaktı.

Fiatların dondurulması bazan hükümete zaman kazandırabilirdi. Müteşebbisler bazı fedakârlıklara katlanmak zorunda kalacaklardı. Hükümet ücretlilere dönecek, onlara sabırlı olmalarım söyleyecek ve ücret mevzuunda uzun vadeli tedbirlerin bugün için faydalı olmadığını anlatmaya çalışacaktı. Fiat ve ücret yükselmesi sonbahar .için beslenen ümitleri tehdit eden en büyük tehlike idi.

Maddî şartlar müsait değilse, hükümetin elinde başka silâhlar da yoksa bu kararlar ve nasihatların, ne kadar ciddî olurlarsa olsunlar, uzun zaman tesirli olamayacakları apaçıktı. Bu arada ümit verici bir işaret vardı : istihsalde geçen seneler içinde yapılan yatırımların tesirleri görülmeğe başlamıştı.

Yiyecek maddelerindeki fiat artışı daha tehlikeli idi. Çünkü halk bunun sıkıntısını daha sert hissediyordu. Vergi muafiyetleri ve ithalât bu sıkıntıyı azaltacaktı. Şüphesiz ithalât imkânları sonsuz değildi ama mahsul iyi olursa sonbaharda yiyecek durumunun düzelmemesi için bir sebeb yoktu.

Kredi mevzuunda Guy Mollet daha önce alınmış olan tedbirlere işaret etmekle yetinmişti. Bunun dışında, hükümetin kabul edebileceği hemen tatbik edilebilir ve ani tesirli başka bir program yoktu. Başbakanın saydığı tedbirlerin tatbik edilebilmesi için aylar geçecekti. Devletin yatırımları makûl bir şekilde kontrol edebileceği kabul edilse bile bu sistemin ne zaman işleyeceği belli değildi. Devlet giderlerinin azaltılması kaçınılmaz bir zaruretti

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Süveyş

Buhran devam ediyor

Süveyş Kanalının Akdeniz'e açılan ağzından, Portsait'ten geçenler, burada, kolu kanal boyunca uzanmış bir heykel görürler. Bu, Süveyş Kanalını açtıran tanınmış Fransız Diplomatı Ferdinand de Lesseps'in heykelidir. De Lesseps'in heykelinin kaidesinde de şu yazı okunur: "Aperire Terram Gentibus - Dünyayı bütün milletlerin faydasına açmak için".

Gerçekten, Doğu ile Batı yarıkürelerini birbirine bağlayan Süveyş Kanalı, 68 yıldanberi, kapılarını istisnasız bütün dünya devletlerine açık tutarak bu devletlerin birbirleriyle daha çabuk temas imkânım sağlamakta ve gene aynı şekilde, her devletin, dünyanın her köşesinden ve bütün nimetlerinden faydalanmasını kolaylaştırmaktaydı. Ancak, İngiltere ve Fransa'nın ileri sürdüğüne göre, Süveyş'e 1888 İstanbul Andlaşmasıyla verilen serbest geçit rejimi, Süveyş Kanal Kumpanyasının 26 Temmuz'da Mısır tarafından devletleştirilmesinden sonra, tehlikeye düşmüş ve Lesseps'in heykeline kazılan prensibin daha ne kadar bir zaman için yürürlükte kalacağı kestirilemez olmuştur. Ekonomilerinin en geniş kısanlarını Süveyş Kanalından geçen gemilerin taşıdığı Orta Doğu akaryakıtlarına dayayan İngiltere ve Fransa'nın bu iddiasındaki aşırı endişe ve telaş payları bir yana bırakılsa bile, Kanalın yalnız Nâsır'ın hakimiyet ve kontrolü altına geçmesinden sonra durumun eskisi kadar iç açıcı ve güven verici olmadığına şüphe yoktur. Dünya siyaset semasında beliren anlaşmazlık bulutları ancak şu günlerde Kahire'de yapılmakta olan görüşmeler sonunda dağılacak veya koyulaşacaktır.

Kahire'de yapılan görüşmeler Mısır Cumhurbaşkanı Nasır ile Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, İsveç, İran ve Habeşistan temsilcileri arasında cereyan etmektedir. Süveyş Kanalı Kumpanyasının Mısır tarafından devletleştirilmesi üzerine Batılı devletlerle Mısır arasında patlak veren gerginlik ve anlaşmazlığa bir hal çaresi bulmak üzere toplanan Londra Konferansına katılan devletler arasında bir görüş birliği kurulamadığı malumdur. Bu konferansta devletler iki bloka ayrılmışlar, bir blok -içindeki ufak görüş ayrılıklarına rağmen- Kanalın milletlerarası bir teşekkülün idaresi altına konulmasını isterken, diğer blok da Mısır'ın görüşünü destekleyerek milletlerarası bir rejimin bahis konusu olamayacağım, kanalın Mısır'ın hâkimiyetine bırakılması ve Mısır'ın da kanalı 1888 İstanbul Andlaşmasındaki hükümler gereğince idare etmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Bilindiği gibi, birinci blok Batılı devletlerden, İkinci blok da Doğulu devletlerden ibaretti. Batılı devletler içinde, bu anlaşmazlıkta mutedil bir yol takip etmeye azmetmiş Birleşik Amerika, Milletlerarası Anlaşmazlıklarda ötedenberi çekimserlik meyletmiş İskandinav devletleri, daha konferansın başladığı gündenberi Mısır'ın hükümranlığına saygı göstermek azminde oldukları anlaşılan Bağdat Paktı Devletleri ve nihayet. Kanal kumpanyasının devletleştirilmesi üzerine en büyük gürültüyü koparan Fransa ve İngiltere yer alıyordu. İkinci blokta ise Sovyet Rusya, Hindistan. Seylân ve Endonezya bulunuyordu:

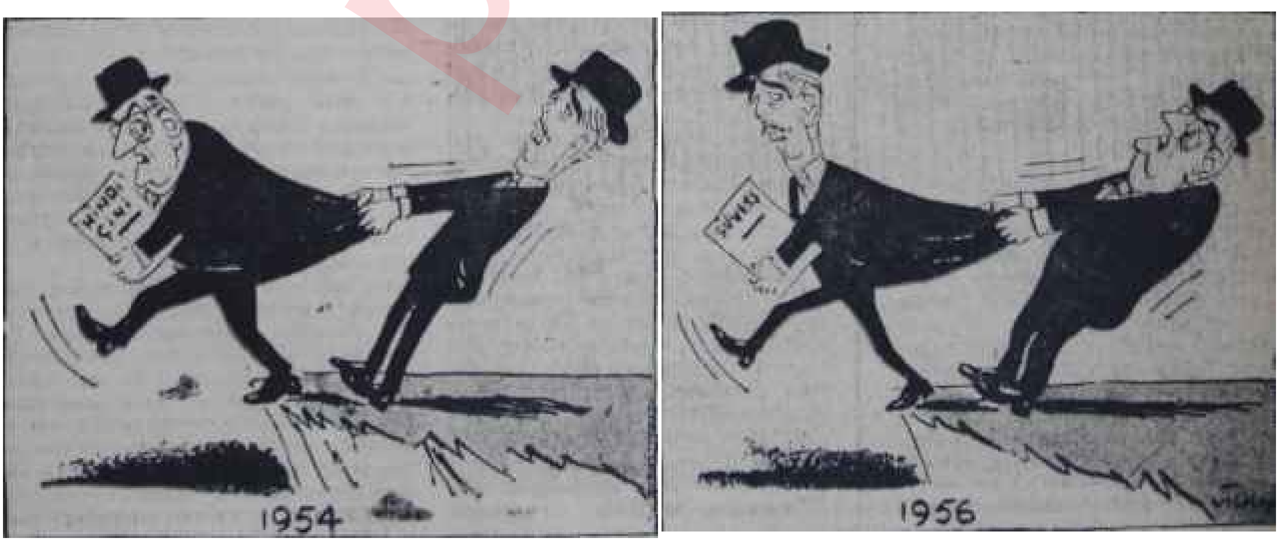
İki blok arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesinin çok güç olacağı daha konferans başlamadan biliniyordu. Nitekim Londrada yapılan toplantılar da bu görüş ayrılıklarını giderememişti. Londra Konferansı nın tek başarılı neticesi Batılı devletlere, Süveyş Kanalı mevzuunda kendi aralarındaki ufak tefek anlaşmazlıkları gidermek imkânını sağlamasıydı. Hakikaten Londra Konferansının başladığı günlerde, Batıl devletler bloku içinde de bazı görüş ayrılıkları vardı. Konferansa katılar Bağdat Paktı Devletleri -İran, Türkiye ve Pakistan- ile Habeşistan, Amerikan Dış İşleri Bakanı Foster Dulles tarafından konferansa sunulan Batı lılar plânını bazı değişikliklerle kabul edebileceklerini bildirmişlerdi. Bu değişiklikler Batılı plânın kurmak istediği sistemin ruhuna dokunmuyordu. Bağdat Paktı Devletleri ve Habeşistan Süveyş Kanalının milletlerarası bir teşekkülün idaresi altına bırakılması konusunda Batılı plâna iştirak ediyorlardı.

Konferansın biteceği günlere doğru Pakistan temsilcisi, ile Amerikan Dış İşleri Bakanı arasında yapılan bir görüşmeden sonra, Birleşik Amerika. Bağdat Paktı Devletleriyle Habeşistan'ın endişelerini yerinde gördüğünü bildirerek, konferansa katılan devletleri Pakistan'ın istediği tadilleri ihtiva eden Batı plânım kabule davet etmişti. Bu davete icabet eden devletlerin sayısı sadece onsekiz di. Sovyet Rusya, Hindistan, Seylân ve Endonezya temsilcileri böyle bir plânın Mısır'ın hükümranlığı ile telif edilemeyeceğini ileri sürerek Dulles plânım kabule yanaşmamışlardı.

Onsekizlerin temsilcileri

İşte şu günlerde Mısır Cumhurbaşkanı ile görüşmeler yapmakta olan Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, İsveç, İran ve Habişistaı temsilcileri, Dulles plânını kabul eden onsekiz devletin bu plânı Nâsır'a sunmakla görevlendirdikleri tem-

Vicky'nin "The New Statesman and Nation"da çıkan karikatürü



LÜTFEN YAZILARI "ÇİNİ" LEYİNİZ

silcilerdir. Londra Konferansının başlangıcında da çeşitli delegeler tarafından belirtildiği gibi, bu konferansın herhangi kesin bir karar almak ve bu kararı Mısır'a zorla kabul ettirmek selâhiyeti yoktur. Bu bakımdan temsilcilerin görevi plânı sadece Nâsır'ın önüne koymaktır. Geçen haftanın en çok merak edilen mevzusu, Nâsır'ın bunu bile kabule yanaşıp yanaşmayacağıdır. Gerçekten, onsekiz devlet tarafından görevlendirilen Beşli komisyonun başkanı Avustralya Başbakanı Robert Menzies, Londra'daki Mısır Büyükelçiliğine Nasır ile bir görüşme yapmak üzere Mısır'a davet edilmek istediklerini daha konferans biter bitmez bildirdiği halde bu talebin cevabını müracaatından ancak beş gün sonra, geçen salı günü alabilmişti.

Menzies'in müracaatı ile Nâsır'ın kabûlü arasında geçen günler içinde yapılan tahminler Nâsır'ın Beşli Komite ile görüşmeyi reddetmeyeceği merkezinde idi. Kahire radyosunun da belirttiği gibi, Robert Menzies Londra'daki Mısır Büyükelçisine yapılacak görüşmelerin sadece istişari mahiyette olacağı ve bunların hiçbir surette Mısır'ı bağlamayacağı hakkında teminat vermişti. Bundan başka, Nasır, hiçbir hukuki ve kesin sonuca varılmayacak bir görüşmeyi reddetmekle, dünya efkârı önünde de güç duruma düşecek ve kimseyi konuşmalarında o kadar ısrarla belirttiği iyi niyetine inandıramayacaktı.

Nasır geçen salı günü Avusturya temsilcisi Menzies'e yolladığı cevapta Beşli Komite ile görüşmeyi kabul ettiğini bildirmiş ve bu cevap üzerine Beşli Komite, pazartesi günü, Nasır ile görüşmelerde bulunmak üzere Kahire'ye vasıl olmuştur. Şu satırların yazıldığı sıralarda, görüşmeler henüz kesin safhaya girmemiş bulunuyordu.

Beklenmedik bir tepki

Beşli Komite ile Nasır arasında yapılan görüşmelerin başarısızlığa ulaşması halinde Onsekizlerin takip edecekleri yol kimse tarafından bahis konusu edilmiş değildi. Bunun unutulmuş bir nokta olduğu düşünülemezdi. Nâsır'ın red cevabı karşısında takip edilecek müşterek yol, böyle bir yol olmadığı, olamayacağı için meskut geçilmişti.

Gerçekten Süveyş Kanalı buhranının çıktığı gündenberi Batılı Devletler arasında tam bir hareket birliği bulunduğu söylenemezdi. Birleşik Amerika Devletleri, İngiltere ve Fransa tarafından takınılan sert tavrı beğenmiyordu. Amerika Birleşik Devletleri, seçim yılında, milletlerarası bir çatışmaya gidecek tutumlar - dan kaçınmak zorundaydı. Londra Konferansında her tarafı memnun edecek bir yol bulmak için yaptığı çalışmalara da gerek Mısır'ı gerek İngiltere ve Fransa'yı silâhlı bir çatışmadan alakoymak ümidiyle girişilmişti. İngiltere ve Fransa'ya gelince,

İKİ BÜYÜKLER BAŞBAŞA

İngiltere ve Fransa, bir harp tehlikesinden olduğu kadar, iki Büyüklerin -Amerika ve Sovyet Rusya- başbaşa verip Dünya meselelerini kendilerine his aldırmadan halletmesinden de korkmaktadırlar. Bu sebeple Cenevre Konferansından sonra, iki blok arasındaki buzların erimeye yüz tutması Avrupayı hem sevindirmekte, hem de korkutmaktadır. Maurice Duverger'nin aşağıdaki yazısı bu ruh haletini aksettirmektedir.

Maurice DUVERGER

Washington ve Moskova arasında, diğer daha az büyük devletleri oyun dışı bırakarak müzakereye girişme temayülü ve temaslarda Amerika tarafından gösterilen yumuşaklık, 1941-1945 Tahran-Potsdam politikasına - yani Avrupanın hiçe sayıldığı ve İngilterenin Amerikanın liderliği önünde boyun eğdiği devreye - bir dönüşün başlangıcını teşkil etmektedir.

Soğuk harp zamanında, Amerika Rusyaya karşı son derece sert davranıyor, Amerikayı itidale sevketmek ve frenlemek vazifesi Batılı müttefiklerine düşüyordu. Soğuk harbe tekaddüm eden devrede ise durum tersineydi: Amerika uzlaşıcı ve uysal davranırken, müttefikleri - bilhassa İngiltere - Amerikayı beyhude yere uzlaşmazlığa teşvik ediyorlardı. Tahran Konferansı bu bakımdan çok manâlıdır ve Yalta ve Potsdam kararları, Tahran konuşmalarının son derece tabiî neticeleridir.

Başbaşa kalmanın tehlikesi

Umumî menfaat cihetinden, İki Büyüklerin doğrudan doğruya anlaşmaya dönüşü mesut bir hâdise olarak kabul edilebilir. İki Büyüklerin anlaşması Dünya sulhu için zaruridir. Fakat bu başbaşa konuşmalarda İki Büyüklerden biri diğerini oyuna getirirse, gelecekteki ciddî anlaşmazlıkların tohumu da ekilmiş olacaktır. 1941 - 1945 konuşmalarının akibeti böyle olmuştu: Amerikanın uyuması, Avrupanın yarısını Sovyet nüfuzuna açık bırakmıştı. Bilâhare kendi kararlarının neticelerinden korkan Amerika, pek farkına varmadan zımnen tasvip ettiği genişleme siyasetinden dolayı Rusyayı takbih etti. Zira Rusya, umumiyet itibariyle kendisine tanınan nüfuz bölgeleri hudutlarını aşmamıştı ve soğuk harp, Stalinin bu hudutları çiğnemesinden değil, Amerikalıların bu taksimin Ruslar için ne derece müsait olduğunu iş işten geçtikten sonra farketmesinden doğmuştu.

Halen buna benzer bir durumun Orta Doğuda hasıl olmasından korkulabilir. Amerika, hiç arzu etmediği halde, bu bölgeyi Rus' nüfuzuna kaptırabilir. Böyle bir durum Washington'u sertliğe sevke - decektir. Sertlik soğuk harbe, soğuk harp sıcak harbe dönebilir.

Bir hayal

Daha az büyük devletlerin müdahalesi, Amerikan siyasetinin tecrübesizlikten doğan bir takım aksaklıklarını telâfi edeceği için, şayanı arzudur. Zira Amerika 1941'e kadar Dünyadan uzak yaşamış ve bir dış politika ananesine sahip olamamıştır. Diğer taraftan daha az büyük devletlerin müdahelesi, kendi menfaatları icabıdır. Büyükler arasındaki doğrudan doğruya anlaşmalar umumiyetle sulhu kuvvetlendirirse de bu, ekseriya daha ufak devletlerin menfaatları pahasına mümkün olmaktadır. Batılılar arasındaki tesanüdün İngilterenin, Fransanın ve diğer Atlantik Paktı devletlerinin milli menfaatlarını müdafaaya kâfi geleceğine inanmak, Süveyş güneşinin erittiği bir hayaldir. Doğu Avrupa halk demokrasileri de Doğu tesanüdünün tek taraflı çalıştığını tecrübeyle öğrenmiş bulunmaktadırlar. Bu yüzden, Dünya meselelerini İki Büyüklerin başbaşa halletmelerine mani olmak gerekmektedir.

Peyklikten kurtulmak

Doğrusu bu, artık çok güç gözükmemektedir. Durum, 15 sene öncesine nazaran çok farklıdır. O zamanlar harp disiplini, küçükleri büyüklerin arkasına sığınmaya mecbur etmişti. Bugün her iki blokun içinde peyklikten kurtulmaya doğru bir hareket kuvvet kazanmaktadır. İki blokun dışında kalan devletler de arzu ettikleri yolu takibe çalışmaktadırlar. İki Büyükler kendi anlaşmazlıklarını halletmek için başbaşa verebilirler. fakat kendi başlarına diğer devletlerin akıbetleri hakkında karar alamazlar. Zaman ilerledikçe durum, buna daha az müsait bulunacaktır. Bununla beraber bütün devletler için temel bir karasın ittihazı, İki Büyüklere bağlı bulunmaktadır: Atom tecrübelerini ve atom bombası imalini umumi bir silâhsızlanma programı çerçevesinde yasak etme cesaretinin artık gösterilmesi şayanı temennidir. Zira atom silâhlan daha bir müddet büyüklerin inhisarında kalacak, fakat zamanla ilmî terakki bu silâhların her devlet tarafından imalini mümkün kılacaktır. Nasır gibi başında kavak yelleri nenlerin bu silâhlara sakin olabileceğini düşününce de? ürpermemek kabil değildir. Washington ve Moskova, şimdiden bu meselenin üzerine eğilmiş bulunmaktadırlar.

Süveyş Kanalıyla yakından ilgili bu iki devlet, başlangıçta silahlı bir çatışma için hazırlıklara girişmiş bulunmakla beraber, meselenin menfaatlarına uygun bir şekilde halledilebileceğini düşünerek, konferans sırasında tavırlarım yumuşatmaya yanaşmışlardı, Gerçi konferansta varılan onsekizli karar, kendileri için pek elverişli bir durum yaratacak' cinsten değildi ama, diğer devletlerin meseleyi barış yoluyla çözmek azimleri karşısında fazla inat gösterememişler, karara katılmak zorunda kalmışlardı. Bu kararın da Nasır tarafından reddedilmesi halinde işi oluruna bırakabilirler miydi? Bu sualin cevabı İngiliz ve Fransız halk efkârında "Hayır" olarak belirmişti.

Bu durum karşısında anlaşmak elbet mümkün olamazdı. Bir yandan Amerika silahlı 'bir çatışmadan kaçınıyor, diğer yandan Fransa ve İngiltere Nâsır'ı yola getirmek için askeri müdahaleyi lüzumlu görüyorlardı. Bu bakımdan Nâsır'ın Londrada varılan onsekizli kararı reddetme si halinde tutulacak yolu sükûtla geçiştirmekten başka çare yoktu. Bu yol, o sıralarda bahis mevzuu edilseydi, belki onsekizli kararı bile almak mümkün olmaz, Batılılar kendi aralarında birbirine düşerlerdi. Her üç devletin de işine gelen hareket tarzı şuydu: Önce bir karara varmak, bu kararı Nâsır'a bildirmek, Nasır bu kararı görüşmeye yanaşırsa müzakereleri devam ettirmek, kararı görüşmeye yanaşmazsa veya yanaşır da görüşmeleri istenmedik bir çığıra sokarsa o günkü duruma göre hareket etmek..

Ancak geçen hafta Fransanın Kıbrıs'a askeri kuvvetler yollaması, Nâsır'ın Londra kararını görüşmeye yanaşması veya yanaşıp da görüşmeleri kendilerinin istemediği bir çığıra sokması halinde, İngiltere ve Fransa'nın durumu ancak silâhlı bir müdahale ile düzelebileceğini düşünmekten vazgeçmediklerini' göstermiştir. Fransa, bu hareketine sebeb olarak, Doğu Akdeniz'de bir çatışma vuku bulduğu takdirde bu bölgedeki teb'asının güvenliğini korumak emelini göstermektedir. Ancak bunun Mısır üzerine bir baskı yapmak gayesine matuf olduğuna şüphe yoktur. Fransa'nın Süveyş meselesinin kendi istediği gibi halledilmesiyle elde edeceği kazançların başında ekonomik kazançlar kadar, siyasî kazançlar da gelmektedir. Bunların en başlıcası Nâsır'ın Kuzey Afrika'da gittikçe büyüyen prestijini kırmak ve böylece, Kuzey Afrika milliyetçiliğine büyük bir darbe indirmektir. Bu, bakımdan Fransa, bir zamanlar Orta Doğu'da askeri paktlar yapıp askeri Üsler kurarak Doğu Akdenizin güvenliğini tehlikeye düşürdüğü için İngiltereyi tenkit ederken, şimdi büyük bir tezat pahasına da olsa, onun yanında yer almaktan kaçınmamaktadır.

Kıbrıs

Tedhişçiler azıttı

Bütün dünya efkârının nazarlarını Süveyş'e çevirdiği, günlerde Kıbrısta da dikkate değer bazı gelişmeler cereyan ediyordu. Gelişmeler Londra Konferansının toplanmak üzere olduğu sıralarda, Kıbrıs tedhişçilerinin barış istekleri ile başlamıştı. Tedhişçilerin barış istedikleri bütün adada dağıtılan beyannamelerden anlaşılıyordu. Beyannameler EOKA'nın Başkanı Grivas'ın imzasını taşıyordu. Grivas - kendine taktığı isimle Dighenis -, EOKA'nın girişmiş olduğu hareketlere daha fazla kan dökülmemesi için son vermek kararında olduğunu bildiriyordu.

Başlangıçta bu kararın ne kadar samimi olduğu kestirilememişti. Be-



Sir John Harding

Oyuna gelmedi

yannamelerin Grivas'ın kaleminden çıktığına şüphe yoktu, fakat EOKA'nın çete reisi barış isterken samimi miydi? Bazılarına göre, İngilizlerin giriştiği azimli temizleme hareketinden sonra Grivas'ın elindeki kuvvetler çok azaldığı için EOKA'nın faaliyetine devam etmesine esasen imkân yoktu. Bazılarına göre de Makarios'un adadan sürülmesinden sonra en kuvvetli desteğini kaybeden tedhişçiler, dâvayı kazanmalarının güçleştiğini anlayarak kendileri için en elverişli olan hal tarzını hiç olmazsa müzakere yoluyla elde etmek yolunu seçmişlerdi. Nihayet bir kısım yorumcular da şöyle söylüyorlardı: Tedhişçileri barış istemeğe sevkeden âmiller, herşeyden önce, politik amillerdir. Hakikaten, şimdiye kadar, Yunanistan'la birleşmek isteyenler arasında milliyetçi veya komünist diye bir tefrik yapılmıyor, ortak bir gaye uğrunda, bütün ada halkının tek bir cephe halinde birleştiği iddia ediliyordu. Ancak su sıralarda, Doğu Akdeniz'de, bariz bir Sovyet nüfuzu kurulmak üzereydi. Öyle bir Sovyet nüfuzu ki Yunanistan bile kendini bu nüfuzun tesiri altına girmekten kurtaramamış, Süveyş kanalı kumpanyasının devletleştirilmesi meselesinde, açık olarak, Doğu bloku içinde yer almaktan çekinmemişti. Bu, bütün dünya efkârında, Yunanistanın Kıbrıs meselesinde de Rusyanın tesiriyle hareket ettiği intibaını uyandırıyordu. Böyle bir intibaın uyanması Kıbrıslı tedhişçilerin işine gelmezdi. Çünkü Kıbrıslı tedhişçilerin büyük bir kısmı milliyetçi insanlardı, komünistlerden pek hoşlanmazlardı. Şimdiye kadar da, bu meselede Sovyet Rusyanın parmağı olmadığını söylemekten bir an bile geri kalmamışlardı. Böyle bir intibaın uyanması kendilerini dünya efkârı önünde güç duruma düşürürdü. Bundan başka, mesuliyetin büyük kısmını Sovyet Rusyanın omuzlarında gören İngilterenin ilerde bu mesele tekrar dünya siyaset sahnesine atıldığı zaman muhatap değiştirmesinden de korkuyorlardı. Bu intibaı silmek için, EOKA idarecileri, şu sıralarda tutulabilecek en uygun yolun tedhiş hareketlerine bir müddet için son vermek olduğunu düşünmüşlerdi. Bu bakımdan Grivas'ın kararının bir oyun olmadığına' inanmak gerekirdi.

EOKA'cıların barış teklifi bütün dünyada bu yorumlara uğrarken Kıbrıs Türk topluluğu başkanı Dr. Fazıl Küçük şöyle söylüyordu: "EOKA ile bir barışa varılabilmesi için, herşeyden önce, tedhişçilerin Silâhlarını bırakmaları gerekir".

O zamana kadar bu mevzuda söylenen en doğru söz de buydu. Tedhişçilerin bu kararlarında samimî olup olmadıkları bir takım fikrî spekülâsyonlarla değil, müsbet hareketlerle anlaşılabilirdi. Eğer EOKA'cılar samimî iseler silâhlarını teslim ederler, samimî değilseler, gayeleri sadece zaman kazanmak ve dünya efkârını oyalamak ise silâhlarını teslim etmeye yanaşmazlardı. Nitekim Kıbrıs Valisinin -Dr. Fazıl Küçük'ün sözlerine uygun olarak- tedhişçileri silâhlarım bırakmaya davet etmesi üzerine bunların takındığı tavır, EOKA'nın gayesinin ne olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymuştur.

EOKA'nın nihayet bir barış istediğini bildirmesi üzerine bu daveti cevaplandıran Kıbrıs Umumî Valisi Sir John Harding, İngiliz Hükümetinin bu isteği iyi karşıladığını, ancak Kıbrısta gerçek bir barışın kurulabilmesi için tedhişçilerin silâhlarını teslim etmelerinden başka çıkar yol olmadığını söylemiştir. General Harding, bu teklifi yaparken, hiç şüphesiz, EOKA'cıların buna yanaşmayacağım da biliyordu.

Eğer eski günlerde olsaydı ve İngiltere kendisini Orta Doğu'da eskisi

kadar kuvvetli hissetseydi, şüphe yok ki, EOKA'nın bu teklifini olduğu gibi kabul eder ve Kıbrıs'a barışı getirmek için tedhişçileri silâhlarını teslime davet etmeden, bir anlaşma zemini arardı. Ancak şu günlerde İngiltere tedhişçilerle hiçbir surette anlaşma yapabilecek durumda değildi. Orta Doğudaki menfaatlerini bir zamanlar Kıbrıssız da koruyabileceğini düşünerek EOKA'yı şımartıp bu hale getiren İngiltere, bugün, Süveyş Kanalının idaresi de dostluğuna ve sözüne güveni olmayan Mısır'ın eline geçtikten sonra, Kıbrısı er veya geç elden çıkaracak bir anlaşmaya yanaşamazdı. Kaldı ki, tedhişçilerin son mukavemeti de kırılmak üzereydi. Kıbrıs işleriyle yakından uğraşanların söylediğine göre Grivas'ın elinde elli, altmış kişiden fazla silâhlı kalmamıştı. EOKAcılar mukavemete devamda israr ederlerse bu elli, altmış kişinin pek yakında sıfıra inmesi işten bile değildi. Grivas tarafından yapılan barış teklifini kabule 'yanaşmak, adaya barışı getirmekten ziyade, tedhişçilerin zaman kazanıp ilerde yeniden adanın başına belâ kesilmelerine yarayacaktı. Su halde şimdiden tedhişçilerin kökünü kazımak için bunlara hareketlerine devam imkânı verilmeli, temizlikten sonra da adaya İngiltere'nin işine en elverişli bir statü verilmeliydi. Aksi taktirde, yani EOKA ayakta kaldıkça, adayı eninde sonunda Yunanistan'a bağlayacak bir formülden başkasına ulaşmak çok zor olacaktı. Halbuki, bundan böyle, Kıbrıs'ı İngiltere'nin elinden alacak hiçbir formülün değil kararlaştırılması, düşünülmesi bile bahis mevzuu olamazdı.

Ancak İngiliz Hükümeti bütün bu husushsları açıklıyamaz, tedhişçileri temizlemeye karar verdiğini, bu bakımdan EOKA'nın barış teklifini kabul etmeyeceğini söyleyemezdi. Dünya umumî efkârı önünde bu işi alnının akıyla başarabilmek için yapabileceği tek şey vardı: Tedhişçilere kabul etmeyecekleri mukabil bir teklifte bulanmak.. Bu teklif de ancak onları silâhlarını teslime davet etmek olabilirdi.

İngiltere'nin ustaca yaptığı bu hesapların yanlış olmadığı gecen haftalar içinde anlaşılmıştır. Sir John Harding'in silâhlarını teslime davet etmesi üzerine, tedhişçiler, bundan sonra dökülecek kanların mesuliyetisin kendilerine ait olmadığını ileri sürerek, yeniden harekete geçmişlerdir. Geçen hafta Kıbrıs'ta kan gövdeyi götürmüştür. Bombalar patlamış, ölenler ve yaralananlar olmuştur. Ancak bu hareketlerin İngilizlerin şiddetli takip ve tedbirleri karşısında ne kadar devam edebileceği belli değildir. Herhalde tedhişçilerin mukavemetinin kırılmasına çok kalmamıştır.

Pakistanın Büyük Kaybı

Sabık Pakistan Valisi Gulam Muhammet, uzun bir hastalıktan sonra geçen hafta vefat etti. Hayatının son senelerinde, mefluç olmasına rağmen irade kuvveti ve Pakistanın istikbaline imanı sayesinde memleketinin siyâsi hayatında aktif bir rol oynayan Gulam Muhammed 1954 yılında, bir türlü Anayasayı hasırlamaya muvaffak olamıyan Kurucu Meclisi feshetmiş, fevkalâde hal dolayısıyla hemen hemen bir diktatör kadar geniş selâhiyetler almış ve bizzat bir Anayasa kaleme almıştı.

Fakat Gulam Muhammed Pakistan tarihinde, bu hizmetinden ziyade 4 senelik Maliye Bakanlığı sırasındaki icraatıyla yad edilecektir. Zira yeni kurulan genç Pakistan devletinin baştan kara etmiş iktisadiyatını düzelten, dış ticaret açığını verinde tedbirlerle denkleştirmeye muvaffak olan, o idi.

Maliye ve Sanayi sahasında bir mütahassıs olarak geniş bir şöhrete sahip olan Gulam Muhammed, 1947 de İngilizler çekildikten sonra Ali Cinnah tarafından Pakistan iktisadiyatının temellerini atmakla vazifelendirilmişti. Gulam Muhammed, o tarihe kadar bir teknisyen olarak kalmış ve Pakistanın istiklal mücadelesinde hiç bir rol oynamamıştı.

Devlet adamı olarak şöhretini, Pakistan maliyesini ve iktisadını çalışır hale getirmeye muvaffak olarak kazandı, Kısa zamanda eriştiği bu muvaffakiyet yüzünden Karaşili nüktedanlar ona "Maliye Muhammed" adını takmışlardı.

liyakat Ali Hanın katlinden ve Nizameddinin Devlet Reisliğine getirilmesinden sonra, Gulam Muhammedin Genel Valilik için tek aday olduğunda kimsenin şüphesi yoktu. Genel Vali olduktan sonra da kendisini günlük politikanın dışında tutmayı ve müessir bir iktisatçı ve idareci olarak kalmayı bildi. Soğuk harbin en şiddetli devirlerinde bile, Batı taraftarlığı ile Pakistanın bir müslüman devlet olarak Orta Doğu İslâm camiasına ve diğer Asya devletlerinle karşı mesuliyetlerini uzlaştırmaya muvaffak oldu.

Gulam Muhammed bundan 61 yıl önce. Pencapta fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gözlerini açmıştı. Gecen hafta gözlerini kapadığı zaman ise, memleketine faydalı hizmetler ifa etmiş bir memleket çocuğu ve Pakistan tarihine şerefli bir örnek olarak intikal etti.

Brezilya

Basın düşmanları

Bundan iki sene kadar önce Brezilya'nın başşehrinde, Rio-de-Janeiro'da bir suikast yapıldı. Suikastin hedef olduğu şahsın ismi Carlos Lacerda idi. Lacerda muhalefetin en ileri gelen milletvekillerinden biriydi ve "Tribuna da İmprensa" gazetesinin de sahibi bulunuyordu. Bu gazete hükümete amansız hücumlar yapıyor. iktidarın uykusunu kaçırıyordu. Bu bakımdan Lacerda'ya yapılan suikastte iktidarın parmağı arandı. İddia edildiğine göre, suikast, bizzat Cumhurbaşkanı tarafından tertiplenmişti. Gerçekten suikasti yapan kimsenin Cumhurbaşkanının muhafızlarından biri olması bu iddianın pek de asılsız olmadığını gösteriyordu.

Bereket versin ki Carlos Lacerda bu suikastten birkaç yara ile kurtulmuştu. Milletvekili ölmedikten ve hele işin ipleri Cumhurbaşkanının elinde bulunduktan sonra hadisenin kapanıp gitmesi, unutulması beklenirdi. Fakat olaylar bu yolda gelişmedi. Halk efkârının naşirlerinden birine karşı yapılan bu hareket, ipin ucu kimin elinde bulunursa bulunsun, gün geçtikçe unutulacağına, geniş yankılar uyandırdı. Hadiseden birkaç gün sonra Brezilyalıların infiali o dereceyi bulmuştu ki Cumhurbaşkanı Getulio Vargas, "kendisine yüklenen bu suçun günahını bütün ömrü boyunca sırtında hissetmektense ölümü seçtiğini" söyleyerek 23 Ağustos 1954 te intihar etti.

Kendi eliyle hayatına son veren Vargas, işlediği son ve büyük hatadan önce. Brezilyalılar tarafından, bilhassa fakir tabaka tarafından tutulan bir şahıstı. Bu bakımdan taraftarları kendi prestijlerini, ölümünden sonra da onun isminde aramaktan çekinmediler. Vargas taraftarlarının bu tutumu gecen secimler sonunda haklı da çıktı. Brezilyalılar, aradan iki yıl bile geçmeden yapılan seçimlerde Vargas'ın bu jestini affettiklerini göstermek istercesine, başlarına onun halefi sayılan Kubiteshek'i geçirdiler. Artık olanlar olmuş, yapılanlar unutulmuştu.

Ancak yapılanları unutmayan bir kişi vardır. Savunma Bakanı General Taxeira Lott. İşin tuhafı Lott, Vargas'ı değil, Lacerda'yı affedemiyordu. Lott'a göre Lacerda Varşas'ın ölümünden sorumluydu. Lott'a göre Lacerda kendisine tertiplenen bir suikasti bahane ederek halkı Vargas'a karşı kışkırtmış, böylece Cumhurbaşkanının . ölümüne sebebiyet vermişti. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Kubitschek'in Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra geçen yılın sonlarına doğru yapılan hükümet darbesine de parmağını sokmuştu. Lacerda Brezilya için muzır bir insandı. Bu bakımdan. Brezilya'da barınamaması gerekirdi.

General Lott'un bu tutumu üzerine gerçekten Brezilya'da barınama-

yacağını anlayan Lacerda bir müddet önce Portekiz'e sığınmış bulunuyordu. Geçen haftalar içinde Brezilya'da basına karşı ancak diktatörlükle idare edilen memleketlerde rastlanan hükümlerin konmasına sebebiyet veren olay, Lacerda'nın, Vargas'ın ölüm yıldönümünde gazetesine Portekiz'den yolladığı bir yazıdır.

Lacerda bu yazısında General Lott ile Cumhurbaşkanı yardımcısı Jao Goulart'a hücum ediyor, Portekiz'e "Brezilya'yı idareleri altında hergün biraz daha geriye götüren"leri protesto etmek maksadıyla sığındığını ileri sürüyordu. Ancak Brezilya'lılar bu yazıyı "Tribuna del İmprensa"da okuyamamışlardır. Gazetenin o günkü sayısı, satışa çıkarılmadan önce polis tarafından toplattırılmış ve Brezilyalı okurlar, yazıyı, aynen iktibas ettiği faalde takibata uğramayan "Estado de Sao-Paulo" gazetesinden okumakla yetinmek lorunda kalmışlardı.

Adalet Bakanının kararıyla ve kanunsuz olarak bir gazetenin toplattırılması. Brezilya'da, bir zamanlar bu gazetenin sahibine yöneltilen suikastın uyandırdığına yakın bir infial uyandırmakta gecikmemiştir. Ancak bu infiali dikkat nazarına almayan Brezilya hükümeti, kanunlara uymaktansa, kanunları kendine uydurmak yolunu seçmiş ve yukarda da işaret ettiğimiz gibi, Meclis'e, eşine ancak diktatörlükle idare edilen memleketlerde rastlanan hükümler koyan yeni bir basın kanunu sunmuştur.

Brezilya Anayasası gereğince, şimdiye kadar, yalnız harp veya şiddet lehine propaganda mahiyetindeki yayınlar basın suçu sayılmaktaydı. Yeni tasarı buna yedi. basın suçu daha ilave etmektedir:

1) Resmi şahsiyetleri herhangi bir şekilde tahkir etmek,
2) Silahlı kuvvetler raya mülki müesseselere karşı husumet uyandırmak,
8) Sınıf kavgası yaratmak,
4) Siyasi, içtimai veya dini sebeplerle şahıslar veya emvale karşı şiddet.
5) Kanunlara kollektif itaatsizlik ,
6) Millî güvenliği haleldar etmek.
7) Silâhlı kuvvetler şefleri veya diğer subaylar yahut vekillere karşı husumet yaratmak veya bu şahısları tezyif veya tahkir etmek.



General Taxeira Lott
Askerî Basın Kanunu

Hükümleri çok lastikli olan bu tasarının Meclis'e getirilmesi bütün basını hükümet aleyhine çevirmiş bulunmaktadır. Brezilya'nın ileri gelen bağımsız gazetelerinden "Correio da Manha"ya göre yeni kanun "hürriyeti öldürücü bir taktikten başka birşey" değildir.

A. B. D.

Ahlâk ve siyaset

Demokratların adaylarım tesbit etmesinden sonra Cumhuriyetçilerin de San Francisco'daki kongrede resmi adaylarını tayinleriyle Amerikan seçimleri yeni ve daha hararetli bir safhaya girmiş bulunuyor.

Cumhuriyetçi Partinin San Francisco'da Cumhurbaşkanlığı için Eisenhower'i, muavinliğe de Nixon'u seçeceği önceden biliniyordu. Yalnız Stassen'in kongre arefesinde Nixon aleyhinde bir kampanyaya girişmesi ve başkan muavinliği için Herter'in ismini ortaya atması, bütün şimşekleri üzerine çekme hassası pek kuvvetli olan Nixon'un işini güçleştireceğe benziyordu. Fakat kongre bu şeklide düşünenler için tam bir sürpriz oldu ve Cumhuriyetçi Parti kongresinin neticesi alaka çekici tek hadisesini de bu sürpriz teşkil etti. Nixon'a karşı amansız bir mücadeleye girişmiş olan Stassen, Ike'ın tavsiyeleri üzerine yalnız kampanyasına son vermekle kalmadı ve kürsüye çıkıp bir gün evvel aleyhinde söylemedik söz bırakmadığı Nixon hakkında en hararetli methiyeyi okudu. Böylece de bir gün evvel kendisini partiden kapı dışarı itmeye ahdedenlerin alkışlarını kazanırken, politikada asgari derecede bir ahlâkın zaruretine inananların üzüntüsüne yol açtı. Gerçi Truman da, Harriman'ın saflarında bir kulis muharebesine giriştikten sonra Stevenson'un yanında yer almak mecburiyetinde kalmıştı ama, o bu güç duruma Vakar içinde ve iğneleyici nüktelerle atlatmasını becerebilmişti. Stassen ayni muvaffakiyeti gösteremedi. Şahsi prestiji ile beraber partinin kendisine bel bağlayan liberal elemanlarının ümidlerini de heder etti. Bu sürprizden faydalananlar, böylelikle 1952'nin intikamını almak fırsatına kavuşan Cumhuriyetçi Partinin muhafazakâr unsurları oldu.



Eisenhower
Amerikalıların "Baba"sı

Sulh güvercinleri

Kongrenin kapanışı, doğrusu çok iyi tertiplenmiş bir final oldu. Cumhuriyetçiler bu vesileyle sahne tekniği bakımından Demokratları fersah fersah geride bırakacak kabiliyette olduklarım gösterdiler. Ike'ın şerefine tertiplenen geçit resminde "Sam amca"ları, delegelerin omuzlarında taşınan mayolu genç kızlar takip etti. Geçit resmini seyreden din adamları, bu manzarayı müsamahakâr tebessümlerle karşıladılar.. Konfetler yağıyor, balonlar uçuruluyordu ve o kadar çok güvercin havalandırılmıştı ki, zaman zaman gökyüzünü görmeye imkân bulunamıyordu. Doğrusu kongrede "sulh şampiyonu" ilân edilen Eisenhower'i sulh müjdecisi güvercinlerden mahrum etmek affedilmez bir kabalık olacaktı.

Cumhuriyetçilerin kozları

Sulh ve bereket.. Cumhuriyetçiler seçime bu iki sihirli kelimeyle gidiyorlardı. Hakikaten harp tehlikesi uzaklaştırılmış ve Ike'ın 1952 de vaadettiği gibi deniz aşırı memleketlerde döğüşen tek bir "oğul" bırakılmamıştı. Millî gelir en yüksek seviyesine ulaşmış, işsizlik ve enflasyon önlenmişti.

Bu hal Demokratları seçimlerin arefesinde, ciddi müşküllerle başbaşa bırakıyordu. Bu yüzden tabii servetlerin korunması siyaseti "ihanet", çiftçilere yardım politikası "rey toplama plânı", dış siyaset ise "blöf" olarak vasıflandırılıyor ye oldukça sert konuşmalar yapılıyordu. Hatta şimdiye kadar büyük prestiji göz ö-

nünde bulundurularak partiler üstü tutulan Ike'a bile hücum ediliyordu. Artık Demokratlar Başkan Eisenhower'e "Tekaütlük çağı gelip çatınca ordudan Cumhuriyetçi partiye iltihak eden dahî, sevinil ve kibar asker" demekten çekinmiyorlardı.

Yeni bir Amerika

Maamafih Demokratların Başkan adayı Stevenson, diğer arkadaşlarının hilâfına fikirden yana fakir sayılamazdı. Şikagoda resmî aday seçildikten sonra söylediği nutukta ufak kavgaların üstüne çıkmayı bilmiş ve Amerika için yeni idealler çizmeye çalışmıştı. Stevenson diyordu ki:

"Tarih bizi yeni Amerikanın eşiğine, büyük ideallerin ve asil görünüşlerin vatanı bir Amerikanın eşiğine, getirdi. Fakirliğin ortadan kaldırıldığı ve refahtan her ailenin faydalandığı yeni bir Amerikadan bahsediyorum. Hürriyetin ırk, inanç ve zenginlik farklarına bakılmaksızın herkes için hak olduğu yeni bir Amerikadan söz açıyorum. İnsanların ihtilâflarını birbirlerini öldürerek halletmelerini doğru bulan eski fikirle sonuna kadar mücadele eden yeni bir Amerikayı düşünüyorum".

Ama Stevenson'un dinleyicilerinden çoğu bu sözlerin manasından ziyade, bu sözlerin seçimleri kazanmaya kâfi gelip gelemiyeceğini düşünüyorlardı.

Madalyanın diğer yüzü

Amerikada seçim, tamamile "public relations" uzmanlarının işi idi. Seçim kampanyasını bu uzmanlar sevk ve idare ediyorlardı. Bunlar Stevenson'un söylediği gibi sözlere pek iltifat etmezlerdi. Onları düşündüren sadece hangi siyasetin ne kadar rey getirebileceği ve ne tarz bir propogandanın tesirli olabileceği idi. Geçen seçimlerden sonra söylendiği gibi, mevcut temayüller devam ederse bundan sonraki Amerikan seçimleri iki aday arasında bir mücadele olmaktan çıkarak iki reklâm kumpanyası arasındaki bir rekabet haline girecekti. Zira bu kumpanyalar adayları, tıpkı bir "mal" gibi iyi vasıflarını reklâm ederek piyasaya sürüyorlardı.

Bu sene Eisenhower - Nixon ekibinin reklâmını deruhte eden Mr. Duffy, "İş, Ike'ın samimiyetini, doğruluğunu, tevazuunu ve sevimliliğini piyasaya sürmekten ibarettir" demekten bile çekinmemişti. Bu uzmanların gayesi her vasıtaya başvurarak adayların her ailenin mahremiyetine girmesini temin etmekti. Bu sebeple Cumhuriyetçiler, 1956 seçimlerini de kazanmak için Ike adı verilen denenmiş emtianın kalitesine güveniyorlardı.

Fakat Kefauver'in başkan yardımcısı seçilmesiyle çiftçilerin reylerini kazanma şansı, yeni hazırlanan bir medeni haklar beyannamesiyle cenupluların reylerinin kazanılmaya çalışması, sendikaların gayreti Ike'ın karşısına 1952 dekinden daha kuvvetli bir Stevenson'un çıkacağını göstermekteydi.

K A D I N

Cemiyet

Modern "Hızır'lar

İstanbulun güzel yaz gecelerinden biriydi. Ağustos mehtabı altında Bostancı sahillerinde dolaşan sandallar, daha çok Deniz Palas gazinosu önünde toplanıyorlardı. Gazinoda her zamankinden daha fazla bir kalabalık ve. canlı bir müzik nazarı dikkati celbediyordu. O gece Deniz Palasta "Kadınları Koruma Derneği"nin tertiplediği bir eğlence yapılıyordu ve bir masada kır saçlı bir hanım karşısındaki gazeteciye uzun uzun bir şeyler anlatıyordu. Bir an sohbete ara verildi; gazeteci elinden kalemi bıraktı ve gözlerini denize çevirdi. Büyükada bugece Bostancıya ne kadar yaklaşmıştı.. Hemen sandalların ötesinde, ışıklar içinde pırıl pırıl yanıyordu ve deniz "sütliman"dı. Fakat koyulu açıklı, ışıl ışıl hareleriyle insana mütemadiyen akıyor kaçıyor gibi görünüyordu. Hülâsa dekor, hayâl âlemine dalıvermek için son derece elverişli bulunuyordu. Fakat "Kadınları Koruma Derneği" nin kır saçlı üyesi Mediha Gezgin, derneğin gayelerini anlatmaya devam ediyordu. Gazeteci tekrar kaleme sarılmak zorunda kaldı. Bu mehtap gecesi ile yardıma muhtaç kadınlar için gelir teminine uğraşan "Kadınları Koruma Derneği"nin 1 numaralı gayesi, -tüzüğünde de ifade edildiği gibi- Türk inkilâplarının kadınlara sağladığı hakları korumak" tı.

Gazeteci bu küçük cümleyi elindeki not defterine dikkatle kaydetti. Çünkü bu cümle, zamanımızda cidden çok büyük bir ehemmiyet taşıyordu. Dernek, bu gayeyi tahakkuk ettirebilmek için, her sahada kadın haklarını korumak vazifesini üzerine almıştı. Kadınların çalışma sahasında erkeklerle müsavi haklara sahip olmaları imkânından tam olarak faydalanmak ve sosyal gerçeklerimizi göz önünde bulundurarak icabında polise yardımcı olmak Derneğin prensipleri arasındaydı. Fakat gayeye hizmet etmenin en güzel ve en başarılı yolu şüphe yok ki, "kadınların kültür seviyesini yükseltmek"ti. Esasen dernek idarecileri de İstanbul Spor ve Sergi Sarayındaki lokallerinde en çok bu madde üzerinde çalışıyor ve yayın vasıtalarından faydalanarak, konferanslar tertip ederek, her yerde ve her fırsatta muhtaç kadınlara yardım edip onu aydınlatarak kültür seviyesini yükseltmeye uğraşıyorlardı.

Düşkün kadınlar

Ahlaken düşmüş kadınlara pek az kimse elini uzatıyordu. Böyle bir kadın adeta bir "parya" muamelesine maruz bırakılıyor. içinde bocaladığı bataktan çıkmak için cemiyetten en ufak bir yardım göremiyordu. Derneğin gayelerinden, en büyük gayelerinden bir tanesi de işte bu gibilere yardım etmekti. Onları içinde bulundukları bataktan kurtarmak, yeni bir hayata atılma şansını bağışlamak.. Derneği en çok meşgul eden meselelerden biri de işte buydu. Dernek bir yandan ahlaken düşmüş kadınlara yardım elini uzatırken, bir yandan da bu gibi kadınları istismar eden bir zihniyetle ne şekilde mücadele edebileceğini, ne şekilde kanuni tedbirler almanın kabil olacağım -tanınmış avukatların yardımıyla- araştırıyordu.

Derneğin şimdiye kadar el koymağa muvaffak olduğu birkaç vak'a, çalışmaların arzu eden neticeleri vereceği hususunda ümit uyandırmıştı ve bu hâdiselerde gazetecilerin payı cidden ehemmiyetli olmuştu.



Uygunsuz vaziyette yakalanan kadınlar karakolda
Yardım için uzanan el nerede?

Birinci hâdise, hayatta herzaman tesadüf edilen binlerce vak'adan bir tanesi idi. Sevgilisi tarafından iğfal edilip terkedilen ve bundan sonra normal hayat mücadelesini yaparak hayatına devam etmek iradesini gösteremiyen bir gene kızın hikâyesi.. Ahlâk zabıtası tarafından "uygunsuz vaziyet"te yakalanarak Derneğe getirilen bu genç kız, yeni bir hayata başlamak için can atıyordu. Gençti, güzeldi, ve temiz ruhlu idi. Dernek üyelerinden bir hanım onu evine ağını da anladı. Gene kız; cidden istidatlı ve mesut olmaya lâyıktı. Allah ta ona yardım etmişti. Çünkü tanı o sıralarda Derneğe uğrayan bir muhabir gene kızın hayatını gazetesinde hikâye etti. İşte genç kız için Allahın gönderdiği "Hızır" bu gazeteci olmuştu. Aradan birkaç gün geçmişti ki, Derneğe yığınla mektup gelmeye başladı. Anadoludan ve İstanbuldan birçok genç bu bedbaht ve sevimli kıza evlenme teklifinde bulunuyorlardı. Dernek gayet müşkülpesent ve kılı kırk yaran bir ebeveyn pozunda teklifleri tetkike başlamıştı. Nihayet namuslu ve iyi bir genç seçimi kazanıp davet edildi ve bu hikaye mesut bir evlenme ile bitti.

Dernek Başkanı bu sözleri söyledikten sonra bir an durmuş ve büyük bir haz içinde ilâve etmişti: "Şimdi onların gayet güzel bir yavruları var".

Yuva bulan bir yavru

İkinci vak'a Dernek üyeleri için daha da üzücü olmuş. fakat o da gayet iyi bir neticeye bağlanmıştı. Bu sefer Derneğe müracaat eden bedbaht kız üstelik hamile idi. Anadoludan geliyordu. Sevdiği adam tarafından terkedilince, memleketinde barınamamıs. dedikodudan ve ailesinin üzücü tazyikinden kurtulmak için kaçmıştı. Bu genç kız da Dernek üyelerinden bir hanımın yanına girdi. Şişli Çocuk Hastahanesinde doğumunu yaparak tekrar barındığı eve dönmüştü. Fakat işte bu sırada mühim bir mesele ortaya çıkmıştı. Kızın ailesi kendisini affettiğini bildiriyordu. Memlekete dönüp yeni bir hayata başlıyabilirdi. Yalnız aile, çocuğu istemiyor, dedikodudan çekiniyordu. Dernek Darülaceze ile temasa geçti. Annesi belli olan bu çocuğu orada barındırmak güç olacaktı. Bir çare aranıyordu. Fakat gene bir fevkalâdelik oldu: Derneğin kapısı vuruldu ve bir gazeteci içeriye girdi.. Gazetesine enteresan birşey yazmak istiyordu. Yuvasız kalan çocuğun hikâyesi onu alâkalandırdı. Bu hikâye çocuksuz kalan birçok mesut çifti de cezbetmişe benziyordu. Gazetede çıkan hikâyeyi okur okumaz çocuğu evlât edinmek isteyen bir aile Derneğe müracaat etmişti. Böylece yuvasız kalan bir bebek bir anne ve babaya kavuşmuş, bedbaht bir genç kız ise yeniden hayatını kurmak imkânını kazanmıştı.

Almak ve Vermek

Jale CANDAN

Kadın bütün dünyada, bilhassa İslâm dünyasında, asırlar boyunca pasif bir hayat sürmüştür. Onun istikbali, hayatta mesut elma şansı, ne şahsî meziyetlerine, ne zekâsına, hatta ne de güzelliğine bağlı idi. "Talih ve kısmet" gibi tamamile müphem kelimeler onun bütün mukadderatını tâyin ederdi. Kötü de olsa, bu mukadderatı değiştirmek hakkına sahip olmadığı için, kafasını hileli yollarda, entrika ve kurnazlıkta kullanırdı. "Kadının fendi erkeği yendi" dedikleri bu olsa gerektir. İnsanın hakları elinden alındığı saman bu haklarım date dolambaçlı şekillerde elde etmeye çalışması en tabiî bir hayat mücadelesi şartı olduğuna göre, kadının kafasını uzun zaman kurnazlığa işletmiş olmasını tabiî karşılamak lâzımdır.

Fakat bugün şartlar değişmiştir. Amerikanın kuruluşunda kadın nüfusunun erkeklere nispeten çok az oluşu ve kadınları bu yeni kıt'aya cezbetmek düşüncesi onlara birçok imtiyazlar kazandırmıştı. Avrupada ise -bilhassa Fransız ihtilâlinden sonra- "insan hakları" kadınların gözünü açmış ve onları büyük bir mücadeleye sevketmişti. Bu mücadele sonunda kadınlar bütün medenî âlemde, erkeklerle tamamiyle eşit haklar kazandılar. Zaten kadını geri kalmış bir cemiyetin ilerliyemediğini gören erkekler bu davada kadınlara yardımcı olmuşlardı. İslâm dünyasında ilk hamleyi büyük insan. Atatürk yaptı ve Türk kadınına, mücadelesiz bütün medeni haklarını verdi. Netice şu idi ki, bugün bütün medeni alemde olduğu gibi, Türkiyede de kadın, kendi mukadderatını elinde tutuyordu. Tıpkı erkek gibi hayatını yapar, ona istediği istikameti verebilirdi. Mektepler, üniversite kapıları ona açıktı. Ama âlim olmak istemezse küçük el sanatları ve çeşitli işler, ona rahatça hayatını kazanmak imkânını bağışlamıştı. Çalışan tasanın kimseye minneti olmazdı ve bugün bir gene kız elini kolunu bağlıyarak, filânca türbeye adak adıyarak kısmetini beklemeye mahkum, pasif bir hayat sürüyorsa kabahat kendisinde idi. başka kimsede değil.. Evlendikten sonra da pasif hayat yaşıyorsa kabahat gene kendisinde idi. Çocukla bir kadın için şartlar ne derece müşkülleşirse müşkülleşsin onun mali vaziyetini düzeltmek veya fikrî hayatını devam ettirmek için çalışması, cemiyetlerde vazife alması ve şahsiyetini muhafaza etmesi daima mümkündü. Fakat bütün bu imkânlara rağmen, bugün birçok muhitlerde kadınlar, gene de herşeyi erkeklerden beklemekte devam ediyor ve hayatlarını güzelleştirmeye, kendi gayretleri ile daha cazip şekle sokmaya çalışacakları yerde, hey şeyi gene erkeklere yüklüyorlar: Eğer aile para sıkıntısı çekiyorsa, kabahat erkektedir; eğer ailenin eğlenceli, cazip bir hayatı yoksa kabahat gene erkektedir.. Kocalarının gelirini bilerek evlendiklerini unutan ve aile muhitinde eğlenceli ve güzel Mr hayat yaşamanın yalnız para ile değil samimiyet, dostluk ve arkadaşlık hisleri ile elde edileceğini bilmiyen birçok kadınlar bugün talihlerine küsüp oturuyor, zengin bir hayat süren filânca arkadaşlarının kısmetine imrenerek devamlı bir şikâyet içinde, ömürlerini harcıyorlar.

Bir yandan medenî hakların kadınlara verdiği güzel imkânlardan istifade ederken, bir yandan eskinin pasif ve parazit zihniyeti ile hareket etmek aile için ne derece zararlı ise, cemiyet için de o derece zararlıdır. Bir süs eşyası olmaktan çıkan kadın bugün artık cemiyette faal bir rol oynamaya ve vazifelerini seve seve yapmaya mecburdur. Cemiyette faal bir rol oynamak muhakkak meslek sahibi olmak, evin haricinde çalışmak veya mühim davalara atılmak değildir. Eğer bir kadın evini bir samimiyet, sevgi ve saadet yuvasına çevirmek için canla başla çalışır, çocuklarını, cemiyete faydalı birer unsur olarak yetiştirir ve kocasına hayat mücadelesinde, dalma fazileti aşılıyarak. arkadaşlık edebilirse o kadın muhakkak ki, kendisine düşen en zor ve en mükemmel işi başarmış sayılır. Yeter ki bunu seve seve, istiyerek, şuurla yapsın ve yaparken pasif şikâyetlere değil bugünkü cemiyetimizin ona bağışladığı imkânlara ve haklara başvursun. Yalnız almayı değil vermeyi de bugünkü medeni hayat anlayışının bir şartı olarak kabul etsin.

Sosyal Hayat

Faydalı bir felsefe

Tanınmış muharrir ve iş adamı Frederick Van Ryn hayattaki muvaffakiyetinin sırrını ifşa etmiş bulunmaktadır. Vakıa bugüne kadar birçok muharrir, aynı mevzuda yazılır yazmıştır ama, Van Ryn'ın ifşaatında enteresan iki nokta vardır: Birincisi, okurlara nazari ve kuru

tavsiyelerde bulunulmamıştır ve yaşanılmış bir hikaye anlatılmıştır. İ**kincisi,** tavsiyeler gayet pratik ve tatbik edilebilir bir felsefeye dayanmaktadır. İnsan hangi meslekte ve hangi işte olursa olsun, bu yolda kolaylıkla zafere ulaşabilecektir. Bu tavsiyelerde sebat, irade, çalışkanlık Ve sabır gibi ciddi kelimelerin yerini tutan şey yalnızca eğlenceli bir **taktiktir.**

İşsiz bir adam

Muharrir, 25 yaşında idim, diye başlıyor. İşsizdim, açtım. Vakıa bu ilk defa, başıma gelmiyordu ama **New** York'ta işsiz kalmak İstanbulda, Pariste veya Romada işsiz kalmaya benzemiyordu. Çünkü New York'ta insanın teneffüs ettiği hava **bile** adeta muvaffakiyet ve şans kokusunu taşıyordu.

İşsizdim ve daha he iş yapabileceğimi de kestiremiyordum. Tabii bütün arzum yazı yazmaktı ama, düşünün ki New York'ta idim ve.. İngilizce bilmiyordum. Bütün günümü sokakları arşınlamakla geçiriyordum. Bu, spor yapmak kaygusu ile değil, pansiyon sahibini her an mevcudiyetimle sıkmamak için baş vurduğum bir çare idi.

Bir tesadüf

Hayatta tesadüflerin rolünü inkâr etmemek lâzımdır. Ama marifet tesadüflerden istifade etmesini bilmektir.

Birgün, hiç unutmam 42 nci sokakta gayesiz yürüyordum; sarışın iri yarı bir adamla çarpıştım. Pariste bir gazetede muharrirken onunla bir röportaj yaptığım için derhal tanıdım: Bu meşhur Rus şarkıcısı Feodor Şalyapin'di. Beni tanıyacağını hiç ümit etmiyordum ama, tanımıştı-Baktı, güldü ve samimi bir eda ile: "Çok mu meşgulsünüz?" diye sordu. Birşeyler kekeledim. Bu sefer o vaziyeti olduğu gibi anladı ve:

"— Benimle otelime kadar gelir misiniz? Broodway'ın köşesinde 103 ncü sokakta.. Yürüyerek gidelim" dedi.

Öğle vakti olmuştu. **Beş** saattir yürüyordum, açtım.

"— Fakat, dedim, 5-6 kilometre eder!"

Şalyapin sözümü kesti:

"— Çıldırdınız mı?. En fazla 100 adım çeker!"

"— Yüz adım mı?"

"— Tabiî.. Ama otelden bahsetmiyorum 6 ncı caddede bir poligon var, daima oraya uğrar nişan alırım".

Taksitli yürüyüş

Hiçbir şey anlamamıştım. Ama onu takip ettim. Çok geçmeden **mev**zuubahis olan poligona varmıştık. Nişan alan iki bahriye neferini seyrettik, nişan aldık sonra yola koyulduk.

Şalyapin bana baktı, güldü ve sonra: "Şimdi, yalnız 1 kilometremiz kaldı" dedi. ,

Başımı salladım ve yürüyordum. Bir müddet sonra Carnegie Holl'e varmıştık. Şalyapin filârmonik orkestrayı dinlemek için bilet alma telâşına düşen insanların heyecanım seyretmesini seviyordu. Gülerek oradan da ayrıldık. Şalyapin:

"— Şimdi, hayvanat bahçesinden tam 800 metre uzaktayız. Orada bir goril var. tıpkı tanıdığım bir tenora benzer" dedi.'

Gittik, gorile "Merhaba" dedik. Sonra 200 metre ötede, bir turşucu dükkânının önünde durduk. Şalyapin hasta idi ve turşu yemek kendisine kat'iyetle yasak edilmişti. Bir müddet camın arkasından turşuları seyretti:

"— Ne nefis şey! Turşu kokusu bana gençliğimi hatırlatır" dedi.

Bundan sonra 90 ıncı caddede durduk.Bir pazaryerinde meyveleri **sey**rettik. Oradan 96 ncı caddeye geçtik. yeni boyanan bir metro istasyonuna baktık. Nihayet otele vardığımız zaman hayretle gördüm ki henüz yürüyebiliyordum ve.. eskisinden daha da yorgun değildim.

Güzel bir yemek bizi bekliyordu. Hiç konuşmadan oturduk.

Pratik' bir felsefe

Şalyapin ancak karnımızı doyurduktan sonra konuşmaya başladı

"— Bu yürüyüşü hiç unutamıyacaksınız dostum, dedi. Size haddim olmıyarak ufak bir ders vermek istedim. Gayenizle aranızda bulunan geniş mesafe sizi hiçbir zaman ürkütmesin ve yolunuzdan çevirmesin. Aynı yolda fakat ancak 100 adım ötemizde bulunan şeyi düşünerek yürüyünüz. Uzak bir istikbalin endişesi ile kendinizi yıprandırmayınız ve ne kadar küçük, ne kadar mütevazi olursa olsun yarının size getirebileceği küçük sevinçleri ve muvaffakiyetleri düşününüz".

Çok seneler geçti. Şalyapin öldü. Fakat beni ben yapan onun bu pratik felsefesi oldu.

Haksızlığa uğramak

İngilizce öğrenmek güçtü. Yanımda bülbül gibi konuşanları duydukça, ciddi makalelerin güç satırlarına

göz attıkça cidden cesaretim kırılıyordu. Fakat İngilizce öğrenirken bile insan taksitle yürüyebilirdi. Ben artık neler öğrenmem icab ettiğini düşünerek cesaretimi kırmıyor, bilakis hergün öğrendiğim 5 kelimeyi düşünerek seviniyor ve öğrenmekte devam ediyordum. Birgün bir de baktım ki yolun sonuna ulaşmışım. Artık "New York Times"ın en çetin makalelerini okuyabiliyordum.

Şalyapinin felsefesi, en çok haksızlığa uğradığım zaman işime yaramıştı. . Ortaklarımın hatası yüzünden, iş dolayısile borçlu olduğumuz kimselere dört senede kazanacağım paranın yarısını ödemekle mükellef tutulmuştum. Önce isyan ettim ve hiç çalışmamak arzusunu duydum. Haksız da değildim. Çünkü 208 hafta hiç sebepsiz yere, başkaları için alın teri dökecektim. Fakat taksitle hareket etmeye o derece alışmıştım ki birden aklıma fevkalâde bir fikir geldi: Pazartesi, çarşamba ve cuma günleri kendim için çalışacaktım. Bu günleri o derece sevmeye başladım ki salı gününden çarşambayı, perşembeden cumayı beklemek benim için adeta zevk oldu ve bu hal çalışma azmime yeni bir kuvvet kattı.

İster hayatta yeni bir muvaffakiyet kazanmak, birşey ekle etmek için olsun, ister bir haksızlığı düzeltmek için olsun yürünecek yol ekseriya Çok uzundu. Ama onu uğraklara taksim ederek, taksitle yürüyerek kat'etmek daima mümkündü. Böylece insan yalnız gayeye ulaşmakla kalmıyor, aynı zamanda yol boyunca birçok yeni zevkler, güzel şeyle? keşfediyordu.



Kış için palto
Renk: Kırmızı

Moda

Çocuklar da giyinirler

Tıpkı büyük terziler gibi, Parisin tanınmış çocuk terzileri de, sonbahar ve kış modellerini yazın ortasında teşhir ettiler. Bunun annelere faydası dokunan çok pratik tarafları vardı. Kumda uzanıp yanarken, yeni modelleri ellerine aldılar ve çocukların kış ihtiyaçlarını tasarlıyarak rahat rahat kararlarım verdiler.

Bu seneki çocuk modası da, her seneki gibi mümkün mertebe pratik ve çok sade bir moda idi. Renkler kış renkleri idi. Yani kış elbiseleri daha az yıkanabilir kumaşlardan yapıldığı için pembe, mavi, beyaz gibi yaz renkleri terkedilmiş, yerine daha ziyade canlı, fakat kir kaldıran renkler kullanılmıştı. Çok kırmızı vardı. Gri ve bej işe bilhassa paltolar ve ceketlerde nazarı dikkati celbediyordu. Ekoseler herzamandan fazla idi.

Çocuk modasında bu yıl görülen bir hususiyet te büyüklerin modasından ilham alınmasıydı. Büyük erkeklerde moda olan "Duffle - coot" ve deve tüyü paltolar, spor ve kaba kazaklar çocuklarda da pek revaçta idi. Fakat tabii çocuklarda bunlar ufak ve hoş değişikliklerle tatbik ediliyordu. Meselâ çocuğu her havada muhafaza edebilecek olan kapuşonlu "Duffle - coot" ların içi canlı ekose kumaşlarla astarlanmıştı. Erkek çocuk modasında en çok nazarı dikkati celbeden şey çok küçük yaştan itibaren giyilmeye başlanan- uzun pantolon ve kostüm modası idi. Kızlara gelince onlar için en şık sonbahar kıyafeti ekose bir eteklik ve güzel bir kırmızı ceketti. Etekliğin kumaşından yapılan bir bere bu kıyafete ayrıca bir güzellik ilâve ediyordu. Kızlar için çok pratik bir kıyafet te "jumper elbise" dedikleri kıyafetlerdi. Bunlar ekseri kotle kadifelerden yapılıyordu. Cepli zengin bir etekliğin üstünde tamamile kolsuz ve çok geniş açık yakalı küçük bir beden vardı. Bu üstlü eteklikle çocuk muhtelif bluzlar giyebilir, hem ısınır hem şık dururdu.

Her şeyden önce: hesap..

Bir anne her mevsim başında, eline bir kalem kâğıt alarak Çocukların ihtiyacını yazmalı ve hesabını kitabını yaparak, bu ihtiyacı göz önünde bulundurarak çocuğun bir mevsim boyunca giyip çıkaracağını tedarik etmeliydi. Böyle düşünülerek hazırlanan bir gardrop hem çok daha ekonomik olur, hem herşey birbirine uydurularak çocuğa şık gezme imkânı verilebilinirdi. Bu da çocukları iyi şeylere alıştırma hakiminden çok mühimdi.

Prensipler

Kız olsun, erkek olsun kış mevsimi için çocukların herşeyden evvel bol miktarda pantolona ve kazak ile svetere ihtiyacı vardı. Pazen gömlekler de sveterlerin yerini tutabilirdi. Pantolon ihtiyacı mevsim başları için "blucin"lerle temin edilebilirdi Fa kat kış için daha yumuşak ısıtıcı kumaşlar ve küçükler için yünler tercih edilmeliydi. Bundan başka pantolonların üzerine giymek üzere her çocuğun "Kanadiyen" şeklinde uzunca ceketleri bulunmalıydı. Karakış gelinceye kadar palto yerini tutabilecek olan bu spor ceketler çocuklara çok yakışırdı ve pratikti.



Çocukların kış modası
Sade - Sıcak - Dayanıklı

Kış için çocuklara kız olsun erkek olsun fazla kostüm ve elbise yapmak beyhude idi. Erkek çocukların şık bir kostümleri, güzel bir kravatları tabiî daima dolapta asılı durmalıydı. Kızların da gene bir tek cicili bicili entarisi olmalıydı. Hafta sonu tatillerinde giyinmek, isim günlerine gitmek için bu tek kıyafet yeter de artardı bile.. Buna mukabil çocukların çok sık değiştirebilecek miktarda yün takımları, ayakkabıları, çorapları, pantalonları bulunmalı idi. Yerine göre değiştirilerek giyilen ayakkabıların ömrünü uzatmak kabildi. Bundan başka yumuşak, iyi cins bir kışlık manto, güzel bir eşarp ve eldivenler soğuk günlerde çocuğa saadet hissi verirdi.

En çok düşünülecek nokta şu idi: Çocuğu şık gösteren süs değil, temizlikti. Çoraplar, blue ve kurdeleler muhakkak hergün değiştirilmeli, saçlar güzelce fırçalanıp taranmalı ve ayakkabılar iki günde bir muhakkak boyanıp, hergün parlatılmalıydı.

K İ T A P L A R

DUVAR GEÇEN

(Marcel Ayme'nin hikâyeleri. Çeviren: Tahsin Yücel. Varlık Cep kitapları Serisi 160. Ekin Basımevi, İstanbul 1956. 96 sayfa, 100 kuruş).

Marcel Ayme, dikkate değer hikâyeler, romanlar ve masallar imzan bir Fransız muharriridir. Marcel Ayme'nin dilimize çevrilen ilk eseri, gene Varlık Yayınları arasında Çıkan "İğreti Surat" adlı romanıdır. Bu romanı okuyanların hatırlıyacakları gibi, Marcel Ayme çağdaşlarından çok farklı bir hava ile karşımıza çıkmaktadır. Okuyucu, başlangıçta bu garip havayı yadırgarsa da sayfaları çevirdikçe alışır ve ısınıverir. Şimdi elimizde bulunan "Duvar Geçen" de Marcel Ayme'nin insanı önce şaşırtan sonra da sarıveren 8 hikâyesi var. İlk hikâye kitaba adını veren "Duvar Geçen"dir.

Dutilleul, kendi halinde, halim selim, isinden gücünden gayri bir şey düşünmiyen bir adamcağızdır. Burun üstüne takılan bir gözlük kullanır, çenesinde nazarı dikkati çeken küçük bir sakal taşır. Sicil dairesinde üçüncü sınıf bir memurdur. Kışın dâiresine otobüsle gider,' güzel havalar gelince de melon şapkasını başına geçirir, daireye kadar yürür. Bekârdır ve gazete okumak ve pul koleksiyonu yapmaktan başka iptilâsı yoktur. Böylesine bir ömrü 43 yasma kadar sürüklemiştir.

Derken bir fevkalâdelik olur. Evdeki elektriklerin arıza yaptığı bir gecede sigortaları bulmak için karanlıkta dolaşırken hiç bir kapıyı açmadan üçüncü kattaki sahanlığa kadar gelmiş olduğunu gören Dutilleul, hayretler içinde kalır. Uzun uzun düşündükten sonra anlar ki kendisine bir hastalık arız olmuştur: Duvarları ortadan hiç bir mani yokmuşçasına geçebilmektedir. Bu keşif, tam 43 yıl kendi halinde yaşayan Dutilleul için son derece üzücü ve asap bozucu olur. Cumartesi tatilinde hemen bir doktora koşar, derdini açar. Doktor kendisini dikkat vs ciddiyetle dinleyerek pirincunu ile insan başlı at tohumunun karışımından meydana gelmiş "besbeter" tozu hapından yılda iki defa yutması lâzım geldiğini söyler. Dutilleul ilâcı yutar. Ama pek faydasını görmez ve ikinci terkibi içmekten vazgeçer. Bu sırada dairesinin ikinci müdürü değişmiştir. Yeni gelen sert, aksi bir adamdır ve üstelik Dutilleul'e kancayı takmıştır. Kendi halinde, kimsenin girdi çıktısıyla alâkalanmıyan Dutilleul'de ne rahat kalmıştır, ne huzur.. Her gün ikinci müdürün hakaretlerine maruz kalmaktan usanmıştır. Canına tak der ve ikinci müdürden intikam almayı kafasına kor. Bu *iş* için, bütün duvarları rahatça geçme hassasından istifadeyi düşünür. İkinci müdür bir gibi Dutilleul'ü bir güzel haşladıktan sonra odasına dönünce bir öksürük duyar. Başını çevirip bakınca bir de ne görsün.. Duvarda bir av hatırası gibi bir kelle.. Dutilleul'ün başı.. Hem de canlı, terü taze bir baş. Üstelik, konuşan, kendisine küfürler, lanetler yağdıran bir baş.. Dutilleul oyununu ustaca oynamakta, kendisi duvarın içinde kalarak sadece başını müdüre göstermektedir. İkinci müdür bu işkenceye ancak birkaç gün dayanır ve çıldırarak tımarhanenin yolunu tutar.

Dutilleul için artık eski sakin hayata dönme yolu açılmıştır. Fakat artık içinde bir macera hevesi uyanmıştır. Kendisindeki olağanüstü hassayı kullanarak hoşça vakit geçirmek arzusu onu rahat bırakmamaktadır. Politikanın ve sporun yabancısıdır. Onun için hasletinden bu sahada istifade etmek fikrini aklından uzaklaştırır. Tutar bir bankayı soyar. Kalın betonarme ve kasaların çelik duvarları onun için yok gibidir. En büyük kasaların içine parkta gezer gibi elini kolunu sallıya sallıya girer, ceplerini doldurur ve duvara tebeşirle: "Yakı-Yakı" diye bir imza atıp çeker gider. Ertesi gün bütün gazeteler "Yakı-Yakı"dan bahsetmektedir. Dutilleul, gazetelerde kendi elyazısının klişesini zevkle seyreder. Birkaç gün içinde Paris'in bütün bankalarım soyar ve hep aynı im zayı atar. Emniyet teşkilâtı birbirine girer; bakanlar istifa etmek zorunda kalır; fakat "Yakı-Yakı" bir türlü ele geçmez. Bütün dünya onunla meşgul olurken Dutilleul. muntazaman işine gider ve kalem arkadaşlarının "Yakı-Yakı"nın her gün bir yenisi çıkan marifetleri hakkında münakaşalarım sessizce dinler. Nihayet bir gün dayanamaz, arkadaşları Devlet Bankası soygununu yazan bir gazeteyi okurken yanlarına yaklaşır ve soygunu yapanın kendisi olduğunu söyleyiverir. Bu itiraf öyle bir kahkaha tufanı yaratır ki, Dutilleul siner kalır , ve bir daha ağzını açamaz. Fakat arkadaşlarının alaylarına içerlediği için de bir intikam plânı hazırlar. Bir mücevherat mağazasını soyup duyara imzasını attıktan sonra sarhoşmuş gibi nağralar atar, camları kırar ve güç halle kendini yakalattırır. Ertesi gün gazetede resmini görecek olan arkadaşlarının halim düşünmek ona büyük keyif verir.

Dutilleul hapishaneye girdikten sonra olanlar gardiyanları şaşkına çevirmeye başlar. Bir gün Dutilleul'ün hücresinde duvara çakılmış bir çivi ve çivinin üzerinde müdürün: altın saatini bulurlar. Ertesi gün mahkûmun baş ucunda müdürün kitaplığından alınmış bir roman bulunur .Kimse bu işe akıl erdiremez ye olanları sakla mayı daha uygun bulurlar. Diğer taraftan "Yakı-Yakı" hapishanede kat kat kilitler altında muhafaza edilirken de soygunlar devam etmekte ve banka duvarları meşhur İmza ile süslenmektedir. Mahkûm işi azıtmıştır. Her gün dışarda dolaşırken görülmekte ve yakalanıp deliğe tıkılmaktadır. Bazan lokantada yemek yer ve hapishane müdürüne telefon ederek hesabı ödeyecek parası olmadığını gelip kendisini lokantadan almasını söyler. Böylece hapishaneyi de allak bullak ettikten sonra buradan bıkar ve temelli çekip gider. Artık şöhretinden bıkmıştır. Kılığını kıyafetini değiştirip bir ev tutar yerleşir. Artık rahattır. Fakat günün birinde yolda gene ve güzel bir kadın görür, aşık olur. Kadının çok kıskanç bir kocası vardır. Geceleri çalışan bu adam işe giderken karısını kilitleyip bırakmaktadır. Kadın da Dutilleul'e alâkasız değildir ama, ne çare buluşmak imkânsızdır. İmkânsız mı? Gene kadın bir gece evde otururken karşısında Dutilleul'ü buluverir. Sabaha kadar çılgınca sevişirler. Dutilleul evine döndüğünde başının ağrıdığını farkeder ve dolapları karıştırır: bir hap bulur, içer, Ertesi akşam gene sevgilisine koşar; fakat bu sefer duvarı geçerken hafif bir sürtünme duyar, ama aldırmaz. Aşk gecesinden sonra evine dönerken duvarın tam ortasına geldiği zaman içinde bir şeylerin katılaştığını duyar ve artık hareket edemediğini görür. Bir gün önce asprin yerine "Besbeter" tozu yuttuğunu anlar. Ama iş işten geçmiştir. İlâcın tesirine bir de aşk yorgunluğu inzimam edince duvarın içinden çıkmak imkânı ortadan kalkar; İşte o günden beri Dutilleul, sevgilisinin evinin duvarı içinde taşlaşmış, durmaktadır.

"Duvar Geçen" deki diğer 7 hikâye de bunun gibi hoş fantezilerle doludur ve sonuna kadar zevkle okunabilir.

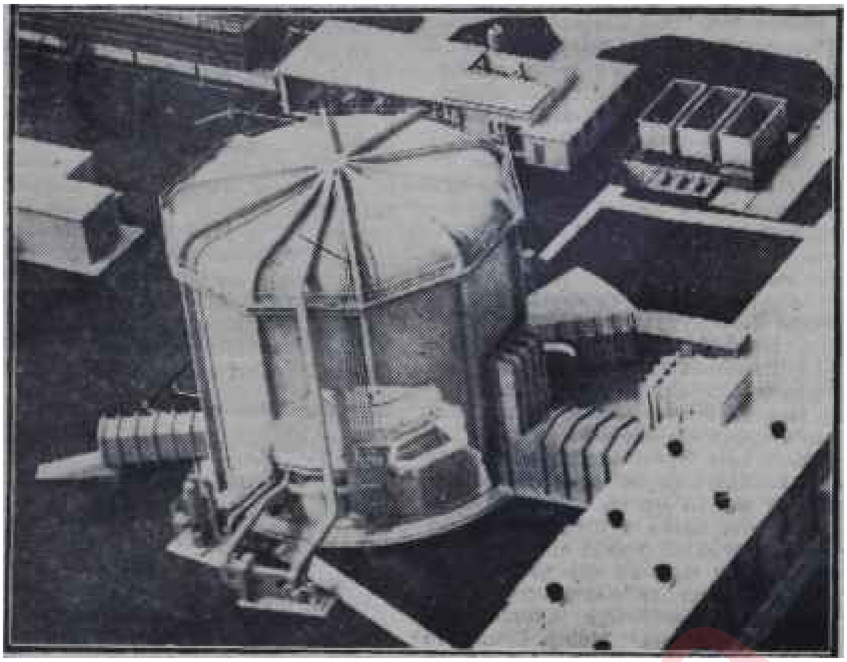
SEN SEN SEN

(Özdemir Asaf'ın şiirleri. Yuvarlak Masa Yayınları II. Sanat Basımevi, İstanbul 1956. 72 sayfa, 250 kuruş).

Özdemir Asaf, şiirimizin enteresan simalarından biridir. Şair, ilk kitabı "Dünya Kaçtı Gözüme"de olduğu gibi, "Sen Sen Sen"de de şiirin alışılagelen sınırlarını zorluyor, yeni imkanlar araştırıyor. Bütün şiirlerinde biçim olarak ta. muhteva olarak ta bu zorlamanın isleri görülüyor. "Sen Sen Sen" dikkatli bir şekilde okunduğu vakit bu zorlamanın, bu gayretin boşa gitmediği, şairin zaman zaman başarıya elini değdirdiği görülüyor.

Özdemir Asaf şiiri kadar,' kitabının tertibi ile de uğraşmış. Kitabın biçimi üzerinde usun boylu kafa yorulduğu ilk bakışta belli oluyor. Bundan başka kâğıt çok iyi ve baskı çok temiz..

Şiir meraklılarının "Sen Sen Sen" de aradıkları birçok şeyi bulacakları muhakkaktır.



Bir Atom Reaktörü
Bizde de kurulmasını bekleyelim

Atom

Komisyon kurulmak **üzere**

İlim adamlarımızın sabırsızlıkla bekledikleri atom enerjisi komisyonu kanunu, Büyük Millet Meclisinin son toplantılarından birinde kabul edildi. Artık, memleketimizde atom enerjisi ile uzaktan yakından ilgili bütün çalışmaları teşvik, koordine ve murakabe edecek merkezi bir teşkilâtın önümüzdeki günlerde ortaya çıkmasını bekleyebiliriz.

Atom Enerjisi Komisyonu tasarısının altı ay kadar önce basında bahis mevzuu edildiği hatırlardadır. Geçen Martta Dış İşleri Bakanlığında toplanan geniş bir karma komisyon bu tasarının esaslarını hazırlamıştı. Şimdi kabul edilen kanun bu tasarının bazı değişikliklere uğramış şeklidir. Son şekle göre -komisyonun, muhtelif Bakanlık ve Üniversite temsilcilerinden dokuz kadar üyesi bulunacaktır. Komisyon doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı olduğundan toplantılarına Başbakan veya bir temsilcisi başkanlık edecektir. Komis yon üyelerinden bir tanesi Genel Sekreter tayin edilecek ve komisyonun alacağı kararların yürütülmesiyle meşgul olacaktır. Komisyona ilmî ve teknik hususlarda yardımcı olmak üzere bir de İstişare Kurulu teşekkül edecektir. Sayısı belirtilmemiş olan bu heyet, Üniversitelerden ve muhtelif teknik müesseselerden seçilecek ilim adamlarıyla mütehassıslardan meydana gelecektir. Daha ziyade bir icra organı şeklinde görünen komisyon ile onun beyni rolünü oynıyacak olan istişare kurulu arasında sıkı bir işbirliği yapılması gerektiği açıktır. Bu işbirliğini kolaylaştırmak maksadıyla istişare kurulunun başkanına da komisyonda bir üyelik verilmiştir. Komisyonun öteki üyelerini ve bu arada Genel Sekreteri hükümet tayin edecektir.

Bu yeni teşkilât, bugün dünyanın hemen bütün memleketlerinde faaliyette bulunan atom enerjisi komisyonlarının teşkilâtlarına esas itibariyle benzemektedir. Farklar ancak bu esaslar üzerine kurulmuş olan yapıların büyüklüğünde ve teferruatındadır. Biz henüz işin başındayız. Mütevazi bir programla işe başlayıp, İhtiyaçlar belirdikçe programı ve teşkilâtı genişletmek, dallandırmak şüphesiz en tabiî yoldur. Yalnız bu ihtiyaçların belirmesi için daha uzun zaman geçeceğini sanmamalı, böyle bir hayale kapılmamalıyız. Bu bakımdan komisyona bağlı Genel Sekreterlik Bürosunun kadrosunun hiç olmazsa şimdiden görünen ihtiyaçları karşılayabilecek kadar geniş tutulması şarttır.

Komisyonun ilk işlerinden birisi atom enerjisinin çeşitli alanlardaki tatbikatını memleketimize getirebilecek ilim adamlarını, mühendisleri ve teknisyenleri belirli bir programa göre yetiştirmeye başlamaktır. Gene bugünden ele alınması gereken işler arasında geçen sene Amerika Birleşik Devletleriyle imzaladığımız atom anlaşmasına göre yurdumuzda, muhtemel olarak Ankara ve İstanbulda reaktörler kurulması işini plânlamak ve idare etmek, sonra atom sanayimin ham maddelerini teşkil eden özel madenlerin memleketimizde aranmasını teşvik ve mürakabe etmek, atom ve hidrojen bombalarından korunma hususunda Savunma Bakanlığıyla işbirliği yapmak gibi işler sayılabilir.

Komisyonun asıl faydası

Bir Atom Enerjisi Komisyonu kurulmasıyla yukarıda saydığımız vazifelerin görülmesinden' ne gibi faydalar sağlanacağı açıktır. Fakat bu kanunun şimdiden o kadar açıkça görülmeyen iki tesiri olacaktır ki, ilim adamlarımızın asıl sabırsızlıkla bekledikleri işte bu tesirlerdir. Bu tesirlerden birincisi kanunun, gençleri atom enerjisiyle ilgili ilim dallarında, bu arada bilhassa fizik, kimya, biyoloji ve matematikte ihtisas yapmıya kuvvetle teşvik etmesi olacaktır. Sadece atom enerjisi sözünün gene muhayyilelerde uyandırdığı büyünün ne derece tesirli olduğunu ispata lüzum yoktur. Bu şiddetli cazibeye rağmen şimdiye kadar lise mezunlarının Fen Fakültelerinin, meselâ fizik gibi atom enerjisiyle doğrudan doğruya ilgili şubelerine rağbet etmemelerinin sebebi ancak haklı bir istikbal endişesi olabilir. Gençler, mühendislerden farklı olarak sadece bir müspet ilim dalında ihtisas yapmış insanlara memleketimizde de ihtiyaç bulunduğunu açıkça gösterecek deliller bekliyorlardı. İşte Başbakanlığa bağlı bir atom enerjisi teşkilâtının kurulması böyle kesin bir işaret yerine geçecektir.

Atom Enerjisi Komisyonunun ilim hayatımıza ikinci büyük faydası ilmî araştırmaları teşvik etmesiyle kendini gösterecektir. Atom enerjisinden faydalanmak bugün ilmin en yeni buluşlarına dayanan bir tatbikat meselesidir. Atom enerjisinin muhtelif tatbikatı henüz kesin şekillerini almamış, standart mühendislik meseleleri haline gelmemiştir. Bir çok metotlar daha araştırma, geliştirme safhasındadır. Bu bakımdan atom enerjisinden gereği gibi istifade edebilmek için hem şimdiye kadar iyice belirmiş teknikleri öğrenip memleketimize getirmek, hem de bu tatbi-

katın esasını teşkil eden fizik, kimya ve biyoloji konularında çağdaş ilmin seviyesine erişmek gerekir. Hiç olmazsa bu sınırlı alanda böyle bir seviyeye erişmezsek atom enerjisinin hergün bir yeni şekli bulunan bütün tatbikatını günü gününe memleketimize getirmeye imkan yoktur. Çağdaş ilim seviyesine varmak ise ancak bir yolla bu ilim mevzularının bugünkü başlıca problemleri üzerinde araştırmalar yapmakla olur.

Böylece, ilk bakışta bir tatbikat organı gibi görünen Atom Enerjisi Komisyonunun başlıca vazifelerinden birisi de atom fiziği, kimyası ve biyoloji mevzularında ilim adamlarımızın çağdaş seviyeye varabilmelerini sağlıyacak araştırmaların yapılmasını düzenlemektir. Nitekim Amerikadan alacağımız araştırma reaktörleri, adı üstünde, araştırma aletleridir. Bu reaktörlerden büyük ölçüde elektrik enerjisi veya radyoaktif izotoplar istihsal edilmeyecek, ancak laboratuar araştırmaları için kullanılacaklardır. Araştırma işlerinde Komisyonun başlıca yardımcısının Üniversiteler olması tabiidir. Reaktörler etrafında kurulacak enstitülerde araştırma yapacak ilim adamlarının çoğu başka memleketlerde olduğu gibi bizde de, Üniversite mensupları olacaktır. Bu bakımdan Komisyonun çalışmalarım bilhassa Fen Fakültelerimizin candan desteklemeleri kendi menfaatleri icabıdır. Fakülte enstitülerinde araştırma yapmıya çalışan profesör ve doçentler daima tahsisat azlığından, malzeme ve eleman yokluğundan, formalite çokluğundan haklı olarak şikâyet ederler; bütün bu sebepler yüzünden aktüel meselelerle uğraşmadıklarını ileri sürerler. İşte bol ve yetişkin elemanlı, müstakil teşkilât ve bütçeli reaktör enstitülerinin kurulması bu mahzurları bir hamlede ortadan kaldırabilir. İlim hayatımızda büyük bir merhale teşkil edecek bu muntazam araştırma enstitülerinin en kısa zamanda ve en verimli bir şekilde kurulabilmeleri Atom Enerjisi Komisyonu ile Üniversiteler arasında başarılı bir işbirliği yapılmasına bağlıdır.

T İ Y A T R O

Devlet Tiyatrosu

"İkinci vizyon"

Devlet Tiyatrosu Edebi Heyetinin üyeleri önümüzdeki sezon oynanacak piyeslerin listesini Genel Müdürlüğe tevdi ettikleri zaman her halde büyük bir memnuniyet içinde bulunmalıydılar. Bu memnuniyette güç bir vazifesinin ehliyetle başarıldığına dair beslenen inanç kadar, bu yılın programına kendi eserlerini de sokuvermenin de payı olabilirdi. Hakikaten bu sene Devlet Tiyatrosunun repertuvarında yer alan eserlerin çoğunda Edebi Heyet üyelerinin kalem izlerine tesadüf ediliyordu. Meselâ Büyük Tiyatronun ilk piyesi olan Abdü hak Hâmidin meşhur "Finten" ini Heyet Başkanı Ahmet Muhip Dranas yeniden ele almış ve sahneye konabilir hale getirmişti. Bu nankör işte başkanın ne dereceye kadar muvaffak olduğu elbette Büyük Tiyatro perdelerini halka açtıktan sonra ortaya çıkacaktı. Fakat en büyük bir başarısızlık ihtimali bile başkanın edebi şöhretini zedeleyemiyecek, kusur eserin müellifinin omuzlarında kalacaktı. Ahmet Muhip Dranas'ın adaptasyondaki maharetini bu yıl gene Devlet Tiyatrosu sahnelerinden birinde temsil edilecek olan "Su Kızı"nda görmek mümkün olacaktı. Giradoux'nun "Ondine"inden adapte edilen ve daha önce İstanbulda oynanan "Su Kızı"run bu sene repertuvarda yer almasının sebebi belki de buydu.

Bu sene Devlet Tiyatrosu sahnelerinde seyredeceğimiz eserler arasında yer alan Jean Anouilh'in "Orniflе"ini Edebi Heyetten Munis Faik Ozansoy tercüme etmişti. Gene Edebi Heyet mensuplarından Lütfü Ay'ın Marcel Achard'dan dilimize çevirdiği "Aşk Acısı" da bu seneki listeye hususi bir kıymet kazandırıyordu.

Bir zamanlar Ertuğrul Muhsin'in dahiyane bir buluşu ile, "Hamlet" rolüne çıkarak alâka uyandıran kadın artist Nur Sabuncu'nun dilimize kazandırdığı "Hırsın Kız" da repertuvarda mutlaka Shakespear bulundurmak ananesine sadakati temin ediyordu.

Genel Müdürün çok takdir ettiği bir mütercim olan Leylâ Erduran'ın geçen seneki "Dünkü Çocuk" tan sonra, bu sene de "Yaz Bekârı" tercümesinin de repertuvara alınması ve ilk piyes olarak takdim edilmesi gelecek sene Devlet Tiyatrosunda "Her Yerde Bulut" ve "Arsenik Kurbanları"nı seyredebileceğimizi müjdeleyen bir emare sayılabilirdi. Daha önce İstanbulda oynanan bu piyeslerin az bir zaman sonra Devlet Tiyatrosunda yer alması bu tiyatroyu adeta "ikinci vizyon" bir tiyatro durumuna getiriyordu ama, ne çıkardı?

Diğer tercümeler

İrfan Şahinbaş'ın Shakespear'den tercümesi "Kral Lir", Seniha Bedri Göknil'ın Hauptmann'dan çevirdiği "Güneş Batarken", Nusret Hızır'ın Ştrindberg'den tercüme ettiği "Rüya" Can Yücel'in Tenessee Williams'dan çevirdiği "Cam Biblolar" piyesin bu sezon İstanbul Küçük Sahne ve Şehir Tiyatrosuna verilen "Cam Kırıkları" adında bir başka tercümesi daha vardır ve bunlardan başka Goldoni'nin "İki Efendinin Uşağı", İbsen'in "Yaban Ördeği", Emylin Williams'ın "Ekinler Yeşerirken", Thornton Wilder'in "Çöpçatan", Jean De Hartog'un "Bir Yastıkta" ve Richard Nash'ın "Yağmur Yapan" piyesleri de bu sene Devlet Tiyatrosunda oynanacak eserler arasında bulunuyordu.

Telifler

Abdülhak Hâmidin "Finten"inden başka Reşad Nuri Güntekin'in, Cevat Fehmi Başkut'un, Nazım Kurşunlu'nun, Orhan Asena'nın, Selâhattin Batu'nun, Turgut Özakman'ın piyeslerinin repertuvarda yer alacağı tahmin ediliyordu. Celal Esad Arseven'in "Üçüncü Selim"i de oynanacak telifler arasında bulunuyordu. Bu duruma göre yerli müellifler arasında yeni bir isme raslanmıyordu. Birçok gene müellifin Tiyatroya verdikleri eserlerin bu sene de Edebi Heyetin iltifatına mazhar olamadığı anlaşılıyordu.

İngiltere

Edinburgh Festivali

Geçen haftanın başında İskoçya'nın merkezi Edinburghta "Milletlerarası 10'uncu Edinburgh Sanat Festivali" herzamanki gibi bir dinî tören ve Sir Thomas Beecham'ın idare ettiği bir konserle açılıyordu. Festival on yıl içinde kendisine dünya çapında bir şöhret yapmıştı. Edinburgh adeta meşhur tiyatroların, meşhur orkestraların, hülasa meşhur sanatçıların kâbesiydi. Edinburgh Sanat Festivali, dünyanın en büyük sanat hadisesi olarak kabul

ediliyordu. Festival zamanı İskoçya'ya dünyanın her tarafından turist akıyordu. Turistler Edinburghdan. Edinburgh da turistlerden memnun kalıyordu.

Bu yıl festival, Ian Hunter ve Rudolf Bing'den sonra Robert Ponsonby'nin kontrolü altında yapılıyordu. Festivalin esas tertibinde on yıldır fazla bir değişiklik olmamıştı. Gene her yılki gibi geniş sanat hareketlerine, sergilere büyük ölçüde yer verilmişti. İlk defa olarak bu yıl gayri resmî olmakla beraber ehemmiyetinden hiç bir şey kaybetmiyen bir film festivali de yapılmaktaydı. Bundan başka festival alanının içinde "ziyaretçilerin dikkatini çekmeğe, onları eğlendirmeğe çalışan muhtelif rövüler vardı.

Hususiyetler

Fakat festival karakterini muhafaza ediyordu. İlk göze çarpan, insanı saran Edinburgh Festivanin sihirli havasıydı. Bunu dünyanın en meşhur orkestralarının konserleri, oda müziği konserleri, Hamburg Operası, Braque'ın resim sergisi. Empire Music Hall'daki bale. Lyceum Theatre veya Assembly Hall'da verilen çeşitli tiyatro anlayışlarım takdim eden temsiller meydana getiriyordu. Edinburgh Şatosunun avlusunda büyük bir askeri bando konserler veriyordu. Bu, halkın bilhassa hoşuna giden bir gösteriydi. Seyirciler ve dinleyiciler gayda ve davulu çok beğeniyorlardı. On yıl içinde ne Edinburgh'ta, ne de festivalinde büyük bir değişiklik olmamıştı. Değişiklik dış dünyada oluyordu. 1047 yılında Edinburgh harpten kazasız belâsız çıktığı için, mükemmel tiyatroları, konser salonları ile Avrupa da bir iki benzeri olan bir şehir ve bir sanat hareketi için en uygun yerdi. İngilizler yabancı memleketlere seyahat etmenin, operanın tiyatronun hasretini çekiyorlardı. Londra'da eski Albert Hall hesaba katılmazsa doğru dürüst bir konser salonu dahi yoktu. Harbin insanlar üzerindeki yıkıcı, yıpratıcı tesiri halâ devam edip gidiyordu. İşte bütün bunları ilk defa Edinburgh Festivali gidermişti. On yıl sonra ise Edinburgh Festivali değişmiş bir dünya ile rekabete giriyordu. Amsterdam'da, Paris'te, Berlin'de, Salzburg'da, Bayreuth'de, Kopenhag'da festivaller yapılıyordu. Bunların hepsi birbiriyle rekabet ediyorlar, turistleri kendilerine çekmeğe çalışıyorlardı. Edinburgh eskisi gibi tek festival yeri değildi. Bu yüzden ziyaretçilerin karsısına yeniliklerle çıkmak zorundaydı. Bayreuth gibi bir hususiyeti olması lâzımdı. Dışardan getirtilen orkestralarla, tiyatro topluluklarıyla iş bitmiyordu. Dünyanın bir ucundan kalkıp kimse Edinburgh'a üç dört orkestra dinlemek için gelmezdi. Turist her gittiği yerde bir hususiyet arayacaktı. Sonra festivalin ilk başarıları yeni bir mesele ortaya çıkarmıştı. Edinburgh'a gelen sanat topluluklarına "yer" bulmak, yoksa yapmak gerekiyordu. Edinburgh Festivalleri meselâ on sene daha devam edecekse, şehire yâni oteller yapılması lâzımdı. Bir opera binası ise kaçınılmaz bir zaruretti. Bunlar olmadan Paris Balesini veya Milano'nun Scale Operasını Edinburgh'a getirmek imkânsızdı. Sadler Wells balesi Empire tiyatrosunun eski sahnesinde sihrini kaybediyordu. Festival Kulübü, Avrupa festivallerinin "lâzımı gayri müfariki" olan büyük toplantı meydanını dahi henüz temin edememişti. Bir dünya fuarı tertiplemek akla gelse pavyonların yapılacağı sahayı bulmak icab ediyordu. Bütün bunlardan önce Edinburgh'un bir yeni tiyatroya ihtiyacı vardı.



Edinburgh'da "Kral Oedipus"

Başarılı temsillerden biri



Misafirler

Bu yıl misafir sanatçılar ve sanat toplulukları arasında Hamburg Operası da vardı. Ziyaretçileri bu operadan ilk defa olarak Cornelius'un "Bağdat Berberi"ni ve Stravinski'nin "Mavra"sı ile "Oedipus"unu seyretmek fırsatını buldular. Bu üç eser de İngilterede ilk defa sahneye konuyordu. Boston Senfoni Orkestrası, Viyana'dan "Hofmusikkapelle" ve İngiliz Kraliyet Filarmoni Orkestrası misafir orkestralar arasındaydı. Amadeus, Vegh ve New Edinburgh yaylı sazlar kuvartetlerini de dinlemek mümkündü. Tureck, Casadesus, Kentner. Curzon, Milkina ve Myra Hess gibi ünlü piyanistler, Isaac Stern, Wolfgang Schneiderhahn gibi keman üstadları, Irmgard Seefried, Gerhard Hüsch gibi ses yıldızları konserler vereceklerdi. Sadler Wells balesi bu yıl Edinburgh'a yeni bir eserle gelmişti. Bartok'un müziği ile "Miraculous Mandarin"i temsil edeceklerdi. Ram Gopal'in bale trupu da bu yıl Edinburgh'taydı.

İki Kral Oedipus

Bu yıl Edinburgh Festivalinde Kral Oedipus iki ayrı sanat topluluğu tarafından temsil ediliyordu. Hamburg Operası Stravinski'nin Kral Oedipus'unu oynuyor, Kanada'dan gelen Stratford (Ontaria) tiyatrosu ise Sophocles'in meşhur dramını temsil ediyordu. Repertuvarda bundan başka Bernard Shaw'ın iki tanınmış eseri vardı, Edinburgh "Gateway'" Tiyatrosu , Bridie'nin. "The Anatomist"ini. İtalya'dan gelen Milano "II Picolo" tiyatrosu ise Goldoni'yi ve Pirandello'yu oynuyordu. Tiyatro hareketleri arasında en önemlisi. Dylan Thomas'ın bir radyofonik röportajının sahneye konmuş olmasıydı. "Under Mllk Wood" ismini taşıyan bu eser, bir Gal köyünün hayatını anlatıyordu. Radyo röportajları arasında mükâfat almıştı. Bu eserin Eliot'un "Cocktail Party" adlı eseriyle mukayesesi bilhassa enteresan olacaktı. Oynanacak diğer, eserler arasında Shakespeare'in beşinci Henry'si. Malraux'nun "La Condition Mumain"inden alman "Şanghayda Fırtına" adlı eser de vardı.

Dylan Thomasın '"Under Milk Wood" adlı eseri ilk temsilinde büyük bir muvaffakiyet kazanmıştı. E» ser ilk temsilinde kulağa olduğu kadar göze de hitab ettiğini ispat ediyordu. Bütün hususiyetleriyle mükemmel bir tiyatro eseriydi. Dylan Thomas'ın bu eseri Eliot'un "Kokteyl Parti"si' ile -birlikte Edinburgh Festivaline tiyatro sanatı faaliyetleri bakımından on yıl içinde en seçkin mevkii kazandırmıştı.

SİNEMA

Filmler

Lâle Filmin listesi

Önce Paramount'u İpekçilere, sonra da United Artists'i Mondial-Star şirketine kaptıran Lâleciler sadece Warner Bros'a kalıp epey hafiflemiş bulunuyorlar. Maamafih bu hafiflemenin seyirci yararına bazı faydalı belirtileri görülmüyor değil. Meselâ böylelikle "Moby Dick", "Ölüm Raporu - Confidential Report" gibi bağımsız eserlerin, "Kaybolan Ova - Vanishing Prairie", "Afrika Aslanı - African Lion" gibi doküman terlerin listeye alınabilmeleri mümkün oluyor. Gene tek şirketin filmlerine başlamak yüzünden şimdiye kadar bizde az rastlanan birşey yapılabiliyor: Listeye daha piyasaya sürülmemiş yahut çevrilmesi bitmemiş filmler de alınabiliyor. Bu çeşit filmler arasında George Stevens'in "Devler Ülkesi - Giant", Alfred Hitchcock'un "Lekeli Adam - Wrong Man" adlı eserleri zikredilebilir.

Lâlecilerin böyle sıkışık durumda yapmaları icabeden bir hareket bazı eski filmleri yeniden gözden geçirmekti. Hemen hemen bütün filmleri Memleketimizde sevilerek seyredilen Alfred Hitchcock' un belki en güzel eseri "I Confess - İtiraf Ediyorum" vaktiyle getirilmemiş filmlerin başta hatırlanması gerekenlerinden biriydi. Kalabalık liste şartsa Amerikan filmlerine saplanıp kalınacağına, Avrupa'da yeni yeni şahsiyet kazanmaza başlıyan bazı sinemaların eserleri temin edilebilirdi. Türk seyircisinin yabancısı olduğu Helmut Kautner ve Wolfgang Staudte'nin Alman, Ingmar Bergman ve Alf Sjöberg'in İsveç filmleri sinema hayatımıza çeşni katabilirdi.

Lâle Film'in dikkati çeken bağımsız filmlerinin başında John Huston'un "Moby Dick"i geliyor. Stephen Crane'in Amerikan klâsiği "Red Badge of Courage"i sinemaya uygulayabilmesindeki başarıdan cesaret alan John Huston bu sefer birçok edebiyat tarihçisinin en büyük Amerikan romanı olarak vasıflandırdıkları, Herman Melville'in "Moby Dick-Beyaz Balina" adlı klâsiğine el atıyor. Denemenin neticesi, sinema tenkitçilerinin ittifakla bildirdiklerine göre mükemmeldir. "Treasure of Siera Madne", "Asphalt Jungle", "African Oueen", "Beat the Devil" ve "Moulin Rouge"un usta rejisörü en iyi eserim yaratmıştır. Beyaz balinayı yakalayıp öldürmek için uğraşan Kaptan Achab'ın problemi şüphesiz büyük bir seyirci kütlesini uzun zaman düşünmeye sevkedecektir.



Gregory Peck "Moby Dick"de

İyi Senaryo, iyi film..

Bağımsız eserlerin diğer dikkati çeken örneği Orson Welles'in son filmi "Ölüm Raporu - Confidential Report"dur. 1940 yılında ilk filmi "Citizen Kane" ile sinema sanatına alışılmış şekiller getiren Orson Welles, teknik bakımından çağdaşlarına en fazla tesir eden sinemacıdır. Önce yadırganan ifade yolları, sonra kısa zamanda ticarî rejisörler tarafından benimsendi ve sık sık kullanılmaya Başlandı. Hiçbir sinema tecrübesi olmadan "Citizen Kane"i yapabilen bu yirmibeş yaşındaki dehanın sinema anlayışı zamanına göre bir fikir ihtilali sayılabilirdi. Welles her ifade tarzına yenilik getirdi. Senaryonun kuruluşunu değiştirdi. Kamera zaviyeleriyle kamera hareketlerinin.. İnanılmaz sarsıcı tesirler elde etmesini sağladı. Işık ve sesi büyük bir hünerle kullandı. Her plânına mühür basarcasına şahsiyetini kattı. Welles'in yenilikleri daha çok şekilde oldu. "Citizen Kane" gibi şaheserler yerlerini zamanla "Lady from Shang hay" gibi fantazilere bıraktılar. Son filmlerinden "Othello" doyulamıyacak bir göz ziyafeti çekmekle birlikte Shakespeare olmaktan uzaktı. Bu bakımlardan "Ölüm Raporu - Confidential Report"un da mevzuu ile değil, üslubuyla, işlenme şekliyle Türk seyircileri arasında birçok hayran toplaması mümkündür.

Listenin en mühim filmlerinden "Âsî Gençlik - Rebel Without a Cause" geçen yılın değerli filmi "The Wild One"ın temas ettiği yaraya bir başka cihetten dokunuyor. Amerikan çocuk terbiyesinin aksak taraflarını araştıran "The Wild One" başı boş bir gençliğin cemiyette yaratacağı tehlikeleri gösteriyordu. "Âsî Gençlik"in kahramanı James Dean, Marlon Brando gibi bu haylaz oğlanlardan biridir. Laslo Benedek "The Wild One"da suçu cemiyete yüklerken. "Âsî Gençlik"in rejisörü Nicholas Ray bunu mevzîleştiriyor ve terbiye aksaklıklarının köklerini ailede arıyor. Çok ehemiyetli bir sosyal hadise üzerinde duran "Âsî Gençlik - Rebel Without a Cause", son yılların en başarılı Amerikan filmleri arasında yer almıştır.

Walt Disney'in dokümanterlerinden "Kaybolan Ova - Vanishing Prairie"de ortadan yavaş yavaş kalkan bir ova ve burada yasayan hayvanların hayatlarında değişmeler, nesli tükenen hayvanlar incelenmektedir. Geçen yıl "Yaşayan Çöl"ü hayranlıkla seyredenler "Kaybolan Ova" yı da beğeneceklerdir.

Nihayet western ve John Wayne meraklıları, Time'ın deyimiyle, "1938 den beri her savaşında apache'leri yenen John Ford"un son filmi "Çöl Aslanları - The Searchers"i seyredeceklerdir.

Ar'ı kaybedip Lâle ve Elhamra sinemalarını ellerinde bulunduran Lâlecilere 25 film bütün mevsim boyunca yetmiyeceğinden, programlarına henüz listelerine almadıkları bazı filmleri koymaları muhtemeldir. Hiç olmazsa bu takviye edici filmler seçiminde Türk seyircisinin göreme - diği eserler yararına bir yol tutulursa içinde değerli filmler bulunan küçük listelerinin kıymeti büsbütün artar. H. R.

Yıldızlar

Cazibenin sırrı

Şu günlerde sinema mevsimi açılmak üzere bulunuyor ve filmcilik şirketleri bu seneki programlarını



Brigitte Bardot
Avrupalı

listeler halinde ilân etmeye başlıyorlardı. Bazı seyirciler bu listelerde Avrupa filmlerine az yer verildiğini görerek üzülüyorlardı. Avrupa filmlerinin aranmasını temin eden, rejisörlerinin hususiyetleri ve sanat görüşleri kadar, yıldızlarının "cazibe" siydi. Avrupalı yıldızın cazibesi neden ileri geliyordu? Bu meraklı sualin cevabını arayan tanınmış Amerikalı gazeteci Joe Hyams, bütün Avrupayı dolaşarak, Gina ile, Sophia ile. Brigitte Bardot ile ve daha bir çoğu ile konuşarak umumi bir neticeye varmıştı.

Joe Hyams, Avrupalı cazibe kraliçelerini önceleri son derece sert bir şekilde tenkit etmiş, fakat sonunda umulmayan bir neticeye varmıştı: Avrupalı yıldızın cazibesini yaratan, Avrupalı kadına has davranışlardı. Amerikalı gazetecilerin müşahedelerine göre, Amerikadaki bir güzellik müsabakasında Avrupanın en güzel kadınları bile nazarı dikkati celbetmeyebilirdi. Fakat salona geçilirse' iş değişiverirdi. Avrupalı kadın tavır ve hareketleriyle hemen Amerikalı hemcinslerine üstünlük gösteriyor ve anlaşılmaz bir cazibe kazanıyordu. Amerikalı kadın itinalı saç tuvaleti, acık gece elbisesi ve omuzundaki vizon etolüyle bir salonda ya kapıyı bizzat açıyordu, ya sigarasını kendi yakıyordu, yahut lokantada yemeğini kendisi ısmarlıyordu. Böylece de erkekler gibi hareket arzusuyla ilk bakışta erkeklerde uyandırdığı hayalleri insafsızca yıkıyor, kadınlığının büyüsünü hiçe indiriyordu. Bir Avrupalı kadın, asla kapıyı kendi açmıyor, sigarasını yakmıyor ve yemeği kendi ısmarlamıyordu. Bütün bunları yakınında bulunan erkeklerden bekliyordu. O tam manâsıyla kadın kalıyor ve bütün kadınlık silâhlarım kullanıyordu. Onun nazarında erkek bir dev, kendisi de yardıma muhtaç, narin bir mahlûktu.

Avrupalı kadınla konuşmak ekseriya kolay oluyordu. Zira Avrupalı kadın, karşısındaki erkeğe kendisinin alâkaya değer olduğunu göstermeye çalışıyordu. Amerikalı kadın ise sadece alâkadar olmakla iktifa ediyordu.

Bütün Avrupalı yıldızların birleştiği bir nokta vardı: Hiç biri psikanaliste gitmiyordu. Mesuttular ve hayatlarından, mesleklerinden şikâyet etmiyorlardı. Amerikalı meslekdaşlarını perişan eden ruhî buhranların yabancısıydılar. Saçlarını boyamıyorlardı. Nadiren permenant yapıyorlar ve Amerikalıların zıddına asla peruka kullanmıyorlardı. Avrupada kadınlık endişesi, moda ve rahatlıktan evvel geliyordu. Avrupalı yıldızlar az kozmetik kullanıyorlar, mümkün olduğu kadar tabiî görünmek istiyorlardı. Makyajlarında en büyük ihtimamı gözlerine gösteriyorlardı.

Avrupalı yıldızlar kusurlarını gizlemeyi çok iyi biliyorlardı. Halbuki Amerikalılar yeknesak bir mükemmeliyetin peşinde koşuyorlardı. Bir Avrupalı yıldın hususiyetleriyle göze çarpmaktan korkmuyordu. Amerikalı için vaziyet tamamile aksineydi.

Avrupalı yıldız güzelliğinden dolayı gurur duyuyor ve nadiren estetik ameliyatlara başvuruyordu. Bir güzellik standardı mevcut bulunmuyordu. Hattâ Avrupalı yıldız, bir başkasına benzemeyi felâket sayıyordu. Halbuki Amerikalılar bir koyun sürüsüne benzemeyi seviyorlardı.

Avrupalı yıldız erkekler için, Amerikalılar ise diğer kadınları kıskandırmak için giyiniyorlardı. Avrupalı bir yıldıza nasıl olup ta erkekleri teshir ettiği sorulunca: "Çünkü ben bir kadınım ve erkekler bunu bilirler" diyordu. Amerikalı yıldızın cevabı ise şuydu: "Çünkü ben güzelim".



Ava Gardner
Amerikalı

Bu sözler, Avrupalı yıldızla Amerikalı yıldız arasındaki farkı açıkça gösteriyordu. Bu fark, erkeklere karşı davranıştan ileri geliyordu. Amerikalı kadınların başlarına buyruk olma arzularının zıddına Avrupalıların gayesi, evlenmek ve evli kalmaktı. Bütün hareketlerinin maksadı sadece erkeklerin hoşuna gitmekten ibaretti. Avrupada erkek bir "kral"dı. Kadınlar da her hareketleriyle erkeğe "kral" olduğunu hatırlatıyorlardı. Avrupalı kadın aşk için yaşıyordu ve bunun için de yaşamayı seviyordu. Avrupalı yıldızın cazibesinin sırrı bu "yaşama aşkı"nın içinde gizliydi.

M U S İ K İ

Amerika

Rusya seferi

Geçen yıldanberi Sovyet musikişinaslarının istilâsına uğrayan Amerika, artık tesirli bir "misliyle mukabele" teşebbüsüne girişmiştir. Piyanist Emil Gilels ve viyolonist David Oystrah gibi Sovyet "halk kahramanları"nın Amerika'daki zaferlerine mukabele olarak önce, Oystrah'la rahatça boy ölçüşebilecek bir Amerikan viyolonisti. Isaac Stern, Rusya'ya gönderilmişti. Onu tenor Jan Peerce takip etti. Şimdi de Charles Münch idaresindeki Boston Senfoni Orkestrası, Demir Perde gerisinin yolunu tutmuştur.

Geçen ilkbaharda Boston Senfoni Orkestrası İdare Kurulu Başkanı **Henry B. Cabot bir beyanname neşretti. Bu beyannamenin son cümlesi şöyleydi: "Başkan Eisenhower arzu ettiği takdirde Moskovada çalacak ilk Amerikan orkestrası olmaya hazırız". Gerçekten bugüne kadar hiçbir Amerikan orkestrası Rusyada konser vermemişti. Zaten Birinci Dünya Savaşına kadar, Amerikan Orkestraları Avrupa'da rağbette değildiler. Sonra durum değişmiş, yeni dünya orkestralarının, eski kıtadaki itibarı artmağa başlamıştı; ama dünya ahvaline müteâllik çeşitli sebepler yüzünden Rusya yolculuğu mümkün olmamıştı. Zaten şimdiye kadar hiçbir Sovyet Orkestrası da Amerika'da çalmamıstı. Fakat artık, Oystrah, Gilels ve Rostropoviç'in kazandıkları başarı üzerine New** York'un konser ajanları, bu imkânı nazarı itibara almağa başlamışlardı.

New York'lu konser ajanlarının vardıkları neticeler ne olursa olsun, Moskovadaki konser ajanının -birtane vardır: Hükümet- Boston'luları şayet uygun şartlarla Rusya'ya davet etmiştir.

Sovyet Kültür Bakanlığı, Boston Senfoni Orkestrası Rusya'da vereceği dört konserde maddî bakımdan her ne mikdarda olursa olsun bir zarara uğradığı takdirde bunu ödemeyi tekeffül etmiştir. Zaten orkestra, Rusya turnesinden kâr ederek dönme tasavvurunda değildir.

12 memleketi ziyaret

Boston Orkestrasının evvelki hafta baslayan turnesi sadece Rusyaya münhasır kalmayacaktır. İki uçakla seyahat eden orkestra, 115 musikişinasdan müteşekkil bir grup halinde yola çıkmıştır. Gruba, orkestra üyelerinin karıları da -40 kadın- refakat etmektedir. 12 memleketin 17 ilâ 19 şehrinde 26 ilâ 29 konser verilecektir. Seyahat programında yer alan şehirler şunlardır: Cork, Dublin, Edinburgh, Kopanhag, Oslo, Stokholm, Helsinki, Leningrad. Moskova, Prag, Viyana, Münih, Stuttgart, Paris Chartres, Leeds, ve Londra.. Demir Perdenin batısındaki memleketlere yapılacak ziyaret, maddî bakımdan, kısmen ANTA (Amerikan Milli Tiyatro ve Akademisi) tarafından desteklenmektedir. Orkestranın Türkiye'ye geleceği hususunda bazı söylentiler çıkmışsa da bunun maalesef gerçekleşemiyeceği artık anlaşılmıştır.



Boston Filarmoni Orkestrası ve şefi Charles Munch

Demir Perdeyi aşıyor

ANTA'nın yardımı Helsinki'den öteye uzanmayacaktır. Orada, Sovyet Kültür Nezareti teşebbüsü ele alacak ve Bostonluları -karılan Helsinki'de kalmak üzere- iki konser için Leningrad'a , götürecektir. Leningraddan Moskovaya gidilecek ve orada da iki konser verilecektir. Bu konserlerden birinde, Rus solistleri ve korosunun iştirakiyle, Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi çalınacaktır. Ruslar, orkestra üyelerinin bütün yemek, otel ve eğlence masraflarını üzerlerine almışlardır. Bu misafirperverlik gayreti, Boston Senfoni Orkestrası turnesinin Amerika lehine olan propaganda değerini, Sovyetlerin mümkün olduğu kadar kendi çıkarlarına kullanmak gayesiyle hareket ettiklerini düşündürmektedir. Moskovadan sonra Kültür Bakanlığı. Boston'luları uçakla Prag'a götürecek, sonra orkestra gene Demir Perdeyi aşıp Viyana'ya varacaktır. Orkestra üyelerinin, Rusya'dayken, normal çalışma ve yaşama tarzlarında herhangi bir değişiklik olmayacağı kendilerine bildirilmiştir. Maamafih Amerikadan ayrılmadan önce Amerikan Dış İşleri Bakanlığı memurlarından biri, orkestra üyelerine, Rusyada nerelerde fotoğraf çekmemeleri, hangi mevzuları münakaşa etmekten kaçınmaları v.s. hususunda talimat vermiştir. Bunun dışında. Bostonluların Rusyadaki hareket tarzlarının, Rus halkı üzerinde iyi bir intiba bırakacağından şüphe edilmemektedir.

Rus halkının da, musiki bakımından, Boston Orkestrasına hayran kalacağı muhakak görülmektedir. Isaac Stern'in kazandığı zafer, Jan Peerce'in Bolşoy tiyatrosunda Sovyet sanatkârlarıyla beraber "La Traviata"yı oynadıktan sonra halkın nasıl kendisini beş dakika müddetle ayakta alkışladığı bilinmektedir. Boston Orkestrası turnesi, Batı ile Doğu'nun birbirleriyle yalnız ve yalnız musiki, sanat ve kültür sahasında savaşmayı düşündükleri gün. dünyanın çok daha mesut olacağını gene akla getirmektedir.

Orkestralar

Lawrence hikâyesi

Filarmoni mevsiminin açılmasına ancak üç hafta kadar bir vaktin kalmış olduğu bugünlerde Ankara musikiseverlerinin merakla öğrenmek istediği şey, Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrasına nihayet bir şef tayin olunup olunmadığıdır. Maalesef bugünkü durum, Orkestranın 1956 - 57 mevsimini de şefsiz geçirmesi tehlikesine işaret etmektedir. Birçok talipten hiçbiri -nedendir bilinmez- Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğünce "uygun görülmemiş", en kuvvetli ihtimal olan Robert Lawrence'ın tayini, aylarca süren yazışmalar sonunda bir neticeye bağlanamamış, diğer bir "kuvvetli ihtimal"den, Kurt Eichhorn'dan, henüz cevap alınamamıştır. , Yeni mevsimin gene bir iki misafir şefle geçiştirileceği anlaşılmaktadır. Bu yılki misafir şefler, geçen yılkilere benzeyecekse, Ankara'nın 1956-57 musiki mevsimi de hiç şüphesiz tam bir felaketle sona erecektir.

Robert Lawrence'in teklifinin bir neticeye bağlanamaması, doğrudan doğruya Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğünün gevşekliği yüzünden olmuştu. Geçen mevsim boyunca Robert Lawrence, New York'ta, haftalar boyunca, adı geçen Umum Müdürlüğün bu mevzuda bir karar vermesini beklemişti. Sanatkâr bir taraftan da tanınmış Amerikan konferans bürosu ile -Colston Leigh- olan ve Haziran 1957'de sona erecek bir mukavele gereğince çalışmalarına devam etmekteydi. Nihayet Umum Müdür Cevat Memduh Altar'dan bir telgraf aldı; Telgrafta sadece. Robert Lawrence' isminin Bakanlar Kuruluna teklif edildiği, fakat Kurul karar vermeden bir angajman yapılamıyacağını bildiriyordu. Neden sonra Umum Müdürlük. Amerikalı sanatkâra, üstünde düşünülebilecek bir karar bildirdi, Robert Lawrence mevsim esnasında üç hafta müddetle Ankaradan ayrılmayı. New York'a gidin orada birkaç konser idare etmeyi, Metropolitan Operasından bir iki radyo yayım yapmayı ve konferans vermeyi şart koşmuştu. Bu zaman zarfında bir misafir şef orkestrayı idare edebilirdi; hatta Lawrence'in ayrılığından bilistifade genç Türk şeflerine orkestra idare etme imkân sağlanabilirdi. Diğer taraftan, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının şefliğini yapan tanınmış bir Amerikalı musikişinasın senede üç hafta müddetle Amerika'ya dönüp oradaki temaslarını devam ettirmesi, en azından, bizim propagandamızı yapma bakımından lehimize olurdu. Fakat Umum Müdür Altar böyle düşünmüyordu. Orkestranın mevsimin en hareketli zamanında şefsiz kalmasını mahzurlu buluyordu. Lawrence'in şartını reddetti. Kontrat, suya düştü. Neticede, üç hafta şefsiz kalmasından korkulan Cumhurbaşkanlığı Orkestrası bütün mevsim şefsiz kalıp perişan olma durumuna düştü. Halbuki diğer bütün hususlarda Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü ile Robert Lawrence tam anlaşma halindeydiler.



Robert Lawrence
Yılan hikâyesi

Lawrence - Altar münasebetlerinin buraya kadar olan safhası, 1955-56 mevsimi angajmanı içindi. Daha sonra, Lawrence'ın Ankara'ya gelme meselesi yeniden ortaya çıktı. Amerikan Dış İşleri Bakanlığı sanatkâra Türkiye'de Amerikan musikisi' hakkında konferanslar verme teklifiyle alâkalı olarak, bu mesele tazelendi ve Umum Müdürlükle Robert Lowrence arasında gene bir temas başladı. Fakat geçen zaman zarfında sanatkâr yeni taahhütler altına girmişti. Bu defa, kış mevsimi ortasında altı haftalık izin istiyordu. Şartgene kabul edilmedi; sanatkâr Umum Müdürlüğün teklifini gene reddetmeğe mecbur kaldı.

Şimdi, artık Robert Lawrence gelecek mevsim için serbesttir. Henüz 1957 - 58 için kimseyle bir kontrat imzalamamıştır. Sanatkâr halen Meksika'dadır ve iki haftaya kadar New York'a dönecektir. Artık, Umum Müdürlüğün bütün şartlarını kabul etmeğe -mevsim içinde Ankara'dan ayrılmama şartı dahil- hazırdır. Bugünlerde Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü sanatkâra bir kontrat gönderdiği takdirde derhal imzalayacak ve gönderecektir. Fakat Lawrence New York'a döndüğünde bir yıl sonrası için cazip bir teklif alırsa -ve o zamana kadar Umum Müdürlük mukavelenameyi hazırlayıp kendisine göndermekte gecikirse- gelecek mevsim, için de Robert Lawrence'ın Ankara'ya gelmesi imkânsızlaşmış olacaktır. Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü. Robert Lawrence'ın Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını ıslah edebilecek şef olduğu kanaatindeyse -ki bunca zamandır, pek yavaş tempoyla ve hatalı görüşlerle bile olsa münasebetlerini devam ettirmesi bu kanaate delâlet eder- sanatkârı hiç olmazsa 1957-58 mevsimi için angaje etmek üzere önümüzdeki birkaç gün zarfında harekete geçmelidir.

S P O R

İngiltere

Hırsız atlet!

Geçen hafta Londrada kadınlara mahsus giyim eşyası satan bir mağazada gayet tuhaf bir hadise cereyan etti. Elindeki ucuz model üç şapka ile mağazanın kapısından çıkmak üzere olan iri yarı bir kadının yanına sivil giyinmiş kibar bir adam yaklaştı ve sakin bir sesle kendisini takip etmesini ihtar etti. Biraz sonra en yakın polis karakolunda mağazadan üç şapka çalan kadın ifade veriyordu.

Hemen o akşam, bütün dünyada hadiseyi duymayan kalmamıştı. Londra'ya İngiliz Millî Takımı ile atletizm karşılaşmaları yapmak üzere gelmiş bulunan Rus atletizm takımının disk atıcısı kadın atleti Nina Ponomareva suçüstü yakalanıp şapka hırsızlığı iddiasıyla mahkemeye verildi.

Hadisenin vukubulduğu mağazaya en yakın polis merkezi West End Central Polis karakolu idi. Kadının Rus olduğu anlaşılınca hemen konsolosa haber verildi. Nina Ponomareva kendini öğretmen olarak tanıtmış ve ikametgâh adresi olarak da Londra Lancherster Court Otel'ini vermişti. Her gün böylesine birkaç hadise ile karşı karşıya gelen İngiliz polisi numarayı yutmadı. Bir kaç dakika sonra White City stadyomunda Melburn olimpiyadlarından önce hazırlık mahiyetinde olmak üzere İngiliz -Atletizm Millî Takımı ile karşılaşmağa gelen Rus atletizm ekibinin 56 atletinden biri olduğu anlaşıldı.

İri yarı ve tam 96 kilo ağırlığındaki Nina Ponomareva bu yıl içinde kadınlar arası disk atmada en iyi dereceyi alan atletti. Diski tam 33.62 metre savurarak dünya rekoruna 2 metre yaklaşmış ve yılın en iyi derecesini elde etmişti. West End Central karakolunda ilk ifadesi alındıktan sonra konsolosluğun kefaletiyle ertesi gün Marlbrought mahkemesinde bulunmak üzere tahliye edilmişti. Fakat ertesi gün hakimler üç kadın şapkası çalmaktan sanık Rus Millî Atletini boş yere beklediler. Nina'yı Londra'da bulmak kabil olmadı. Bu arada konsolosluk da atletin diplomatik masuniyeti olduğunu ileri sürüp meseleyi örtbas etmeleri için İngiliz makamları nezdinde teşebbüse geçmişti. Bu hareketi Scotland Yard'ın sözcüsü cevaplandırıp "Atletlerin diplomatik pasaportla seyahat etmediklerini, binaenaleyh diplomatik masuniyetten istifade edemiyeceklerini" bildirdi.

Oxford caddesindeki ucuz eşya satan mağazadan çalınan üç kadın şapkasının hikâyesi de böylece spor dünyasında geniş akisler yaptı. Zira Ruslar hadise üzerine karşılaşmalardan vazgeçmişlerdi.

Futbol

Hasılat maçları

Geçen hafta pazar günü Fenerbahçe kendi sahasında İzmir'in Altay takımı ile oynuyordu. Hava kararmış, maçın son dakikaları gelip çatmıştı. Trübünleri dolduran binlerce meraklı bir ağızdan "Beş, beş!.." diye bağırıyordu. Herhalde atılan 4 golü kâfi görmemiş olmalıydılar. Çünkü Altay, kuvvetli bir takımdı. Şöyle hafızalarını bir an için yoklayıp geçen sene Fenerbahçenin iki defa İzmirde Altaya "4-2" mağlûp olduğunu hatırlayanlar, bu neticeye çoktan razı olmuşlardı. Aradan geçen bir senelik zaman uğranılan mağlûbiyetin hırsını öldürememişti. Fenerbahçe sevgisinin son senelerde arttığı gözle görülüyordu. Hiç bir kulübe bugüne kadar bu derece taraftarların teveccüh gösterdiğine şahit olunmamıştı. Fenerbahçe - Altay maçı tam 25 bin lira hasılat yapmıştı. Sarı-Lâcivertlilerin transfer ayında boşalan keseleri daha lig maçları başlamadan böylece dolmuş oluyordu. Denilebilir ki kuvvet bakımından Fenerbahçe diğer takımlardan çok üstündü.



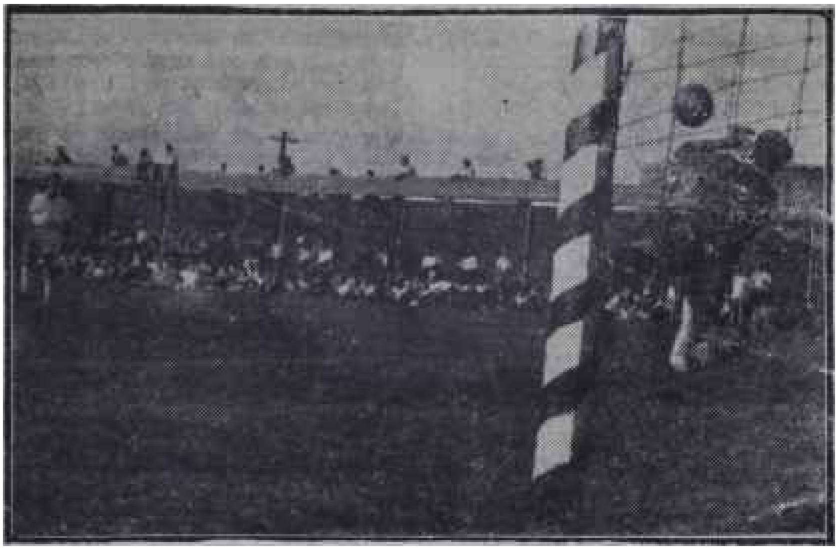
Fenerbahçenin bu seneki kadrosu
Sevgili takım

Ahmet meselesi

Fenerbahçe Stadında Altay- Fenerbahçe maçı oynandığı sırada Şeref tribününde Kavrakoğlunun iki sıra önünde oturan biri kısa, şişman, diğeri esmer, kır saçlı, orta boylu zatla zayıf, kıvırcık saçlı biri stadda bulunanların nazarlarına hedef teşkil ediyorlardı. Bunlardan kısa boylusu Altay kulübü idarecisi Hakkı Gürüz, Esmer, kır saçlısı İzmir futbol ajanı Sezai Karabilgin, zayıf ve kıvırcık saçlısı ise Futbol Federasyonu Başkanı Hasan Polattı. Üçü de Altay maçını baştan sona kadar alâka ile takip ediyorlardı. Maçtan evvel Federasyon Başkanı Fenerbahçeye geçen Beşiktaşlı Ahmet Bermanı bir köşeye çekerek ona durumunu sormuştu. Aldığı cevap "Ben Fenerbahçeliyim ve orada kalacağım" olmuştu. Federasyon Başkanı bu durum karşısında genç futbolcuya bir şey söylemedi. Fenerbahçeli idareciler de vaziyeti öğrenmişlerdi. Maçın sonuna kadar bu mevzu üzerinde durdular ve kendi aralarında konuştular. Maçı müteakip Stad Müdürlüğü Odasında Osman Kavrakoğlu ile Federasyon Başkanı kısa süren samimî bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmanın metni hakkında her iki şahıs ta birşey söylemekten imtina ettiler. Vaziyetin nazik olduğu ve söylenecek bir sözün ilerde herhangi bir ihtilâfa yol açabileceği idareciler tarafından düşünülmüştü. Ketumiyet bundan ileri geliyordu. Federasyon başkanı bu arada Ahmet'in durumuna temas eden gazetecilere "Beşiktaş'ın ikinci itirazı elimizdedir. Bunu önümüzdeki günlerde tetkik edeceğiz. Şimdilik söyleyecek başka bir söz yok" demişti. Ahmet meselesinin futbol federasyonunu müşkül durumda bıraktığında da şüphe yoktu.

Hâdiseli maçlar

İki haftadan beri Ankaragücü Stadında vapılmakta olan Ankara Bölge Kupası futbol turnuvası hadise bakımından oldukça zengin geçti. Demirspor - Gençlerbirliği maçındaki "tokat"tan sonra nihayet bardağı taşıran damla, Hacettepe- Ankaragücü maçında damlayıverdi: Oyu-



Ankaragücü — Hacettepe maçı

Boks da ilerliyor

nun ortasında bir hiç yüzünden Hacettepeli Muzaffer, rakip takımdan Niyazi'yi yumruklamaya başladı. Hadise binlerce seyircinin önünde herkesi üzüntü içinde bırakacak bir tarzda cereyan etti. Böylesine bir kavga sahnesi ancak mahalle maçlarına yakışabilirdi. Etraftan yetişenlerin müdahalesi ile vaziyet yatıştırıldı. Nizamsız itişip kakışmalara, aleni küfürlere, sportmenlikle asla kabili telif olmayan hareketlere müsamaha etmeği işgüzarlık, "idarecilik" sayın hakemlerimizin ektiği tohumlar nihayet büyüyüp, pazar günkü hali almıştı. Bütün maçlar boyunca bir sürü futbolcunun oyundan dışarı atılması artık bil mevzular üzerinde dikkatla durulması zaruretini ortaya koymuş bulunuyordu.

Yumruklu futbol hadisesinin vuku bulduğu günün akşamı Vali Cemal Göktan Ceza talimatnamesinin bölge başkanlarına verdiği yetkiyi kullanarak hemen kabahatli futbolcuya bir ay boykot verilmesini ve ayrıca ceza heyetine sevkedilmesini bildirdi. Karar spor çevrelerinde hakikaten memnuniyetle karşılandı. Boks ve futbol gibi tamamiyle birbirinden ayrı iki spor kolunu birbirine karıştıranların sporumuzun selâmeti bakımından disiplin altına alınmaları gerektiği bir kere daha ortaya çıkmış bulunuyordu.

Boks

Dert bir değil

Geride bıraktığımız cumartesi gecesi Ankara'nın sıcağından bunalmış iki binden fazla spor meraklısı 19 Mayıs Stadındaki şimdi yerinde yeller esen, 3000 kişilik güzelim açıkhava basketbol sahasına toplanmıştı. Harlem asraksiyon grubu nun gösterileri için hazırlanmış olan sahada Ankara Boks ajanlığının tertiplemiş, olduğu "Atatürk Kupası" boks maçları yapılıyordu. Eskişehir, Bursa ve Ankara boksörlerinin katıldıkları müsabakalar teknik bakımından çok zayıf olmakla beraber, zevkli geçti. Bir seri halinde ringte gözüküp kaybolan genç ve enerji dolu sporcular arasında Milli Takım antrenörü Mario'yu bile heyecanlandıran kabiliyetler vardı. Fakat hemen hemen hepsi boks tekniğinden habersiz bulunuyorlardı. Bütün bunlar bir yana maçların hakemlerinden bazıları verdikleri kararlarla bokstan hakikaten anlamayanların bile asabım bozacak durumlar yaratıyorlardı. Nihayet ertesi günü verdiği beyanatta Antrenör Mario "Boks hakemi derdi" ne temas etmekten, acı acı dert yanmadan kendini alakoyamadı

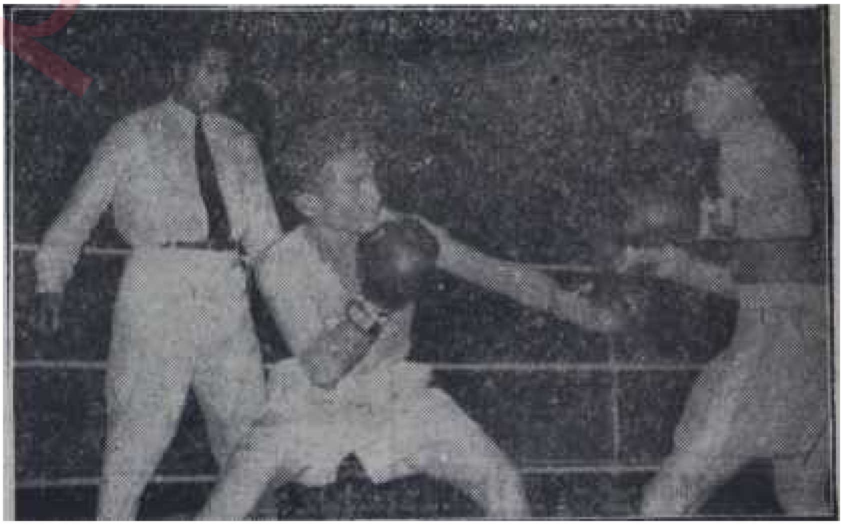
Kendi, tertiplediği bir takımla "Avrupa'yı allak bullak" edebileceğini de ileri süren İtalyan antrenöre iddiasını gerçekleştirmesi için bir fırsat verilmeliydi. Ancak, tayin edilen müddet zarfında istediği elemanları devamlı bir surette çalıştırmak için antrenörün emrine vermeye acaba boks federasyonu imkân bulabilecek miydi? Mesele buydu.

Büyük bir ihtimalle hayal olarak kalacak, olan bu proje bir yana, hiç olmazsa Ankaradaki kabiliyetli genç boksörlerin kötü itiyatlar edinmeden modern usullerle boksun temel kaidelerini öğrenmeleri temin edilebilir miydi? Bize bu kadarı yeter de artardı bile

Atletizm

Türkiye şampiyonası

Geçen haftanın cumartesi ve pazar günleri Mithatpaşa Stadında Türkiye ferdî atletizm birincilikleri yapıldı. Alâka hemen hemen yok gibiydi. Tribünlerde parmakla sayılacak kadar az seyirci vardı. Futbola duyulan yakınlığın tam aksine atletizme karşı sporseverlerde büyük bir kayıtsızlık müşahede ediliyordu. Bunun sebebi malûmdu. Atletizm günden güne gözden düşmekte, adeta gerilemekte idi. Melburn Olimpiyatları arefesinde -adet itibarile iki veya üçü geçmeyen- atletlerin nasıl bir derece yapacakları merak mevzuu olmuştu. Bazı iyimserler bunun atletler üzerinde bir kamçı tesiri yaratacağını ve beklenmeyen derecelerin elde edileceğini ileri sürüyorlardı. Vakıa beklenmeyen derece iki günlük yarışlarda olmadı değil. Fakat bunu Gül Çıray ismindeki kız atletimizin yapacağım hiç kimse tahmin edememişti. Gül Çıray cumartesi günü 1500 metreyi 4,42 de koşarak Türkiye rekorunu kırmıştı. Bu mesafenin dünya rekoru 4,35 ile bir İngiliz atletine aitti. Aradaki fark 7 saniyecikten ibaretti. 1500 metrelik



BOKS karşılaşmalarından görünüş

Çok enerji az teknik



Gül Çıray
İki günde iki rekor

mesafede 7 saniyenin rolü pek azdı. Kabiliyeti meçhul Gül Çıray'ın bu derecesini gören hakemler, bir senelik hakemlik tahsisatlarını almaktan vaz geçerek Gül Çırayı Melburn olimpiyadlarına göndermeyi kararlaştırdılar. Bu jest spor çevrelerinde büyük bir memnunluk yarattı. Bugünkü duruma bakarak Gül'ün olimpiyatlarda derece alacağı bile iddia edilmektedir. Ertesi gün 800 metrede Gül Çıray 2.21 ile gene Türkiye rekorunu kırdı. Bu da onun kabiliyetini gösteren ikinci bir hadise olmuştu. Fenerbahçe atletlerinin Bükreş'e -davet edilmiş olmalarına rağmen- Umum Müdür Nizamettin Kırşan tarafından gönderilmemesi spor çevrelerinde bir sürpriz tesiri yaratmadı. Alâkalılar daha da ileriye giderek Umum Müdürün Melburn'a bir tek atlet götürmek niyetinde olmadığını iddia etmektedirler. Bu ne dereceye kadar doğrudur, bilinmez. Ama Romanyaya gönderilmediğine bakılacak olunursa Melburn için tarn amile menfi bir karar verilmiş olduğu anlaşılmaktadır ve bunun isabetsiz Ur karar olduğu iddia edilemez.

Güreş

Avrupa turnesi

Geride bıraktığımız hafta içinde Serbest ve Greko-Romen Güreş Millî Takımımız Macaristan ve Yugoslavyada yapılacak beynelmilel turnuvalara katılmak üzere yurdumuzdan ayrıldılar. İlk müsabaka bu satırların yazıldığı sırada 6-9 Eylül tarihleri arasında Yugoslavyada yapılacaktır. Serbest güreş müsabakaları için uzun boylu bir endişe duyulmamaktadır. Bulgaristan, Romanya ve Finlandiya bize rakip olarak gözükmektedir ki bunları atlatmak pek zor olmıyacaktır. Ama Greko-Romen stilinde bir müddetten beri müsabakaya katılmayan İsveç, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan ve Almanya gibi zorlu rakiplerle Melburn olimpiyatları arifesinde en fazla iddialı bulunduğumuz bir mevzuda alacağımız neticeler pek çok sporseverin merakını uyandırmaktadır. Güreş Milli Takmamızın -her iki stildeki- açılmış olan güreş mektepleri ile nispeten iyi hazırlandığı bir hakikattir. Bu son kuvvet denemesi, takımımız -daki boşlukları gösterecek ve bu yerleri muayyen bir zaman içerisinde -şayet varsa- doldurmamızı temin edecektir.

Kapak Baskısı : Son Havadis Matbaası Rüzgârlı Sokak - ANKARA